TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELEYİCİ YAŞANTILARI: GEÇ ERGENLİK DÖNEMİNDE DUYGU DÜZENLEME, PSİKOLOJİK UYUM VE SAĞLAMLIK

Yüksek Lisans Tezi

Tuğçe KÜÇÜK

ANKARA-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELEYİCİ YAŞANTILARI: GEÇ ERGENLİK DÖNEMİNDE DUYGU DÜZENLEME, PSİKOLOJİK UYUM VE SAĞLAMLIK

Yüksek Lisans Tezi

Tuğçe KÜÇÜK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hatice Gülsen ERDEN

ANKARA-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

Tuğçe KÜÇÜK

ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELEYİCİ YAŞANTILARI: GEÇ ERGENLİK DÖNEMİNDE DUYGU DÜZENLEME, PSİKOLOJİK UYUM VE SAĞLAMLIK

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hatice Gülsen ERDEN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Doç. Dr. Gülsen Erden	
Prof. Dr. Şennur Kırlak	
Dr. Öğr. Üyesi Esra GÜVEN	
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi 30.05.2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(17/06/2019)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

İmzası

Tuğçe KÜÇÜK

TEŞEKKÜR

Uzun süren tez sürecim, sadece mesleki anlamda gelişimime değil kendime dair yeni keşifler yapmama da katkı sağladı. Bu süreçte desteğini hissettiğim o kadar çok kişi olduk ki. Öncelikle hem lisans hem yüksek lisans eğitimim boyunca bilgisi ve deneyiminden çok yararlandığım ilgisini ve desteğini her daim hissettiğim sevgili tez hocam Prof. Dr. Gülsen Erden'e; tezime yaptıkları değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. Şennur Tutarel Kışlak'a ve Dr. Esra Güven'e çok teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan, farklı bakışaçıları sunan tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Tez sürecinde yardıma ihtiyacım olduğu her anda bana yardım elini uzatan yüksek lisans arkadaşlarım ve şimdinin değerli hocaları sevgili Dr. İbrahim Yiğit ve Dr. Cihat Çelik'e teşekkür ederim.

Gerek katılımcı bulma, gerekse tez yazım sürecinde desteklerini esirgemeyen iş arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Dostluklarıyla hayatı daha da güzelleştiren sevgili dostlarım Ernur, Ezgi, Işıl ve Vildan iyi ki varsınız. Kahkahalarımız hiç bitmesin…

Son olarak böyle bir aileye sahip olduğum için kendimi her zaman sanşlı hissettiğim canım Annem'e, birtanecik Babam'a, bu hayatta asla yalnız olmayacağımı hissettiren Abim'e, ailemize katılması ile bizi daha da güzelleştiren İlgi'ye ve tabi ki bizi tamamlayan İmge'me çok teşekkür ederim. Bu süreçteki en büyük destekçim, umutsuzluğa kapıldığım her an güvenini hissettiğim sevgili eşim Hüseyin varlığın için sonsuz teşekkürler.

KABUL VE ONAY…..... I

BİLDİRİM..... II

TEŞEKKÜR……..III

İÇİNDEKİLER.....V

TABLOLAR DİZİNİ.....IX

ŞEKİLLER DİZİNİ.....X

EKLER DİZİNİ…..... XI

KISALTMALAR…….....XII

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I……..1

GİRİŞ……1

1.1. ÇOCUK İSTİSMARI VE İHMALİ……..……..2

1.1.1. Çocuk İstismarı Türleri……...……...……3

1.1.1.1. Fiziksel İstismar……...……...…….3

1.1.1.2. Duygusal İstismar……...…….....4

1.1.1.3. Cinsel İstismar……...…….....5

1.1.2. Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Kuramsal Açıklamalar...…….6

1.1.2.1. Psikiyatrik Model…… ..6

1.1.2.2. Psikolojik Model…… ..7

1.1.2.3. Sosyolojik Model…….....7

1.1.2.4. Sosyal Durumsal Model……...……8

1.1.2.5. Ekolojik Model……..……8

1.1.2.6. Etkileşimsel Model…….……12

1.1.2.7. Ekolojik/Etkileşimsel Model……...14

1.1.3. Çocuk İstismar ve İhmalinde Risk Faktörleri……17

1.1.3.1. Kişisel Risk Faktörleri…….17

1.1.3.1.1. Çocuğa İlişkin Risk Faktörleri…….17

1.1.3.1.2. Anne-Babaya İlişkin Risk Faktörleri……...…18

1.1.3.2. Ailesel Risk Faktörleri……19

1.1.4. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Etkileri…….20

1.1.4.1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Kısa Dönem Etkileri..……...21

1.1.4.2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Uzun Dönem Etkileri....…...21

1.2. POZİTİF VE NEGATİF DUYGULANIM……..…….22

1.3. DUYGU DÜZENLEME……..……24

1.3.1. Duygu Düzenleme Güçlüğü……...25

1.4. KİŞİLERARASI KABUL RED KURAMI'NIN KİŞİLİK KURAMI…….……27

1.4.1. Bağımlılık veya Savunucu Bağımsızlık…….29

1.4.2. Duygusal Tepkisizlik……..29

1.4.3. Düşmanlık ve Saldırganlık…….30

1.4.4. Öz-saygı……..30

1.4.5. Öz-yeterlik……..31

1.4.6. Duygusal Tutarlılık…….31

1.4.7. Dünya Görüşü…….32

1.5. PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK……..……..33

1.5.1. Risk Faktörleri……34

1.5.2. Koruyucu Faktörler……36

1.5.3. Olumlu Sonuçlar…….37

1.6. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR……...38

1.6.1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Duygu Düzenleme Güçlüğünü Ele Alan Araştırmalar…….……38

1.6.2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Pozitif Negatif Duyguları Ele Alan Araştırmalar ……39

1.6.3. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Psikolojik Uyumu Ele Alan Araştırmalar…….……40

1.6.4. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Psikolojik Sağlamlığı Ele Alan Araştırmalar…….42

1.6.5. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Psikolojik Sağlamlık Arasında Aracı Değişkenleri Ele Alan Araştırmalar…….....43

1.7. ARAŞTIRMANIN AMACI……..44

BÖLÜM II…….....46

YÖNTEM…..……..46

2.1 Örneklem……46

2.2. Veri Toplama Araçları…….....46

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu……47

2.2.2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ) ……...47

2.2.3. Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ)……...47

2.2.4. Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ)……48

2.2.5. Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (PSÖ) ……..……49

2.2.6. Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği (PANAS) …….....……49

2.3. İşlem……..49

2.4. Verilerin Analizi…….……..50

BÖLÜM III……51

BULGULAR……...51

3.1. Araştırmadaki Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler……...…….51

3.2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının, Duygu Düzenleme Güçlüğünün, Psikolojik Uyumun, Pozitif Negatif Duyguların ve Psikolojik Sağlamlığın Cinsiyet Değişkeni Açısından Karşılaştırılması…….……53

3.3. İstismar Puanı Yüksek ve İstismar Puanı Düşük Olan Grupların Diğer Değişkenler Açısından Karşılaştırılması……..54

3.4. Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar……...57

3.5. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkide Değişkenlerin Aracı Rolünün Değerlendirilmesi…….…...58

BÖLÜM IV……61

TARTIŞMA……...61

4.1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları, Psikolojik Uyum, Duygu Düzenleme Güçlüğü, Pozitif Negatif Duygular ve Psikolojik Sağlamlık Değişkenlerinin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması……...…….61

4.2. İstismar Puanı Yüksek ve Düşük Olan Grupların Diğer Ölçeklerden Aldıkları Puanlar Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması …...……..64

4.3. Değişkenler Arası İlişkilere İlişkin Bulguların Tartışılması……70

4.4. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkide Negatif Duygular, Psikolojik Uyum ve Duygu Düzenleme Güçlüğü Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması……72

4.5. Araştırmanın Sonuçları ...……..……..73

4.6. Çalışmanın Klinik Doğurguları ……...75

4.7. Sınırlılıklar ve Öneriler……75

ÖZET……..77

ABSTRACT……...79

KAYNAKÇA……..81

EKLER……102

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1: Çocuk İstismarı ve İhmali İçin Risk Faktörleri

Tablo 3.1: Betimleyici İstatistikler

Tablo 3.2: Katılımcıların ÇÖYÖ, DDGÖ, PANAS, PSÖ, KİDÖ Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Tablo 3.3: İstismar puanı yüksek ve düşük grupların araştırma değişkenleri açısından karşılaştırılması

Tablo 3.4: Ölçek Toplam Puanları Arasındaki Korelasyon Değerleri

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1: Dünya Sağlık Örgütü'nün belirlediği çocuk istismarı risk faktörleri

Şekil 3.1: Test Edilen Aracı Model

EKLER DİZİNİ

EK 1. BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM VE KİŞİSEL BİLGİ FORMU

EK 2: ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELENME YAŞANTILARI ÖLÇEĞİ (ÇÖYÖ) ÖRNEK MADDELERİ

EK 3: KİŞİLİK DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (KİDÖ) ÖRNEK MADDELERİ

EK 4: DUYGU DÜZENLEMEDE GÜÇLÜKLER ÖLÇEĞİ (DDGÖ) ÖRNEK MADDELERİ

EK 5: PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK ÖLÇEĞİ (PSÖ) ÖRNEK MADDELERİ

EK 6: POZİTİF VE NEGATİF DUYGU ÖLÇEĞİ (PANAS) ÖRNEK MADDELERİ

EK 7: ALT ÖLÇEKLER ARASINDAKİ KORELASYON DEĞERLERİ TABLOSU

KISALTMALAR

ÇÖYÖ: ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELENME YAŞANTILARI ÖLÇEĞİ

DDGÖ: DUYGU DÜZENLEMEDE GÜÇLÜKLER ÖLÇEĞİ

KİDÖ: KİŞİLİK DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

PANAS: POZİTİF VE NEGATİF DUYGU ÖLÇEĞİ

PSÖ: PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK ÖLÇEĞİ

BÖLÜM I

GİRİŞ

Yakın zamanda çocuk gelişimi ve çocuk ruh sağlığı üzerine yapılan araştırmalar ve psikolojik sorun yaşayan yetişkinlerle yürütülen geriye dönük çalışmalar göstermektedir ki; çocuğun yetiştiği ortamın niteliği, anne baba tutumları ve aile içi ilişkiler çocuğun gelişimini, davranışlarını, ilişkilerini ve ruh sağlığını etkilemektedir (Kuşgözoğlu, 2008). Çocukluk döneminde yaşanan travmatik olayların ve gelişimsel eksikliklerin olumsuz etkisi ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde devam etmektedir (Polat, 2001).

Deprem, sel gibi doğal kaynaklı travmalar, insanların sebep olduğu travmalardan daha kabul edilebilir olmaları sebebiyle birey üzerinde daha az etki bırakmaktadırlar. Ancak çocuk istismarı, çocuğun çoğunlukla en yakınları tarafından istismar ediliyor olması ve tekrarlanma oranının yüksekliği nedeniyle belirlenmesi ve tedavi edilmesi en güç travma olarak kabul edilmektedir (çev. Tosun, 2007; Yılmaz, İşiten, Ertan ve Öner, 2003).

18 yaş öncesi yaşanan travmatik yaşantıların uzun dönem etkilerinin incelenmesi istismarın doğasını anlamak, önleyici programlar geliştirmek ve yaşanabilecek psikopatolojilerin önene geçebilmek adına önemlidir. Bu nedenle araştırmada 18 yaş öncesi örselenme yaşantılarının, 18-20 yaş arasındaki bireylerin psikolojik uyum durumları, duygu düzenlemeleri, pozitif negatif duygulanımları ve psikolojik sağlamlıkları üzerine etkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu bölümde öncelikle çocukluk çağı örselenme yaşantılarına (istismar ve ihmal) ve bu travmanın uzun ve kısa dönem etkilerine yer verilecektir. Ayrıca araştırma kapsamında ele alınan diğer değişkenler açıklanacak ve bu değişkenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile ilişkisine bakılan araştırmalara yer verilecektir.

1.1. ÇOCUK İSTİSMARI VE İHMALİ

Çocuk istismarı ve ihmali bildirilen vaka kadar bildirilmeyenlerin de olduğu düşünülen sosyal ve tıbbi bir sorundur (Yılmaz ve ark., 2003). İstismar pek çok bilimin çalışma alanına girmesine ve evrensel bir sorun olarak kabul görmesine karşın kültürel farklılıklar, kültürler arası araştırma yapılmasını zorlaştırmaktadır (Atamer, 2005).

Çocuk istismarı ve ihmali Kempe, Silverman, Steele, Droegemueller ve Silver tarafından 1862 yılında "Hırpalanmış Bebek Sendromu" olarak ilk kez tanımlanmıştır. Hırpalanmış bebek sendromu, özellikle 3 yaşından küçük bebeklerin bakım vermekle yükümlü yetişkin tarafından fiziksel olarak hırpalanması, kötü muamele görmesi olarak tanımlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü çocuk istismarını, bir erişkinin bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde çocuğun sağlığını, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimini olumsuz etkileyecek davranışlarda bulunması olarak tanımlamıştır.(Akt. Bahar, Savaş ve Bahar, 2009). Çocuklara karşı onların sosyal, duygusal, fiziksel ve bilişsel gelişimlerine zarar veren tüm davranışlar psikososyal açıdan çocuk istismarı; temel gereksinimlerinin karşılanmaması da çocuk ihmali olarak kabul edilmektedir (Zoroğlu ve ark., 2001). Diğer bir tanıma göre, çocuk istismarı ve ihmali, bir erişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplum kuralları ve uzmanlar tarafından uygunsuz ve örseleyici olarak değerlendirilen, çocuğun gelişimine olumsuz etki eden eylem ve eylemsizliklerin

tümüdür. Bunlar sonucunda çocuğun cinsel, fiziksel, psikolojik ya da sosyal açıdan zarar görmesi olasıdır (Taner ve Gökler, 2004).

Çocuğa karşı kötü muamele ile ilgili edinilen bilgiler arttıkça, bu konun tek bir başlıkta ele alınamayacağı düşünülmüştür (Korkut, 2012). Çocuk istismarı ve ihmali içerdikleri eylem biçimleri ve çocuğa etkileri açısından ayrışmaktadır. Bu doğrultuda istismar üç ana başlıkta açıklanmaktadır (Altunsu, 2004; Taner ve Gökler, 2004). Sonraki bölümde istismar türleri ayrıntılı olarak tanımlanmıştır.

1.1.1. Çocuk İstismarı Türleri

1.1.1.1. Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Bu tanımların ortak noktası çocuğun sağlığının olumsuz etkilenmesi ve yaralanmaların olmasıdır (Kaya, 2010). 18 yaşından küçük çocuk ya da gencin sağlığına zarar verecek şekilde anne babanın ya da ona bakım veren bir erişkinin fiziksel hasar vermesi, yaralaması ya da yaralama riski taşıyan davranışlarda bulunmasıdır. Çocuğa zarar ona elle ya da başka bir cisimle vurarak, onu sarsarak, iterek veya ısırarak verilebilir (Taner ve Gökler, 2004; Yılmaz Irmak, 2008). Runyan ve arkadaşları çocuğun saçını ya da kulağını çekmeyi, ağzına biber sürmeyi, vücuduna hafif şiddetle vurmayı orta derecede fiziksel istismar; şiddetli bir şekilde vurmak, boğmak gibi cezalandırmaları ise şiddetli fiziksel istismar olarak kabul edileceğini belirtmiştir (akt. Kaya, 2010). Zoroğlu ve arkadaşları (2001) fiziksel istismarı daha ayrıntılı bir biçimde tanımlamışlardır. Bu tanıma göre fiziksel istismar, 18 yaşından küçük bir kişinin 2 yaş büyük bir aile üyesi veya en az 5 yaş büyük bir kişi tarafından saldırıya uğramasıdır. Taner ve Gökler ise fiziksel ihmali 18 yaşından küçük

bir bireyin yetersiz beslenme, yeterli bakım alamama sonucunda zarar görmesi olarak tanımlamışlardır (2004).

1.1.1.2. Duygusal İstismar

Tanımlanması ve kanıtlanması güç olmasına rağmen en sık karşılaşılan istismar şekli duygusal istismardır (Kaya, 2010; Korkut, 2012). Duygusal istismarın iki unsuru; çocuğun, bakımından sorumlu olan kişiler tarafından çocuğa olumsuz etki eden davranışlara maruz kalması ve gereksinim duyduğu bakım, ilgi ve sevgiden mahrum bırakılmasıdır (Akgiray, 2007; Korkut, 2012). Duygusal istismar da farklı biçimlerde tanımlanmıştır. 1983'te gerçekleştirilen Uluslararası Duygusal İstismar Toplantısı'nda "Duygusal istismar, çocuk ve gençlerin duygusal olarak kötüye kullanılması, yapılan ya da yapılması gerekli olup da ihmal edilen toplumsal ve bilimsel standartlara göre psikolojik açıdan zarar verici oldukları saptanan davranışlardır" biçiminde tanımlanmıştır (Akt. Korkut, 2012). Duygusal istismar, yetişkinlerin çocuktan onun yapabileceğinden fazla beklentilerinin olması ve çocuklara karşı saldırganca davranmalarıdır (Bal, 2010). Farklı bir bakış açısıyla duygusal istismar ve ihmal, çocuğun benliğini zedeleyen, duygusal gelişimini engelleyen eylem ve eylemsizlikler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlara göre diğer istismar türleri duygusal istismar ve ihmali de barındırabilmektedir (Atamer, 2005; Taner ve Gökler, 2004).

Reddedici, aşağılayıcı, kışkırtıcı, cezalandırıcı davranışlar, çocuğa erken yaşta yetişkin rolü verme, sevgi ve ilgiden yoksun bırakma, sevildiğini belli etmeme, aile içi şiddete maruz bırakma, lakap takma, otorite kurma ve bağımlı kılma gibi çocuğun kişiliğini zedeleyebilecek davranışlar duygusal istismar olarak kabul edilmektedir (Akgiray, 2007; Kaya, 2010; Korkut, 2012; Paavilainen ve Tarkka, 2003) .

1.1.1.3. Cinsel İstismar

Cinsel istismar yetişkin bir kişinin cinsel gereksinimlerini ve arzularını gidermek amacıyla çocuğu araç olarak kullanmasıdır (Taner ve Gökler, 2004). Farklı bir tanımda ise cinsel istismar, cinsel anlamda olgunlaşmamış bir bireyin yetişkin tarafından cinsel amaçlı kullanılması olarak ele alınmıştır. Bu koşulda çocuğun gelişimsel olarak içinde bulunduğu dönem açısından rıza gösterme yetisine sahip olmadığı, yaşadıklarını tam olarak anlamlandıramadığı düşünülmektedir (Yılmaz, 2009). Daha ayrıntılı bir tanıma göre cinsel istismar, bir yetişkinin cinsel istek ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla baskı veya aldatma ile cinsel gelişimini tamamlamamış bir bireyi kullanmasıdır. Cinsel istismar çocuğa bakmakla yükümlü olan ya da arasında kan bağı bulunan biri tarafından yapılmışsa bu duruma "ensest" adı verilmektedir. Cinsel istismar tanımlanırken genellikle bir çocuk ve yetişkin arasındaki cinsel etkinlik üzerine odaklanılmasının yanı sıra iki çocuk arasındaki istismar da tanımlanmıştır. İki çocuk arasında 4 ya da daha fazla yaş farkı olduğunda ve büyük çocuğun küçük çocuğu baskı veya kandırma yoluyla cinsel haz almak için kullanması durumu da cinsel istismar olarak değerlendirilmektedir (Bal, 2010).

Genital bölgelere dokunma, çocuğun yaşına uygun olmayan cinsel konular hakkında konuşma, çocukta cinsel uyarım yaratma, teşhircilik, röntgencilik, pornografide kullanma, cinsel ilişkiye girme veya buna teşebbüs etme cinsel istismar olarak kabul edilmektedir (Akgiray, 2007; Karadeniz, 2008).

1.1.2. Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Kuramsal Açıklamalar

Çocuk istismarı ve ihmalini açıklamak üzere çeşitli modeller geliştirilmiştir. Bu bölümde bu modeller ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.1.2.1. Psikiyatrik Model

Spinetta ve Ringler istismar ve ihmalden büyük oranda anne babaların sorumlu olduklarını belirtmiş; bu nedenle de psikiyatrik modelde, istismar sebeplerini belirlemek amacıyla anne babaların özelliklerine odaklanmışlardır (Akt. Gökler, 2006). Önceleri istismarcı anne babaları "hasta" ya da "anormal" olarak tanımlamalarına rağmen yapılan araştırmalara göre bu anne babaların sadece %10'luk bir kısmında psikolojik sorunların varlığından söz edilebilmektedir. Bu araştırmalar sonucunda model istismarcı ve istismarcı olmayan anne babaların kişilik özelliklerini karşılaştırmaya başlamıştır. İstismarcı anne babaların kişilik özelliklerine bakıldığında narsistik eğilimler, kontrol zayıflığı, empati kurmada zorluk, kaygı ve depresif belirtilerin varlığı dikkat çekmektedir (Bal, 2010; Gökler, 2006).

Anne babanın psikopatolojilerine ve kendi anne babalarıyla ilişkilerine de dikkat çeken model; istismarcı anne babalarda çocuklarına yönelik kızgınlık, kırgınlık, kıskançlık ve reddetme gibi duyguların hâkim olduğunu öne sürmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda istismarcı anne babaların bir kısmının zekâ düzeylerinin normalin altında olduğu, kendi anne babaları tarafından istismar edildikleri ya da istismara şahit oldukları yani bu davranışları öğrendikleri ortaya çıkarılmıştır (Korkut, 2012).

1.1.2.2. Psikolojik Model

1960'lar ve 1970'lerin başlarında istismarın etiyolojisini açıklamada Psikolojik Model kabul görmüştür. Bu kurama göre istismar eden anne babaların klinik tanı almaları gerektiği; çocuk istismarcılığının bir patoloji olduğu kabul görmekteydi. Ancak yapılan araştırmalar bu görüşün doğruyu yansıtmadığını ortaya koymuştur (Yılmaz Irmak, 2008). Ayrıca anne babaların çocuklarından gerçekçi olmayan beklentilerinin ve çocukluklarında yaşadıkları istismarın da istismarcı olmalarında önemli etkisinin olduğu savunulmaktadır (Bal, 2010).

1.1.2.3. Sosyolojik Model

Bu modelde istismarın nedeni olarak aile kurumu, toplum, kültür, sosyal yapı, kaynak dağılımı ve şiddete yönelik kültürel algı ele alınmış ve incelenmiştir. Yoksulluk, düşük sosyoekonomik düzey, standartların altında yaşam, çok çocuklu olma, ailede ilaç-alkol bağımlığı istismar için risk faktörleri olarak düşünülmüştür. Orta ve yüksek sosyoekonomik düzeydeki ailelerde ise geçimsizlik, aileye yeni bir bebeğin katılması, iş ve ev değişimi istismar için risk faktörü olarak kabul edilmektedir (Gökler, 2006; Korkut, 2012).

Sosyolojik modeller bireyin toplumla ilişkisinde ortaya çıkabilecek engellemelere, strese ve sosyal desteğin önemine vurgu yapmaktadır. Modele göre anne babalar işsizlik, kötü konut şartları gibi engellemelerle karşı karşıyalarsa ya da toplumdan yalıtılmışlarsa stresleri artacak ve istismara başvuracaklardır (Şimşek, 2010).

1.1.2.4. Sosyal Durumsal Model

Bu model çocuğun yetiştiği ortama, çocuğa verilen cezalara ve tutarsız disipline odaklanmıştır.

Yetiştirilme Ortamı: Çocuğun nasıl bir ortamda yetiştiği anne ve babanın davranış biçimini etkilemektedir. Çocuğun aşırı fiziksel cezaya maruz kalması, saldırgan davranışları öğrenme ve istismara daha yatkın bir birey olma ihtimalini artırmaktadır (Gökler, 2006).

Uygulanan Cezalar: Anne babaların uyguladığı bazı disiplin yöntemleri istismar kapsamındadır. Anne baba öfkelendiğinde tepkisel davranarak çocuğuna fiziksel istismar uygulayabilmektedir (Bal, 2010; Korkut, 2012).

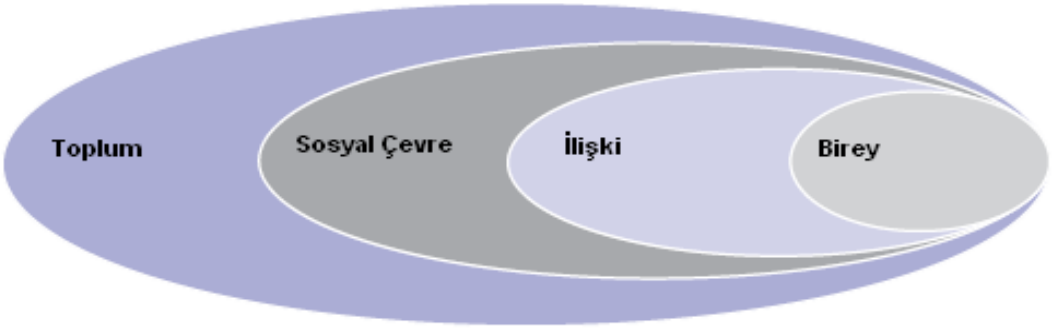
Tutarsız Disiplin Yöntemi: Bu modele göre istismarın artmasının diğer bir sebebi de tutarsız disiplin yöntemleridir. Yapılan araştırmalar sonucunda çocuğunu istismar eden anne babaların daha çok fiziksel cezaya başvurdukları, tutarsız ve çelişkili davrandıkları görülmektedir (Bal, 2010).

1.1.2.5. Ekolojik Model

Belsky tarafından, Bronfenbrenner'in insan gelişiminin ekolojisi modelinden yararlanarak ortaya konulan ekolojik model, istismara neden olabilecek farklı ekolojik düzeylerdeki sistemleri incelemektedir. Modelde istismarın etiyolojisi araştırılırken bireysel etkiler (ontogenetik gelişimden), aile (mikrosistem), sosyal çevre (eksosistem)

ve kültür (makrosistem) olmak üzere 4 düzeyin analiz edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Belsky, 1980).

Dünya Sağlık Örgütü de çocuk istismarını önleme raporunda bu düzeylerin karşılıklı etkilerini ifade eden ekolojik bir model sunmuştur.

Şekil 1.1. Dünya Sağlık Örgütü'nün belirlediği çocuk istismarı risk faktörleri

Bireysel (Ontogenetik) Gelişim: Çocuk istismarının nedenlerini ortaya koymak için genellikle istismarcı anne babaların çocukluk dönemine dikkat çekmektedir. Bu noktada çoğu araştırmacı çocukluk çağında tekrarlayıcı istismara maruz kalan anne babaların istismar etmeye daha yatkın oldukları konusunda hem fikir olmasına rağmen; bazı bilim adamları çocuk istismarı ve ihmalinin kuşaklar arası aktarımının zayıf olduğunu vurgulamaktadır. Ancak son zamanlarda yapılan araştırmalar gösteriyor ki; anne babanın yetiştirilme tarzı ile kendi anne babalık tarzı arasında ilişki bulunmaktadır. Bunun yanı sıra anne babaların sosyalleşme geçmişi de çocuk istismarı ve ihmaline neden olan bir etken olarak görülmektedir (Belsky, 1980).

Mikrosistem: Ekolojik modelde çocukların yetiştiği ve zamanlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri "aile" mikrosistem olarak ele alınmaktadır. Genel olarak çocuk istismarı çalışmalarında aile sisteminde anne babalara odaklanılmıştır. Ancak son zamanlarda bilim insanları, aile içinde çocuğun kendi istismarına neden olabilecek

özellikleri üzerinde de durmaya başlamışlardır. Yapılan araştırmalara göre prematüre ve düşük kilolu doğum, çocuğun çok ağlaması, dış görünüşü, mizacı, hareketliliği istismar sürecinde rol oynamaktadır. Alan yazına bakıldığında kolik bebeği ya da hiperaktif çocuğu ile başa çıkamayan anne babaların istismar etmeye yatkın oldukları ve pasif, letarjik yeni doğanların ise ilgi talep etmeyerek özellikle ihmale açık oldukları görülmektedir (Belsky, 1980). Belsky (1980) çocuk istismarında çocuğun özelliklerine vurgu yaparken bakıcının özelliklerinin de dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir. Çocuğun özellikleri istismar ve ihmalde rol oynayabilmekte ancak tek başına bir neden olarak görülmemektedir.

Burgess ve Conger'in (1978) istismarcı ya da ihmalkâr ailelerle normal aileleri karşılaştırdıkları araştırmanın sonucuna göre; istismarcı ve ihmalkâr ailelerde diğer ailelere göre daha az etkileşim söz konusudur. Bunun yanı sıra kendi ailelerinin kötü muamelesine maruz kalmış annelerin daha olumsuz etkileşim kurduklarını ve daha olumsuz davranışlar (suçlamalar ve şikâyetler gibi) sergilediklerini aktarmışlardır. Ayrıca istismarın olduğu evlerde yetişen çocukların kontrol grubundaki çocuklara göre daha fazla olumsuz davranış sergiledikleri ifade edilmiştir.

Bunun yanı sıra eşler arasındaki uyum ve ilişki de çocuk istismarını etkileyen aileye ait faktörlerden biridir (Belsky, 1980). Eşlerden birinin diğeri tarafından karşılanmayan duygusal ihtiyaçları ön plana çıkarak çocuklarının ihmaline neden olabilmektedir (Belsky,1980).

Aile içi dengeleri değiştirmesi nedeniyle yeni doğan bir bebek anne babasının şiddetine hedef olabilmektedir. Özellikle ilk çocuğun doğumundan sonra eşler arasında tartışmalar artabilmekte ve özellikle çocuğun zorlayıcı özellikleri (uyku sorunu, kolik

bebek, doğuştan gelen bir hastalık vb.) bulunuyorsa istismar olasılığı yükselmektedir (Belsky, 1980). İstismar ve ihmal daha çok geniş ve yakın doğum aralıklı çocukların bulunduğu ailelerde görülmektedir. Geniş ailelerde bakıma muhtaç çocuk sayısının çok olması sebebiyle daha fazla ekonomik ve insan kaynaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da stres düzeyinin yükselmesine ve buna bağlı istismar ihtimalinin artmasına neden olmaktadır (Belsky, 1980).

Sonuç olarak çocuk istismar ve ihmalinin mikrosistem boyutunda, aile özelliklerinin katkısına; kişilerarası ilişkilere ve sosyal özelliklerin karşılıklı etkileşimine dikkat çekilmektedir.

Eksosistem: Çocuk istismar ve ihmali etiyolojisi araştırmalarına bakıldığında aile mikrosistemine etki ederek istismar ve ihmalde rolü olduğu düşünülen; iş yaşamı ve çevre ile ilişkiler olmak üzere iki eksosistem etken dikkat çekmektedir (Belsky,1980). Eksosistemde çocuk istismar ve ihmaline ilişkin önemli risk faktörlerinden biri işsizliktir. İşsizlik mali kaynakların azalması, sosyal statünün kaybı gibi durumlarla ilişkilendirilmektedir ve kişide engellenmişlik ya da güç kaybı hissi yaratabilmektedir. Bu durum aile içi şiddeti, özellikle korunmasız çocuğa yönelik istismarı arttırabilmektedir (Belsky, 1980).

Sosyal izolasyon eksosistemin önemli kavramlarından biridir. Stresli zamanlardan geçen ailelerin, sosyal desteklerinin az olmasının istismara daha yatkı hale getirdiği ifade edilmektedir (Belsky, 1980). Drake ve Pandey (1996) yaptıkları araştırmada sosyal desteğin az olmasının istismar ve özellikle de ihmal ile ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Makrosistem: Makrosistem, bireysel gelişimi, mikrosistemi ve eksosistemi etkileyerek istismara neden olabilen kültürel inanç ve değerler sistemi olarak tanımlanmaktadır. Toplum içerisinde şiddetin tolere edilmesi, disiplin yöntemi olarak fiziksel cezanın kabul görmesi hem mikrosistemi hem de eksosistemi etkileyerek istismarı arttıracağı düşünülmektedir (Belsky, 1980; Lynch ve Cicchetti, 2002).

1.1.2.6. Etkileşimsel Model

Cicchetti ve Rizley istismarın kuşaklararası aktarımını ve risk faktörlerini tanımlamak amacıyla etkileşimsel bir model ortaya sürmüşlerdir. Çocuk istismar ve ihmalinin etkileşimsel modeli risk faktörlerini istismarı artırıcı (potentiating) ve ödünleyici (compensatory) faktörler olmak üzere iki boyutta ele almıştır. Ayrıca bu boyutların süresini ifade edebilmek amacıyla kalıcı ve geçici faktörler olmak üzere gruplandırmıştır (Lynch ve Cicchetti, 1998; Yılmaz Irmak, 2008).

SÜRE BOYUTU	ÇOCUK İSTİSMARI VE İHMALİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	
	Artırıcı Faktörler	**Ödünleyici Faktörler**
Kalıcı Faktörler	İncinebilirlik Faktörleri	Koruyucu Faktörler
Geçici Faktörler	Zorlayıcı Faktörler	Tampon Faktörler

Tablo 1.1. Çocuk İstismarı ve İhmali İçin Risk Faktörleri (Akt. Yılmaz Irmak, 2008)

İncinebilirlilik Faktörleri: İstismar riskini ve kuşaklar arası aktarım ihtimalini arttıran kalıcı faktörleri içermektedir. Çocuğun zorlayıcı mizacı, engelli olması, anne babanın istismar öyküsü, psikopatolojik durum, saldırganlık eğilimi, engellenmeye düşük tolerans, doğru olmayan çocuk büyütme ve disiplin yöntemleri, yoksulluk, kısıtlı

fiziksel çevre, yetersiz anne babalık becerileri incinebilirlik faktörleri olarak kabul edilmektedir. İncinebilirlik faktörleri, anne baba, çocuk veya çevre ile ilgili olabilir (Yılmaz Irmak, 2008).

Zorlayıcı Faktörler: Çocuk istismar ve ihmalini arttırabilecek bireyi veya ailesini rahatsız edebilecek geçici stresör veya zorlayıcılardır. Zorlayıcı faktörler kısa süreli yani geçicidir. Sevilen birinin, iş ya da statü kaybı, yaralanma, rahatsızlanma, evlilik veya aile sorunları zorlayıcı faktörler olarak gösterilmektedir (Yılmaz Irmak, 2008).

Koruyucu Faktörler: İstismar riskini veya kuşaklar arası aktarım ihtimalini düşürebilecek kalıcı özelliklerdir. Koruyucu faktörler yüksek zekâ, iyi mizaç, olumlu ebeveynlik ilişkisi, fiziksel çekicilik, olumlu baş etme mekanizmaları gibi özellikleri içermektedir (Yılmaz Irmak, 2008).

Tampon Faktörler: İstismar ve ihmal ihtimalini azaltan, aileyi veya bireyi stresörlerden ve zorlayıcı faktörlerden koruyabilecek veya bunları engelleyebilecek geçici özelliklerdir. Maddi kazancın iyi olması, iyi bir iş, olumlu sosyal ilişkiler tampon faktörler arasında gösterilmektedir (Yılmaz Irmak, 2008).

Modele göre çocuk istismar ve ihmalini anlayabilmek için koruyucu ve arttırıcı risk faktörleri ile bunların arasındaki etkileşim incelenmelidir. Arttırıcı risk faktörlerinin koruyucu faktörlerden fazla olması durumunda istismar ve ihmal gerçekleşmekte; koruyucu faktörlerin azalması ve artırıcı faktörlerin ortaya çıkması koşulunda ise kuşaklar arası aktarım görülmektedir (Yılmaz Irmak, 2008).

1.1.2.7. Ekolojik / Etkileşimsel Model

Cicchetti ve Lynch, Belsky'nin (1980) ekolojik ve Cicchetti ve Rizley'in etkileşimsel modellerinden esinlenerek ekolojik/etkileşimsel modeli oluşturmuşlardır. Modelde toplumsal şiddet ve çocuk istismarının neden ve sonuçlarının açıklanması amaçlanmıştır. Bu model; her bir ekolojik/etkileşimsel düzey incelenerek çocukların gelişimsel yetersizliklerinin daha iyi anlaşılabileceğini ileri sürmektedir. Ekolojik ve etkileşimsel modeller, çocuk istismarı ve ihmalinin ortaya çıkmasına neden olan koşulların belirlenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bunlardan farklı olarak ekolojik/ etkileşimsel model istismar ve ihmal yaşantıların çocuğun üzerinde bıraktığı etkiye de odaklanmıştır (Yılmaz Irmak, 2008).

Lynch ve Cicchetti 1993 yılında çocukların gelişimlerine ve uyumlarına toplumsal şiddetin ve çocuk istismarının ortak etkisini açıklayabilmek için ortaya koydukları ekolojik/etkileşimsel model, psikopatoloji ve çocuk gelişimi çalışmalarına daha ayrıntılı uygulanabilmektedir (Lynch ve Cicchetti, 1998). Ekolojik/etkileşimsel model çocukların karşı karşıya kaldıkları zorlukları ve bu zorlukların onların gelişimlerine olumsuz etkisini belirlemek amacıyla kullanılabilmektedir. Modelde, toplumda veya ailelerinde kötü muameleye maruz kalan çocukların yeterlik sergilemelerini anlayabilmemiz için her gelişim seviyesindeki koruyucu ve tampon faktörlerin incelenmesi gerektiği belirtilmektedir. Çocuk istismarının ve şiddetin her çocuğa farklı etkileri olduğunu belirten ve bu etki farklılığını açıklamaya çalışan model; bireysel düzeydeki incinebilirlilik ve zorlayıcı faktörlerin gelişimsel yetersizliğe neden olabildiğini; koruyucu ve tampon faktörlerin ise bireyin sağlıklı gelişimine katkıda bulunabileceğini ileri sürmektedir (Lynch ve Cicchetti, 1998; Yılmaz Irmak, 2008).

Makrosistem, eksosistem, mikrosistem ve bireysel gelişim düzeyleri ekolojik kuramda ayrıntı bir şekilde ele alınmıştır, aşağıda ekolojik/etkileşimsel model çerçevesinde eklemeler yapılmıştır.

Makrosistem: Ekolojik modelde ele alınan makrosistem ile içerikleri bakımından örtüşmektedir. Makrosistem; mikrosistem, eksosistem ve bireysel gelişimi de etkileyerek çocuk istismar ve ihmaline katkıda bulunabilecek kültürel inançlar ve değerler olarak tanımlanmaktadır. Şiddetin toplum tarafından kabul görmesi eksositemi ve mikrosistemi etkileyerek incinebilirlik faktörlerini arttırmaktadır (Belsky, 1980; Lynch ve Cicchetti, 1998).

Eksosistem: İş, komşular gibi sosyal ortamları içermektedir. Kişinin bu sistemlerle doğrudan ilişki içerisinde olması gerekmemekte, eğer bunlardan etkileniyorsa eksosisteme dâhil edilmektedir (Yılmaz Irmak, 2008).

Eksosistem içerisinde ele alınan ve çocuk istismar ve ihmalini etkileyen değişkenler işsizlik, düşük sosyo-ekonomik düzey ve yetersiz sosyal destektir (Lynch ve Cicchetti, 2002). Sosyo-ekonomik düzey çocuk istismarında belirleyici olmamasına karşın düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde istismarın daha fazla yaşandığı belirtilmektedir (Brown, Cohen, Johnson ve Salzinger, 1998; Trickett, Aber, Carlson ve Cicchetti, 1991). Sosyal destek sistemlerinden yoksun olmak anne babalarda stres yaratmakta ve bu durumla yalnız baş etmelerine neden olmaktadır. Bu durumun çocuk istismarını artırıcı bir faktör olduğu düşünülmektedir (Yılmaz Irmak, 2008).

Mikrosistem: Belsky (1980) ekolojik modelde mikrosistemi tanımlarken anne babaların ve çocukların özelliklerine odaklanmıştır. Ancak ekolojik/etkileşimsel

modelde iş ve okul ilişkileri de mikrosistem içerisinde değerlendirmiştir. Böylece çocuğun aile dışındaki ortamlarda maruz kalabileceği ve gelişimini doğrudan etkileyebilecek şiddet de dikkate alınmıştır. Anne babanın istismar öyküsü, anne babalık stilleri, kişilik özellikleri ve eş ilişkileri ekolojik/etkileşimsel modelde mikrosistem düzeyinde ele alınmıştır (Belsky, 1980; Yılmaz Irmak, 2008).

Bireysel (Ontogenetik) Gelişim: Belsky bireysel gelişim düzeyini tanımlarken daha çok anne babanın istismar geçmişine odaklanmıştır (1980). Ancak ekolojik/etkileşimsel modele bakıldığında bireysel gelişim düzeyinde istismar yaşantısı olan bireyin yeterlik ve uyumunu belirleyen özelliklerine dikkat çekilmektedir. Ekolojik/etkileşimsel model, sadece çocuk istismar ve ihmalinin nedenlerini araştırmak ile kalmaz bu yaşantının birey üzerine etkisine de odaklanır. Bu nedenle tanımlanan düzeylerin birlikte ele alınması gerektiği; arttırıcı ve ödünleyici faktörlerin etkileşimlerinin dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu sayede yeterlilik ve yetersizlikler ortaya konabilecek ve sağlamlık sonuçlarının anlaşılmasına katkı sağlanacaktır (Lynch ve Cicchetti, 1998; Akt. Yılmaz Irmak, 2008).

Ekolojik/etkileşimsel modelin çocukluk çağı örselenme yaşantıları geniş bir yelpaze ile ele alması ve bu yaşantıların birey üzerine etkisine odaklanması nedeniyle araştırma ekolojik /etkileşimsel model çerçevesinde ele alınacaktır.

Alan yazına bakıldığında çocuk istismar ve ihmali ile ilgili yürütülen araştırmaların çoğunlukla risk faktörleri ve istismarın sonuçları üzerine odaklandığı görülmektedir. Bu doğrultuda sonraki bölümde istismar ile yapılan araştırmalar ile birlikte risk faktörlerine ve istismarın sonuçlarına değinilecektir.

1.1.3. Çocuk İstismar ve İhmalinde Risk Faktörleri

Her yaştan, her sosyo-ekonomik düzeyden, her etnik gruptan çocuğun istismara ve ihmale maruz kalabilmesine rağmen çocuğa ve yaşadığı ortama göre bazı faktörlerin istismar ihtimali arttırdığı görülmektedir (Polat, 2007).

1.1.3.1. Kişisel Risk Faktörleri

Kişisel risk faktörleri çocuğa ilişkin ve anne babaya ilişkin risk faktörleri olmak üzere iki başlık altında incelenecektir.

1.1.3.1.1. Çocuğa İlişkin Risk Faktörleri

Cinsiyet, çocuğa ilişkin risk faktörlerinin başında gelmektedir. Ancak alan yazında istismarda cinsiyet farklılıklarına yönelik kesin bir bilgi yoktur. Bazı araştırma sonuçları kızların daha fazla istismara uğradıklarını gösterirken (Çengel Kültür, Çuhadaroğlu Çetin, Gökler, 2007; Dönmez vd., 2014); bazı araştırmalar da istismarın cinsiyete göre farklılaşmadığını göstermektedir (Kaplan, Pelcovitz ve Labruna, 1999; Tuna, 2010). Ayrıca istismar biçimlerinin cinsiyete göre farklılaştığı bilgisiyle de sıklıkla karşılaşılmaktadır. Örneğin; erkek çocukların fiziksel cezaya maruz kalma, kız çocuklarının ise cinsel istismara maruz kalma ihtimallerinin daha yüksek olduğu ifade edilmektedir (Algood, Hong, Gourdine ve Williams, 2011; Sofuoğlu vd., 2014; Unicef, 2012).

Gelişimsel ya da tıbbi sorunlar yaşayan çocukların daha fazla istismara maruz kaldığı görülmektedir. Örneğin zihinsel engelli olma önemli bir risk faktörü olarak

kabul görmektedir (Sullivan ve Knutson, 2000; Verdugo, Bermejo ve Fuertes, 1995). Çengel Kültür ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada istismara uğrayan çocuklarda dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunun yaygın olduğu görülmektedir (2007). Ayrıca önemli bir hastalık geçiren çocukların maruz kaldığı fiziksel istismar düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir (Aydın ve İşmen, 2003). Sidebotham ve Heron (2003) yaptıkları çalışma sonucunda düşük doğum kilosu, gelişimsel sorunlar, planlanmamış ya da sorunlu hamileliklerin de istismar için risk faktörü olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

UNICEF'in Türkiye'deki Çocuk İstismarı 2010 raporuna göre anne ve babalar kendi öfke ve saldırganlıklarını istismarın bir nedeni olarak görmelerinin yanı sıra çocuklarının sorumluluklarının da fazla olduğunu düşünmektedirler. Çocuğun yaramazlık yapması, anne ve babanın sözünü dinlememesi veya onların isteklerini yerine getirmemesi, ders çalışmaması, ısrarcı davranması, izin almadan bir şeyler yapması anne babalar tarafından istismar nedeni olarak görülmektedir (http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/c/o/cocuk-istismari-raporu-eng.pdf).

1.1.3.1.2. Anne-Babaya İlişkin Risk Faktörleri

Alan yazına bakıldığında anne ve babanın pek çok özelliği istismar ve ihmal olasılığını arttırabilmektedir. UNICEF'in Türkiye'deki Çocuk İstismarı 2010 raporuna göre anne ve babalar kendi öfke ve saldırganlıklarını istismarın bir nedeni olarak görmektedirler. Brown ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada erken anneliğin, düşük ilginin ve sıcaklığın çocuk istismarı için risk faktörleri olduğu belirlenmiştir (1998). Frodi ve Lamb'ın (1980) 14 istismarcı ve 14 istismarcı olmayan anne ile yürüttükleri araştırmanın bulguları bu bilgileri destekler niteliktedir. Araştırmanın sonucuna göre istismarcı anneler daha sinirli ve bebeklerine daha az sempati duymaktadırlar. Ayrıca

çocuk istismarı ile anne babanın öfke ve stres ifade ediş biçimleri arasında da ilişki olduğu Rodriguez ve Green tarafından ortaya konmuştur (1997). Benzer bir şekilde Tuna'nın Türkiye örnekleminde yürüttüğü aile içi istismar ile annelerin stresle başa çıkma ve öfke ifade ediş tarzları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmanın sonuçlarına göre annenin stresle etkisiz başa çıkma tarzı, sürekli öfke düzeyinin yüksek olması, öfkesini dışa vuruyor olması aile içi istismarı yordamaktadır (2010).

Sidebotham, Golding ve The ALSPAC Study Team'in (2001) yürüttüğü araştırmada anne ve babanın genç olması, düşük eğitim düzeyi, psikiyatrik tanı almış olmaları, alkol ya da madde kullanımı, annenin baba kaybı ve cinsel istismar öyküsünün bulunması risk faktörleri olarak belirlenmiştir. Çocukluk döneminde fiziksel şiddet öyküsü olan veya eşinden şiddet gördüğünü bildiren annelerin çocuklarının daha fazla istismara maruz kaldıkları ifade edilmektedir (Tuna, 2010).

Psikolojik sorunlar anne babaya ait risk faktörleri arasında en belirgin olanıdır. Depresyon, anksiyete, psikotik bozukluklar, dürtü ve kontrol bozuklukları, alkol ve madde kötüye kullanımı istismarcı bireylerde sıklıkla karşılaşılan patolojilerdir (Brown vd., 1998; Culp, Culp, Soulis ve Letts, 1989; Çengel Kültür vd., 2007; Mammen, Kolko ve Pilkonis, 2002).

1.1.3.2. Ailesel Risk Faktörleri

İşsizlik, gelir yetersizliği, göç ve ayrılık gibi faktörler bir takım sorunlara sebep olmakta ve bu sorunlar da çocukların aile içi şiddete uğrama ihtimallerini arttırmaktadır (Unicef, 2012).

İstismar ve sosyoekonomik durum arasındaki ilişki pek çok araştırmacı tarafından incelenmiş ve farklı bulgulara ulaşılmıştır. Dönmez ve arkadaşlarının (2014) yürüttüğü çalışmada düşük sosyoekonomik düzey istismar ve ihmal için bir risk faktörü iken, Çengel-Kültür ve arkadaşlarının (2007) çalışmasında orta sosyoekonomik düzeydeki çocukların istismar nedeniyle daha çok hastaneye getirildikleri görülmüştür.

Eşler arasındaki ilişki de çocukları istismara daha açık hale getirmektedir. Eşe kötü muamelenin (Rumm, Cummings, Krauss, Bell ve Rivara, 2000); aile içi çatışmanın (Herrenkohl ve Herrenkohl, 2007; Stith ve ark., 2009) söz konusu olduğu ailelerde çocuk istismarına daha fazla rastlanmaktadır (Brown ve ark., 1998). Ayrıca Higgins ve McCabe çalışmalarında; çocukluk çağındaki aile uyumunun, gelenekselliğinin ve bütünlüğünün istismar düzeyini yordadığını belirtmişlerdir (2003). Bunun yanı sıra sosyal desteğin az olması da çocuk istismarı açısından risk faktörü olarak belirlenmiştir (Brown vd., 1998; Garbarino ve Sherman, 1980).

1.1.4. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Etkileri

Çocukluk döneminde örselenme yaşantılara ya da diğer travmatik olaylara maruz kalan çocuklar fiziksel ve psikolojik bakımdan risk altındadırlar. Bu riskler çocukluk döneminden başlayarak tüm yaşam boyu devam edebilmektedir. Bu alan yazında travmatik yaşantının kısa ve uzun dönem etkileri olarak ele alınmaktadır. Bu bölümde çocukluk çağı örselenme yaşantılarının uzun ve kısa süreli etkilerine yer verilmektedir.

1.1.4.1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Kısa Dönem Etkileri

Alan yazında çocukluk çağı örselenme yaşantılarının çocuğun psikolojik, davranışsal ve sosyal durumuna olumsuz etkilerinin olduğu belirtilmektedir (DePafilis, 2006; Ünal, 2008; Wolfe ve Mosk, 1983). UNICEF raporuna göre; şiddete maruz kalan çocukların akranlarına göre duygu durum ve kaygı bozuklukları tanısı alma, uyuşturucu kullanma, riskli ya da erken cinsel ilişki kurma, çalışma yaşamında başarısızlık gibi olumsuzluklarla karşılaşma oranları daha yüksektir (2012).

İstismar mağduru çocukların, istismar öyküsü olmayan çocuklara göre daha fazla davranış problemleri yaşadığı, sosyal yeterliliklerinin daha düşük olduğu görülmektedir (Wolfe ve Mosk, 1983). Bunun yanı sıra yazında, istismara uğrayan çocukların ve gençlerin daha fazla depresyon, kaygı bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, madde kötüye kullanımı ve davranım bozukluğu tanısı aldıkları bildirilmiştir (Dönmez ve ark., 2014; Hornor, 2010; Kaplan, Pelcovitz ve Labruna, 1999; Yulaf ve Özer Gümüştaş, 2013).

1.1.4.2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Uzun Dönem Etkileri

Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları bireyin çocukluk yıllarını olduğu kadar ergenlik ve yetişkinlik döneminde de bireyin ruhsal durumunu olumsuz etkilemeye devam etmektedir (Bilim, 2012; Browne ve Finkelhor, 1986; Lamont, 2010; Spertus, Yehuda, Wong, Halligan ve Seremetis, 2003). Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının yetişkinlikteki etkisini ortaya koymayı amaçlayan çalışmaların genellikle psikopatoloji üzerine odaklandığı görülmektedir. Çocukluk çağı travmalarının yetişkinlikte genellikle

depresyon (Bostancı, Albayrak, Bakoğlu ve Çoban, 2006; Chapman ve ark., 2004; Durmuşoğlu ve Doğru, 2006; Wright, Crawford ve Castillo, 2009), kaygı bozuklukları (Fergusson, Boden ve Horwood 2008), travma sonrası stres bozukluğu (Molnar, Buka ve Kessler, 2001; Widom, 1999) yeme bozuklukları (Rorty, Yager ve Rossotta, 1994) ile ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Bunların yanı sıra psikiyatri polikliniklerine başvuran hastaların hikâyelerine bakıldığında yüksek oranda çocukluk dönemi örselenme yaşantılarına rastlanmaktadır (Read, Goodman, Morrison, Ross ve Aderhold, 2004; Türkoğlu, Kuğu, Akyüz ve Doğan, 2000). Benzer biçimde Örsel, Karadağ, Kahiloğulları ve Aktaş tarafından psikiyatri hastaları ile yürütülen araştırmada duygusal istismar yaşantısının duygu durum ve kaygı bozukluklarıyla; cinsel istismar yaşantısının alkol, madde kötüye kullanımı ve intihar girişimiyle; fiziksel istismar öyküsünün ise kaygı bozukluklarıyla anlamlı ilişkisi bulunmuştur (2011).

Yukarıda ayrıntılı olarak bahsedildiği gibi istismar ya da ihmale maruz kalan çocukların ileriki yıllarda duygusal ve uyumsal sorunlarla karşılaşma ihtimali daha yüksektir. Bu bulgulardan yola çıkarak çocukluk çağı örselenme yaşantılarının geç ergenlik dönemindeki (18-20 yaş) etkileri pozitif negatif duygular, psikolojik sağlamlık, psikolojik uyum ve duygu düzenleme becerileri değişkenleri bakımından incelenecektir.

1.2. POZİTİF VE NEGATİF DUYGULANIM

Duyguların sınıflandırılması sıklıkla psikoloji biliminin araştırma konusu olmuş ve duygular farklı şekillerde sınıflandırılmıştır (Russell, 1980; Watson ve Tellegen, 1985). Watson ve Tellegen'e (1985) göre duygular pozitif ve negatif olmak üzere 2

temel boyutta ele alınmalıdır. Pozitif duygulanım bir kişinin enerjik, yüksek konsantrasyon, aktif ve hevesli olmasına işaret ederken; negatif duygulanım kızgınlık, iğrenme, korku, kaygı, suçluluk gibi duyguları barındıran, durumundan memnun olmama ve sıkıntılı olma halidir (Watson, Clark ve Tellegen, 1988; Watson ve Tellegen, 1985). Bu iki boyut birbirinin tam zıttı gibi düşünülse de yapılan araştırmalar birinin düşük olmasının diğerinin yüksek olacağı anlamana gelmediğini göstermektedir.

Pozitif ve negatif duygulanım sıklıkla araştırmalara konu olmuş ve farklı değişkenler ile ilişkileri incelenmiştir. Duygulanım ve yaş arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Charles, Reynolds ve Gatz'ın (2001) 23 yıl boyunca devam ettirdikleri boylamsal çalışmalarında pozitif duygulanımda yaşa bağlı bir değişim gözlenmezken; negatif duygulanım oranında bir azalma gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra Gruenewald, Mroczek, Ryff ve Singer'in yaptığı araştırmada negatif duygulanım seviyesinin yaşla birlikte azaldığı; pozitif duygulanım düzeyinin ise hafif derecede arttığı bulgusuna ulaşılmıştır (2008).

Alan yazında pozitif duygulanımın psikolojik iyi oluşu arttırdığına yönelik araştırmaların (Fredrickson, 2000; Kuyumcu, 2013) bulunmasının yanı sıra; negatif duyguların kaygı düzeyini etkilediği, pozitif duygulanım ile birlikte depresyonun belirleyicisi olduğu (Dua, 1993; Gençöz, 2000) ve psikolojik iyi oluş düzeyi ile negatif bir ilişkide olduğu (Dua, 1993; Fredrickson, 2000; Kuyumcu, 2013) bulguları ile karşılaşılmaktadır.

1.3. DUYGU DÜZENLEME

Duygu düzenleme; uyarıcıya karşı yeni bir duygusal uyarımın başlatılması veya hissedilen duygunun kontrol edilmesi, değişimlenmesi anlamına gelmektedir (Ochsner ve Gross, 2005). Duygu düzenleme kuramında duygu düzenleme hazza dayalı olduğu ifade edilmektedir. Bu insanların olumsuz duygulardan çok olumlu duyguları yaşamak istediği ve bu doğrultuda duygularını düzenlediği anlamına gelmektedir (Gross, Richards ve John, 2006; Sarp ve Tosun, 2011).

Duygu düzenleme becerileri yaşamın ilk dört yılında ağırlıklı olarak anne babanın davranışlarından etkilenmektedir (Kim-Spoon, Cicchetti ve Rogosch, 2013). Yeni doğanlar açlık gibi duyguları ile kendileri baş edemeyerek ağlar ve diğerlerinden yardım beklerler. Bu sinyal sayesinde bakım veren kişiler bebeğin ihtiyacını giderir ve bir nevi onun duygularını düzenlerler. Bebek hareket kontrolünü geliştirmeye başladıkça duygu kontrolünde bireyselleşmeye başlar. İstenmedik duygulara neden olan uyarıcılardan kaçar, istendik duyguları elde edebilmek için belirli uyarıcılara yaklaşır. Çocuğun konuşmaya başlaması ile birlikte duygu düzenlemede de yeni bir döneme geçiş yapılmış olur. Bakım veren kişiler onlara duygularını düzenlemeleri için sözel yönergeler verebilirler. Ayrıca çocuk sosyalleştikçe diğerlerinin duygularını nasıl ifade ettiğine, nasıl kontrol ettiğine dikkat eder ve kendisi için önemli kişileri rol model alırlar (Kim-Spoon, Cicchetti ve Rogosch, 2013; Şahin Demirkapı, 2013).

Duygu düzenleme süreci otomatik veya kontrollü, bilinçli veya bilinçsiz olabilmektedir. Duygu düzenlemeyi anlamaya çalışan araştırmacılar farklı stratejiler ve yaklaşımlar ortaya koymuşlardır (Gross. 2002; Gross ve Thopson, 2007). Gratz ve Roemer (2004) duygu düzenlemeyi, duyguları fark etme ve anlamayı, duyguları kabul

etmeyi, olumsuz duygular yaşanırken duyguları kontrol etmeyi ve amaca uygun davranmayı, duruma uygun duygu düzenleme stratejilerini kullanmayı kapsayan bir biçimde kavramlaştırmaktadır.

Anne babaların çocuklarına yaklaşımları ve onlar ile kurdukları ilişkilerin niteliği, çocuklarının duygu düzenleme becerilerinde önemli bir yere sahiptir. Eisenberg ve arkadaşları anne babaların tepki biçimlerine göre çocukların duygu düzenleme becerilerinin farklılaştığına dikkat çekmiştir. Destekleyici ve kabul edici tepkiler veren anne babaların çocuklarının olumlu duygu düzenleme becerileri geliştirdikleri; zorlayıcı ve olumsuz bir ailede yetişen çocukların ise duygu düzenlemede zorlanarak daha tepkisel davrandıkları belirtilmiştir (Sarıtaş ve Gençöz, 2011). Ayrıca yaşanılan travmatik olaylar sonrasında bireyin, tehlikeli olmayan bir durum karşısında duruma uygun olmayan tepkiler seçebildiği ve yanlış duygu düzenleme stratejileri kullanabildiği görülmüştür (Ataman, 2011).

1.3.1. Duygu Düzenleme Güçlüğü

Linehan'a göre duygu düzenleme güçlüğü; bireyin duygusal tepkilerinin uyarıcı ile şiddet ve süre olarak uyumlu olmadığı, tepkilerin düzenlenmesindeki yetersizlikleri içermektedir (1993). Gratz ve Roemer ise duygu düzenleme güçlüğünü duyguların farkında olmama, duyguları anlayamama ve kabul etmeme, olumsuz duygular yaşanırken davranışları kontrol edememe ve uygun duygu düzenleme stratejilerini kullanamama boyutları ile tanımlamıştır (2004). Bu tanımlama duyguların yoğunluğunun kontrolüne değil, duyguya verilen tepkinin kontrolüne vurgu yaparak duyusal hassasiyetten farklılaşmaktadır (Gratz ve Roemer, 2004). Çalışmada duygu düzenleme güçlüğü araştırılırken bu görüş temel alınmıştır.

Duygu düzenleme güçlüğü sıklıkla psikolojinin araştırma konusu olmuştur. Linehan (1993) yaptığı kuramsal çalışmasında duygu düzenleme güçlüğünü sınır kişilik bozukluğunun önemli bir bileşeni ve kendini yaralama davranışının temeli olarak görmüştür. Linehan'ın ardından kendini yaralama davranışı ve duygu düzenleme güçlüğü arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar bu görüş ile uyumlu sonuçlara ulaşmışlardır (Gratz ve Chapman, 2007; Gratz ve Roemer, 2008; Karagöz, 2010).

Duygu düzenlemede özellikle erken dönem anne-baba ve çocuk ilişkisinin önemi vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda duygu düzenleme güçlüğü çalışmalarına ebeveynlik davranışları da dâhil edilmiştir. Sarıtaş ve Gençöz annelerin duygu düzenlemede yaşadıkları güçlükler ve çocuk yetiştirme biçimlerinin ergenlik dönemindeki çocuklarının duygu düzenleme güçlükleri ile ilişkisini araştırmayı amaçladıkları çalışmalarında; annelerini baskın-otoriter ve ihmalkâr olarak algılayan ergenlerin, annelerini gelişime izin verici olarak algılayan ergenlerden daha yüksek düzeylerde duygu düzenleme güçlüğü yaşadığı bulgusuna ulaşmışlardır (2011). Ayrıca yüksek düzeyde duygu düzenleme güçlüğü yaşadığını bildiren annelerin çocuklarının da yüksek düzeyde duygu düzenleme güçlüğü yaşadığı sonucuna ulaşmışlardır (Sarıtaş ve Gençöz, 2011). Benzer biçimde annenin sosyalizasyonunun çocuğun duygu düzenleme becerilerine etkisini inceleyen Altan, annenin olumlu ebeveyn davranışlarının çocuğun duygu düzenleme becerilerine olumlu etki yaratığı bulgusuna ulaşmıştır (2006). Yurt dışında yapılan araştırmalar da bu sonuçları destekler niteliktedir. Aşırı kontrol ya da koruma içeren ebeveynlik davranışları çocukların duygu düzenleme becerilerini olumsuz etkilerken (Bell ve Calkins, 2000); destekleyici ebeveyn davranışları ise çocukların etkili duygu düzenleme stratejileri geliştirmelerini sağlamaktadır (Calkins ve Johnson.1998).

Yazında duygu düzenleme güçlüğü ve psikopatoloji arasında ilişki olduğu görülmektedir. Bazı araştırmalar psikopatoloji geliştirmede ve sürdürmede duygu düzenlemenin aracı rollerine odaklanırken; bazı araştırmalar doğrudan duygu düzenleme ve psikopatoloji ilişkisine odaklanmıştır. Bu araştırmalar sonucunda duygu düzenlemenin depresyon (Betts, Gullone ve Allen, 2009; Garnefski ve Kraaij, 2006), kaygı bozuklukları (Amstadter, 2008; Mennin, 2006) ve obsesif kompulsif bozukluk (Valentiner ve Smith, 2008) ile ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çocukluk dönemi istismarı ve duygu düzenleme güçlüğünü ele alan araştırmalar farklı bir başlıkta aktarılmıştır.

1.4. KİŞİLERARASI KABUL-RED KURAMI'NIN KİŞİLİK KURAMI

Rohner tarafından geliştirilen Kişilerarası Kabul-Red Kuramı, insanların önemli diğerleri tarafından sıcaklık alma ihtiyacı duydukları düşüncesini temel almaktadır. Anne baba tarafından kabul veya red edilmek çocukların davranışsal, sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimleriyle birlikte bireylerin gelecekteki psikolojik uyumlarını da etkilemektedir (Öngider, 2006; Karpat, 2010).

Kişilerarası Kabul-Red Kuramı'nın "Kişilik", "Sosyokültürel" ve "Baş etme" olmak üzere 3 alt alanı bulunmaktadır. Bu araştırma kapsamında kişilik alt alanı ele alınmaktadır. Kişilerarası Kabul-Red Kuramı'nın kişilik kuramı çocuklukta anne baba tarafından kabul veya red edilmenin bireyin kişilik yapısını ve psikolojik durumunu etkileneceği varsayımı üzerinde durmakta ve bu etkiyi açıklamayı amaçlamaktadır (Öngider, 2006).

Kişilerarası Kabul-Red Kuramı'nda kişilik kavramı; kişinin farklı durumlar karşısında ve çeşitli ortamlarda göreceli olarak tutarlı tepki verme eğilimi ve davranışları olarak tanımlanmaktadır. Tanıma göre davranış hem içsel hem de dışsal faktörlerden etkilenmekte ve genellikle zamana veya mekâna göre değişmemekte tutarlılık göstermektedir (Öngider 2006). Kişilerarası Kabul-Red Kuramı'nın kişilik kuramında ebeveyn tarafından reddedilmenin en çok etkilediği yedi kişilik özelliği ele alınmaktadır. Bu yedi kişilik özelliği Kişilerarası Kabul-Red Kuramı'nda kişilik boyutları olarak ele alınmakta ve her bireyin bu kişilik boyutlarında olumludan olumsuza giden boyutta bir düzeyde olduğunu ifade etmektedir. Çocuğun, anne babası tarafından reddedilmesi durumunda bu 7 kişilik özelliğinin olumsuz yönlerinden barındıran bir kişilik örüntüsüne sahip olacağı belirtilmektedir (Khaleque ve Rohner, 2002).

Rohner'e göre genel psikolojik uyum; çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddinin etkilediği yedi kişilik özelliğiyle elde edilen genel bir tablodur (1975). Bu yedi kişilik özelliği şunlardır:

1. Bağımlılık veya savunucu bağımsızlık
2. Duygusal duyarsızlık (tepkisizlik)
3. Düşmanlık ve saldırganlık
4. Öz-saygı
5. Öz-yeterlik
6. Duygusal tutarlılık
7. Dünya görüşü

1.4.1. Bağımlılık veya Savunucu Bağımsızlık

"Bağımlılık" diğerinin özellikle olumlu tepkilerine yönelik duygusal ihtiyaç olarak tanımlanmaktadır. “Bağımlı davranış” ise çocuk ya da yetişkinin önemli kişilerden olumlu tepki alma girişimleridir. Çocukluktan yetişkinliğe bu olumlu tepki alma ihtiyacı ve alınmadığında verilen tepkiler değişmektedir (Özyavru, 2008).

Bağımlılık ve reddedilme arasındaki ilişki doğrusal olmayan ve karmaşık bir ilişkidir. Ebeveyninden olumlu tepkiler alan, kabul algılayan çocuk orta derecede bağımlı olarak kabul edilir. Anne ve babası tarafından reddedilen çocuk ise belirli bir noktaya kadar onlardan olumlu tepkiler almaya çabalayacak yani daha bağımlı olacaktır. Ancak çocuk reddedilme uzantısında belirlenemeyen bir yerden sonra anne babasından daha fazla olumlu tepki almaya çalışmayacaktır. Bu tarz bir ayrılma dışarıdan bağımsızlık gibi algılansa da bunun sağlıklı bir bağımsızlık olmadığı “savunucu bağımsızlık” olduğu söylenmektedir (Karpat,2010, Özyavru 2008).

Ciddi boyutlarda algılanan red nedeniyle çocuk öfke yaşar ve kendi içine kapanır, daha az duygusal tepki vermeye başlar. Yaşadığı bu gerginlik ve olumsuz duygulardan kendini korumak için anne babasından uzaklaşan çocuk ebeveynlerini reddedebilir (Karpat,2010, Özyavru 2008).

1.4.2. Duygusal Tepkisizlik

Annesi ve babası tarafından reddedilen çocuklar ebeveynlerinden sevgi ve şefkat görmedikleri için buna çok ihtiyaçları olmasına rağmen sevgi ve şefkat görürken ve gösterirken sıkıntı yaşayabilirler. Reddedilen çocuk kendisini korumak için içine

kapanır, duygularını gizleme eğilimi gösterir. Daha ciddi durumlarda ise apati ya da duygusal küntleşme görülebilir (Karpat,2010; Özyavru 2008).

1.4.3. Düşmanlık ve Saldırganlık

Kuramda saldırganlık; bireyin başka birine, kendisine veya bir şeye bilinçli bir biçimde zarar vermesi ya da bu şekilde algılanması olarak tanımlanmaktadır. Saldırganlık açık bir şekilde gösterilebileceği gibi "pasif saldırganlık" olarak da gösterilebilir.

Kişilerarası Kabul-Red Kuramı'na göre reddedilmiş çocuklar ebeveynlerine öfke ve kızgınlık duyma eğilimindedirler. Özellikle ailede saldırgan bir model söz konusu ise çocuktaki veya yetişkindeki bu olasılık artmaktadır. Bazı ebeveynler çocuklarına bu duygularını ifade etme hakkı vermelerine karşın, böyle bir fırsatı olmayan çocuklar öfke kontrolünde zorlanabilirler. Saldırganlığını veya düşmanlık duygularını açık bir biçimde ifade etmeyen reddedilmiş çocuk veya yetişkin, "pasif saldırganlık" tepkileri gösterebilir. Pasif saldırganlık, saldırganlığın dolaylı yollardan ifade edilme biçimidir. İnatçılık, surat asma, yapılması gereken işleri erteleme pasif saldırganlık tepkileri olarak kabul edilmektedir (Karpat, 2010; Öngider, 2006; Özyavru, 2008).

1.4.4. Öz-Saygı

Kişilerarası Kabul-Red Kuramı'nda öz değerlendirme öz-saygı ve öz-yeterlik olmak üzere iki boyutta ele alınmaktadır. Öz-saygı kişinin kendi değerine yönelik duygusal değerlendirmeleridir. Çocuklar kendilerini değerlendirirken başkalarının (özellikle anne babalarının) onlara karşı davranış biçimlerini dikkate alma

eğilimindedirler. Kişilerarası Kabul-Red Kuramı'na göre önemli diğerleri tarafından sevilmeyen, ilgi görmeyen çocuk bu durumu içselleştirerek "Ben sevilmeye değer biri değilim" gibi kendisine yönelik olumsuz değerlendirmeler yaparlar (Karpat, 2010; Öngider, 2006; Özyavru, 2008).

Olumlu öz-saygı bireyin kendisini beğendiği, başkalarından saygı ve değer görmeyi hak ettiğini düşündüğü ve genel olarak kendisinden memnun olduğu anlamına gelirken; olumsuz öz-saygı bireyin kendisini değersiz algıladığı, beğenmediği, başkalarını kendisinden üstün gördüğü anlamına gelmektedir (Karpat, 2010; Öngider, 2006; Özyavru, 2008).

1.4.5. Öz Yeterlik

Öz yeterlik bireyin kendi yeterliğine ilişkin değerlendirmelerini içermektedir. Olumlu öz-yeterlik bireyin kendine güvenmesi, sorunlarıyla başa çıkabileceğini düşünmesi, başarılı olduğunu ya da başarılı olabileceğini düşünmesi, kendisini sosyal açıdan yeterli hissetmesi anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra olumsuz öz-yeterlik kişinin kendisine güvenmemesi, istedikleri için yeteri kadar çaba gösteremediğini hissetmesi gibi duygu ve düşünceleri barındırmaktadır (Karpat, 2010; Öngider, 2006; Özyavru, 2008).

1.4.6. Duygusal Tutarlılık

Kişilerarası Kabul-Red Kuramı'nda ele alınan diğer bir kişilik özelliği duygusal tutarlılıktır. Bu kişilik özelliği kişinin duygusal durumundaki stabiliteyi engellemekte ve zorluklarla karşılaşıldığında gerginlik ve stresi kontrol edebilmeyi vurgulamaktadır.

Duygusal açıdan durağan olan kişiler günlük yaşamda karşılaştıkları güçlüklerle baş edebilirler, kolayca öfkelenmezler. Duygusal durumları gün içinde çoğunlukla aynı kalır; çok stresli bir durumla karşılaştıktan sonra eski duygu durumlarına kolaylıkla dönebilirler (Karpat, 2010). Ancak ebeveyn reddi algılayan çocukların duygusal tutarsızlık sergileyebilecekleri belirtilmiştir. Reddedilen çocukların diğer çocuklara göre strese toleranslarının düşük olduğu aktarılmıştır. Pek çok klinisyenin belirtiği gibi bu çocukların "ego gücü" zarar görmüştür. Bu nedenle bu çocuklar duygusal açıdan daha az tutarlılardır. Günlük yaşamda karşılaşılan olumsuz durumlara daha fazla tepki verirler, canları sıkılır ve öfkelenebilirler. Duygusal bakımdan tutarsız bireylerin duygu durumları iki uç arasında öngörülemeyen şekilde değişebilir (Karpat, 2010; Öngider, 2006; Özyavru, 2008).

1.4.7. Dünya Görüşü

Kişilerarası Kabul-Red Kuramı'nda dünya görüşü kavramı; bireyin kainatı, yaşamı ve varoluşu olumlu-olumsuz değerlendirmesine karşılık gelmektedir. Dünya görüşü çoğunlukla ifade edilmemiş bir değerlendirmedir. Dünya görüşü olumlu olan birey yaşamı güvenli, iyi ve mutlu olarak yorumlar. Olumsuz dünya görüşündeki birey ise yaşamı; güvensiz, tehlikelerle dolu ve belirsiz olarak değerlendirir. Dünya görüşü bireyin varoluşun niteliğini iyi ya da kötü biçiminde değerlendirmesidir(Karpat, 2010; Öngider, 2006; Özyavru, 2008).

Kişilerarası Kabul-Red Kuramı'nın kişilik kuramında; ebeveyn reddi algılayan kişilerin bu yedi kişilik özelliğinin olumsuz uçlarını içeren bir kişilik yapısı oluşturacakları belirtilmektedir. Ancak reddedilmiş çocukların algıladıkları reddi telafi

edebilecek olumlu yaşam deneyimlerinin de (olumlu tepkiler alabileceği herhangi bir ilişki) olabileceği vurgulanmaktadır.

Kişilik Kuramı anne baba kabulünün olumlu etkileri üzerine değil, ebeveyn reddinin olumsuz etkileri üzerine odaklanmaktadır. Çünkü reddedilme bu olumsuz sonuçların ortaya çıkması için çoğu zaman yeterlidir. Anne-babası tarafından kabul edilen kişilerde çoğunlukla bu yedi kişilik özelliğinin "olumlu" yanları gelişse de her zaman bu gözlenememektedir. Aktarılan tüm kişilik boyutları bakımından kabul ve red algılayan çocuklar arasında sadece niceliksel farklılık bulunmaktadır (Özyavru, 2008).

1. 5. PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK

Psikolojik sağlamlık kişinin olumsuz düşüncelerinden kurtulup, onların yerine pozitif uyumu sağlamasıdır. Psikolojik sağlamlık bireyin olumsuz olaylardan etkilenmemesi demek değildir. Bu konudaki kritik nokta kişinin stres verici yaşam olaylarından sonra yeniden güç elde etmesi, eski işlevine geri dönebilmesidir. Sağlamlık araştırmalarının öncüsü Garmezy'e göre (1993) psikolojik sağlamlık bireyin toparlanma yetisiyle ilgilidir ve yaşanan olumsuz olay öncesinde var olan davranış biçimlerine dönebilme becerisidir. Garmezy'e göre psikolojik sağlamlığın iki unsuru vardır:

1. Anlamlı bir tehdit ya da şiddetli olumsuz bir koşul ile karşılaşma
2. Gelişimsel sürece karşı büyük saldırının varlığına karşın olumlu uyuma ulaşma.

Fraser, Richmen ve Galinsky (1999) sağlamlığı, kişinin bazı bireysel özellikleri ile çevresel faktörler arasındaki etkileşim olarak tanımlamışlardır. Masten, Best ve

Garmezy ise psikolojik sağlamlığı üç durumu tanımlamak amacıyla kullanmaktadır (1990):

1. Riskli ortamlarda yaşayan bireylerde gözlenebilen olumlu sonuçları açıklamak,
2. Uzun süren stresli yaşam olaylarına rağmen bireylerin sağlıklı uyumunu sürdürebildiklerini ifade etmek,
3. Travmanın olumsuz etkileri ile kısa sürede baş edebilen, travmayı atlatan bireylerin özelliklerini ifade etmek.

Bazı araştırmacılara göre psikolojik sağlamlık kişilik özelliği iken bazılarına göre ise gelişimsel bir süreci ifade etmektedir (Sipahioğlu, 2008). Ancak alan yazındaki genel yargı psikolojik sağlamlığın dinamik gelişimsel bir süreç olduğudur (Luthar, Cicchetti ve Becker, 2000)

.

Psikolojik sağlamlığı etkilediği düşünülen 3 temel faktör vardır:

— Risk Faktörleri

— Koruyucu Faktörler

— Olumlu Sonuçlar (Uyum)

1.5.1. Risk Faktörleri

Risk faktörleri kavramı uyum bozucu yaşam olaylarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Psikolojik sağlamlık riske rağmen uyumun sağlanması olarak tanımlanmaktadır. (Aydın, 2010). "Risk" psikolojik sağlamlığın anahtar bileşenidir. Yaşamında herhangi bir zorlayıcı yaşantı ile karşılaşmayan birey, farklı yaşam alanlarında başarılı olsa bile bu psikolojik olarak sağlam (resilient) olduğu anlamına

gelmemekte; başarılı (successful) veya yeterli (competent) olarak nitelendirilmektedir (Masten ve Reed, 2002).

Kirby ve Fraser'e göre risk faktörleri, olumsuz olayların yaşanma olasılığını arttıran veya olası problemlerin sürmesine sebep olan etmenler olarak tanımlanmaktadır (Akt. Gizir, 2007). Çocukluk ve ergenlik döneminde maruz kalınan risk durumları gelişim dönemlerinde aksamalara neden olabilir. Olumsuz deneyimler veya felaketler, kişinin psikolojik sorunlar yaşamasında ve sağlamlık geliştirmesinde risk faktörleri olarak kabul görmektedir (Karaırmak, 2006). Bu faktörler araştırmacılar tarafından çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Coleman ve Hagell'e göre risk faktörleri (a) Ailesel Faktörler (b) Bireysel Faktörler (c) Toplumsal Faktörler olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Akt. Aydın, 2010).

- **Ailesel Faktörler:** Boşanma, krizler, ebeveyn kaybı, ailesel hastalıklar vb.
- **Bireysel Faktörler:** Düşük zeka düzeyi, olumsuz yaşam olayları, sağlıksız olma, hiperaktivite vb.
- **Toplumsal Faktörler:** Toplumsal rol model eksikliği, okulun veya evin niteliksizliği, madde kullanımı, düşük sosyoekonomik durum vb.

Yazına bakıldığında araştırmaların olumlu sonuçlar içeren koruyucu faktörlerden çok olumsuz sonuçlar içeren risk faktörlerine odaklandığı görülmektedir. Risk faktörünün olmayışı o durumun koruyucu faktör olduğu anlamına gelmemektedir (Oktan, 2008). Risk faktörleri arasında; anne babadaki psikopatoloji veya fiziksel hastalıklar, yoksulluk, erken annelik, genetik bozukluklar, evsizlik, afetler, çocuk istismar ve ihmali sayılabilmektedir (Aydın, 2010; Karaırmak, 2006).

1.5.2. Koruyucu Faktörler

Bazı insanlar stres ve olumsuz yaşam olaylarından daha fazla etkilenirken bazıları bu olaylar karşısında daha dayanıklıdırlar. Burada sorulması gereken neden bazı insanların bu durumlar karşısında daha çok etkilenirken diğerlerinin bu durumlarla daha kolay başa çıkıp uyum sağlayabildiğidir (Karaırmak, 2006). Bu durumun bireyi çevredeki olumsuzluklardan koruyan bir kişilik faktöründen kaynaklanmadığı düşünülmektedir. Bu farklılığın temelinde, bireylerin çevresel olumsuzlukları azaltmayı sağlayacak becerilerinin ve psikososyal kaynakların yani koruyucu faktörlerin olduğuna inanılmaktadır (Gizir, 2007).

Koruyucu faktörler; riskli durumların birey üzerinde olumsuz etkilerini azaltan, gelişimsel gereksinimlerini gidermesine yardımcı olan faktörlerdir (Önder ve Gülay, 2008). Koruyucu faktörler bireysel, ailesel ve çevresel olabileceği gibi bu faktörlerin etkileşimiyle oluşan faktörleri de kapsayabilir (Gizir, 2007).

- **Bireysel (İçsel) Koruyucu Faktörler:** Zekâ, fiziksel açıdan sağlıklı olma, kolay mizaç, yüksek benlik saygısı, iç kontrol odağı, etkili sorun çözme becerileri, özfarkındalık, özyetkinlik, umut, özerklik ve sosyal yeterlik vb.
- **Ailesel Koruyucu Faktörler:** Anne babayla kurulan yakın iletişim, sosyoekonomik düzey avantajı, destekleyici ve sıcak geniş aile bağları, güvenli ve koruyucu aile ortamı, kabullenici ebeveynler vb.
- **Çevresel Koruyucu Faktörler:** Sosyal bir yetişkine bağlılık (öğretmen vb.), akranlar tarafından kabul görme vb. (Gizir, 2007; Karaırmak, 2006; Önder ve Gülay, 2008; Sipahioğlu, 2008).

1.5.3. Olumlu Sonuçlar

Her bireyin risk faktörleri, koruyucu faktörleri ve bunların sonuçları farklı olabilir. Bu nedenle araştırmacılar sadece risk tanımının yapılmasının yeterli olmadığını düşünmüş ve olumlu sonuçları da araştırma yoluna gitmişlerdir (Sipahioğlu, 2008).

Değişik biçimlerde tanımlanan olumlu sonuçlar; bireyin sahip olduğu çevresel koşullarda kişisel gelişimini normal olarak sürdürebilmesi için sağlıklı uyum göstermesi anlamına gelmektedir (Sipahioğlu, 2008).

Psikolojik sağlamlık araştırmalarında sağlıklı uyum ya da yeterlik ölçütleri farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Mutluluk, yaşam doyumu, akademik ve sosyal başarı gibi olumlu davranışların bulunması; madde kullanımı, psikopatoloji, duygusal stres, bireyin yaşamında uyumsuzluk, suç ve risk alıcı davranışlar gibi olumsuz davranışların bulunmaması sağlıklı uyumun kriterleri arasında gösterilmektedir (Oktan, 2008; Sipahioğlu, 2008).

Çocukluk istismarı ve ihmali psikolojik sağlamlık için risk faktörü olarak kabul edilmektedir. Ancak ülkemizde bu konu ile ilgili sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Araştırmanın amaçlarından biri çocukluk ve ergenlik döneminde istismar veya ihmale maruz kalmış bireylerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin değerlendirilmesi ve örselenme yaşantıları ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide aracı değişkenlerin rolünün belirlenmesidir.

1.6. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili yapılan çalışmalar aktarılmıştır.

1.6.1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları İle Duygu Düzenleme Güçlüğünü Ele Alan Araştırmalar

Çocukluk çağında maruz kalınan istismarın, bireyin kişilerarası ilişkilerinde duruma uygun duygusal tepki vermesini zorlaştırdığı görüşü yaygındır (Wolfe, Scott, Wekerle ve Pittman, 2001).

Shipman ve ark. (2007) 80 çocuk ve anne ile yürüttüğü çalışmalarında istismara uğrayan çocukların daha az uyumsal duygu düzenleme becerilerine sahip oldukları ve daha çok duygu düzenleme güçlüğü yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Burns, Jackson, ve Harding'e göre (2010) göre, duygusal deneyimlere neden olan örselenme yaşantıları, çocuğun duygu düzenleme potansiyelini zorlamaktadır. Burns, Fischer, Jackson ve Harding'in 1301 kadın katılımcının yer aldığı çocukluk çağı travmaları ve duygu düzenleme güçlüğü, yeme bozuklukları arasındaki ilişkiyi ve aracı rolleri değerlendirdikleri araştırmalarında, duygusal ve fiziksel istismarın duygu düzenlemede güçlükler puanları ile pozitif yönde anlamlı ilişkisi olduğuna dikkat çekmişlerdir (2012).

Bilim'in 18-65 yaş arasındaki 802 yetişkin ile yürüttüğü ve çocukluk örselenme yaşantıları ile duygu düzenleme güçlükleri, psikolojik sağlık ve kişilerarası tarz arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında istismar düzeyi yüksek grubun duygu düzenlemenin tüm boyutlarında istismar düzeyi düşük olan gruba göre daha fazla güçlük yaşadığı bulgusuna ulaşmıştır (2012).

Şahin Demirkapı'nın çocukluk travmalarının duygu düzenleme güçlüğü ve kimlik gelişimine etkisi ve bu değişkenlerin psikopatolojilerle ilişkisini incelediği araştırmasının bulguları, çocukluk travmalarının duygu düzenleme güçlüğü üzerinde etkisi olduğuna, duygusal ve cinsel istismarın duygu düzenleme güçlüğünü yordadığına işaret etmektedir (2013).

1.6.2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları İle Pozitif Negatif Duyguları Ele Alan Araştırmalar

Pozitif ve negatif duygulanım psikoloji, insan kaynakları, psikolojik danışma ve rehberlik alanlarında ele alınan değişkenlerden biridir. Pozitif duygulanımın benlik kavramı (McCullough, Huebner ve Laughlin, 2000), psikolojik iyi oluş (Lyubomirsky, King ve Diener, 2005) ile pozitif yönde ilişkisi olduğu bilinmektedir. Ayrıca pozitif duygulanımın stresli yaşamın negatif etkilerini azalttığı bulgusu dikkat çekmektedir (Park, 2004).

Alan yazında çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile pozitif-negatif duygulanım arasındaki ilişkiye odaklanan sınırlı sayıda araştırmaya ulaşılmıştır. Dargis ve Koenigs (2018), 222 suçlu üzerinde yaptığı araştırmada psikopati kriterlerine uyum gösteren 102 suçluyu negatif duyguları yüksek ve düşük olmak üzere iki gruba ayırmış; 110 suçluyu ise kontrol grubu olarak belirlemişlerdir. Araştırmanın sonucuna göre negatif duygu düzeyi yüksek olan grup daha fazla çocukluk dönemi istismar yaşantısı bildirmiştir.

Jin, Jung, Hyun ve Lee'nin (2018) normal örneklemden seçtikleri 153 katılımcı ile yürüttükleri çalışmada olumsuz duyguları ölçümlemek için Beck depresyon ölçeği

ve sürekli-durumluk anksiyete ölçeğini kullanmışlardır. Araştırmacılar, duygusal ihmal yaşantısı yüksek katılımcıların, duygusal ihmal yaşantısı düşük olan katılımcılara göre daha fazla olumsuz duygu bildirdiklerini rapor etmişlerdir.

Romano ve De Luca (2001) cinsel istismar mağduru erkeklerle yapılan klinik ve araştırma çalışmalarını derlemiş ve cinsel istismarın kısa ve uzun dönemli etkilerini ortaya koymuşlardır. Derleme çalışmasında yazarlar, cinsel istismar mağduru erkeklerin de mağdur kadınlar gibi depresyon, kendini suçlama, düşük öz saygı, öfke, kaygı bildirdiklerini ifade etmişlerdir.

Smith, Cross, Winkler, Jovanovic ve Bradley'in annenin çocuk istismarı potansiyeli ile istismar geçmişi arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğü ve negatif duyguların aracı rollerini inceledikleri araştırmalarında; istismar yaşantısı ve negatif duygular arasında anlamlı ilişki olduğunu aktarmışlardır (2014).

1.6.3. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları İle Psikolojik Uyumu Ele Alan Araştırmalar

Çalışma kapsamında psikolojik uyum kavramı Rohner'in kişilerarası kabul-red kuramının kişilik kavramı kapsamında çalışılmıştır. Alan yazına bakıldığında çocukluk dönemi genel örselenme yaşantıları ile çalışma kapsamında ele alınan psikolojik uyum kavramını ele alan çalışmalara ulaşılamamıştır.

Eryiğit'in lise 1 öğrencileri ile yürüttüğü çalışmada gençlerin anne babalarından algıladıkları psikolojik ezim ve fiziksel cezanın sertliği ve haksızlığının onların psikolojik uyumlarına etkisine baktığı çalışmasında, psikolojik uyum ile anne babadan

algılanan psikolojik ezim arasında ilişki olduğu belirtilmiştir. Fiziksel cezanın sertliğinin ve haksızlığının gençlerin psikolojik uyumlarını doğrudan etkilemediği; psikolojik ezim aracılığı ile dolaylı olarak psikolojik uyumu etkilediği belirtilmiştir (2004).

Rohner'e göre ebeveyn kabulü anne babaların sıcak, ilgili ve sevgi ile çocuklarına yaklaşmalarıdır. Ebeveyn reddi ise anne babaların çocuklarına sıcak, destekleyici ve sevgi temelli davranışlarda bulunmamasının yanı sıra, çocuklarını incitecek fiziksel ya da psikolojik davranış ve duygu ifadelerinde bulunmalarıdır. Bir ebeveyn çocuğunu dört temel yolla reddedebilmektedir. Birincisi anne babanın soğuk ve duygusuz olması ve çocuklarına sarılma, öpme gibi fiziksel; çocuğa olumlu geribildirim verme gibi sözel duygusal sıcaklığın olmaması ya da ifade edilmemesidir. İkincisi ise anne babanın sözel ya da fiziksel düşmanca ve saldırganca tutum ve davranışlarını içermektedir. Üçüncüsü anne babanın çocuğun fiziksel, psikolojik ihtiyaçlarına kayıtsız kalması ve ihmalkâr davranmasıdır. Sonuncusu ise ayrışmamış reddetmedir. Bu reddetmede anne ve babanın soğuk, ihmalkâr olduğuna dair net bir davranışsal bulgu bulunmamasına karşın çocukların anne babaları tarafından sevilmediklerine ve önemsenmediklerine inanmalarıdır (Dedeler, Akün ve Durak Batıgün, 2017). Bu sınıflandırma doğrultusunda Kişilerarası Kabul-Red Kuramı çalışmalarına bakıldığında çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum ilişkisi dikkat çekmektedir (Khaleque, 2001; Parmar ve Rohner, 2005; Varan, Rohner ve Eryüksel, 2008). Bu bilgiler ışığında çalışmaya psikolojik uyum değişkeni dâhil edilerek çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının yetişkinlikteki kişilik yapılarına etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1.6.4. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları İle Psikolojik Sağlamlığı Ele Alan Araştırmalar

Psikolojik sağlamlık araştırmaları genellikle risk faktörleri, koruyucu faktörler ve çocukluk döneminde yaşanılan olumsuz yaşam olaylarının gelişimsel sonuçları üzerine odaklanmaktadır (Cicchetti ve Lynch, 1993; Luthar ve Cicchetti, 2000). Alan yazın incelendiğinde sınırlı sayıda çocukluk çağı zorlayıcı yaşantıları ile psikolojik sağlamlık ilişkisini değerlendiren araştırma olduğu gözlenmiştir.

Flores, Cicchetti ve Rogosch (2005) yaş ortalaması 8,68 olan 113 Latin çocuk ile yürüttükleri çalışmada, çocukluk çağı örselenme yaşantısına sahip olan ve olmayan çocukları psikolojik sağlamlık bakımından karşılaştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre istismar mağduru çocukların psikolojik sağlamlık düzeyleri diğerlerine göre daha düşüktür.

Türkiye'de yürütülen çalışmalara bakıldığında; Aydın psikolojik sağlamlık ile çocukluk dönemi travmatik yaşantıları arasındaki ilişkiye baktığı araştırmasında; psikolojik sağlamlık ile duygusal istismar ve ihmal, fiziksel istismar ve ihmal ve cinsel istismar arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu belirlemiştir (2018). Savi Çakır ise yürüttüğü araştırmasında çocukluk travmatik yaşantılarının sağlamlık üzerinde negatif yönde anlamlı düzeyde etkisi olduğu bulgusuna ulaşmıştır (2018).

Aslan (2018) 384 üniversite öğrencisi ile yürüttüğü; psikolojik sağlamlık düzeylerinin, mizaç özelliklerinin, çocukluk dönemi travma yaşama düzeylerinin ve ebeveyn tutumlarının değerlendirilmesini amaçladığı çalışmasında katılımcıların

duygusal istismar, duygusal ihmal düzeyleri ile psikolojik sağlamlık düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki rapor etmiştir.

1.6.5 Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Psikolojik Sağlamlık Arasında Aracı Değişkenleri Ele Alan Araştırmalar

Yapılan çalışmalar çocukluk çağı örselenme yaşantılarının hem çocukluk ve ergenlik hem de yetişkinlik döneminde bireyi psikolojik belirtilere, davranış ve uyum problemlerine, duygu düzenleme güçlüklerine yatkın hale getirmektedir. Ancak yapılan araştırmalar çocuk döneminde yaşanılan bu örselenme yaşantılarının her bireyde aynı etkiye sahip olmadığını, bazı bireylerin psikolojik sağlamlık geliştirdiklerini göstermektedir. Bu sonuçlar araştırmacıları hangi durumlarda çocukluk çağı örselenme yaşantılarının bireyi daha fazla etkilediğini değerlendirmeye ve daha sağlam neden sonuç ilişkisi kurulabilmesi için aracı değişken etkilerini sınamaya yönlendirmiştir. İlgili yazında istismar yaşantıları ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide aracı değişkenlerin rolünü keşfetmeyi amaçlayan araştırmalara rastlanmaktadır.

Arslan (2015b) psikolojik istismar ile sağlamlık arasındaki ilişkide sosyal bağlılık ve aidiyetin aracı rollerinin test edilmesi amacıyla 279 yetişkin ile yürüttüğü çalışmasında psikolojik istismar ile psikolojik sağlamlık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Bu ilişkide aidiyet duygusunun ve sosyal bağlılığın tam aracı role sahip olduğu; diğer bir deyişle, sosyal bağlılık ve aidiyetin koruyucu faktörler olduğu bulgusu paylaşılmıştır.

Kaya lise öğrencilerinin örselenme yaşantıları ile psikolojik sağlamlıkları ve davranış problemleri arasındaki ilişkide duygu düzenleme stratejilerinin ve otomatik

düşüncelerin etkisini incelediği tez çalışmasında, uyumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve otomatik düşüncelerin istismar yaşantıları ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide aracı role sahip oldukları bulgusuna ulaşmıştır (2015).

Söz konusu araştırma kapsamında çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide negatif duygular, psikolojik uyum ve duygu düzenleme güçlüğü değişkenlerinin aracı etkisine bakılacaktır. Bu değişkenlerin aracılık etkisini değerlendiren başka araştırmalara rastlanmaması nedeniyle araştırmanın yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.7. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada 18-20 yaş arası bireylerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile duygu düzenleme güçlüğü, pozitif negatif duygulanım, psikolojik sağlamlık ve psikolojik uyum arasındaki ilişkinin incelenmesi ve örselenme yaşantıları ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide diğer değişkenlerin aracı rolünün değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın amaçlarına ilişkin, aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Katılımcıların çocukluk çağı örselenme yaşantı durumları ile psikolojik sağlamlık düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Katılımcıların çocukluk çağı örselenme yaşantılarıyla psikolojik uyum arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Katılımcıların çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve duygu düzenleme güçlüğü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Katılımcıların çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve pozitif negatif duygular arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki var mıdır?

5. Örselenme puanı düşük ve örselenme puanı yüksek olan kişiler duygu düzenleme, pozitif-negatif duygular, psikolojik uyum ve psikolojik sağlamlık açısından nasıl farklılaşmaktadırlar?

6. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik sağlamlık arasındaki olası ilişkide pozitif negatif duyguların, psikolojik uyumun ve duygu düzenleme güçlüğünün aracı rolü var mıdır?

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma örneklemine, veri toplama araçlarına, uygulama ve verilerin analizine ilişkin bilgiler paylaşılmıştır.

2.1. Örneklem

Araştırma örneklemi Ankara ilinde bulunan devlet üniversitelerinde eğitimine devam eden 18-20 yaş arasındaki 177'si kadın (%51.8), 165'i erkek (%48.2) olan 342 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların 84'ü 18, 95'i 19 ve 163'ü 20 yaşında olmakla birlikte; yaş ortalaması 19.23'tür.

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmadaki verilere, Kişisel Bilgi Formu, Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ), Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ- Yetişkin Formu), Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ), Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (PSÖ) ve Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği (PANAS) uygulanarak ulaşılmıştır. Bu ölçekler ile birlikte katılımcılara "Bilgilendirilmiş Onam Formu" verilmiş, katılımcılara çalışma hakkında bilgi verilerek onayları alınmıştır.

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada, katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili bilgi edinmek amacıyla araştırmacı tarafından yapılandırılmış "Kişisel Bilgi Formu" uygulanmıştır. Bilgi formu Ek 1'de sunulmuştur.

2.2.2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ)

18 yaş öncesi örselenme yaşantılarını belirlemek amacıyla Bernstein ve arkadaşları tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe'ye uyarlama ve standardizasyon çalışmaları Aslan ve Alpaslan (1999) tarafından yapmıştır. Aslan ve Alpaslan (1999) ölçeğin geçerlik çalışmalarını üniversite öğrencileri ile gerçekleştirmiş ve Cronbach Alfa değerleri Fiziksel istismar için .94, Duygusal istismar ve ihmal için 0.95 ve cinsel istismar için .94; ölçeğin genelinde ise .96 olduğunu bildirmişlerdir. Ölçek "Duygusal Kötüye Kullanım ve Duygusal İhmal", "Fiziksel Kötüye Kullanım" ve "Cinsel Kötüye Kullanım" olmak üzere üç alt testten ve 40 maddeden oluşmaktadır. Katılımcıda her maddenin kendisi için uygunluğunu hiçbir zaman (1), nadiren (2), bazen (3), sıklıkla (4) ve çok sık (5) olarak değerlendirmesi istenmektedir. Alınan yüksek puanlar bireyin 18 yaş öncesinde daha sık kötüye kullanıma maruz kaldığını göstermektedir. Ölçeğin bu örneklem için Cronbach Alfa değeri .93 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe ilişkin örnek maddeler Ek 2'de verilmiştir.

2.2.3. Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ)

Yetişkinlerin kişilik ve davranış özelliklerini belirlemeyi amaçlayan KİDÖ, 1978'de Rohner ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Yetişkin KİDÖ'de

"bağımlılık", "düşmanlık/saldırganlık", "öz-saygı", "öz-yeterlik", "duygusal duyarlılık", "duygusal tutarlık" ve "dünya görüşü" olmak üzere 7 alt test bulunmaktadır. Her alt testte 9, ölçekte ise toplam 63 madde bulunmaktadır. Bu maddelerin 20'si ters kodlanmıştır. KİDÖ'de katılımcının her alt testten alabileceği en düşük puan 9, en yüksek puan ise 36'dır. Testten elde edilebecek en düşük toplam puan 63, en yüksek puan ise 252'dir. Alınan düşük puanlar bireyin psikolojik uyumunun "sağlıklı", yüksek puanlar ise "sağlıksız" olduğuna işaret etmektedir. Yetişkin KİDÖ'nün ülkemizdeki güvenirlik ve geçerlik çalışmaları Varan (2003) tarafından yapılmış ve alt ölçeklere ait Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayıları .68 ile .82 arasında değiştiği, toplam iç-tutarlık katsayısının ise .91 olduğu bildirilmiştir (akt. Karpat, 2010). Ölçeğin çalışma örneklemi için cronbach alfa değeri ise .91 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe ilişkin örnek maddeler Ek 3'te verilmiştir.

2.2.4. Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ)

Gratz ve Roemer (2004) tarafından geliştirilen ve duygu düzenleme güçlüklerini belirlemeyi amaçlayan 5'li likert tipi, 36 maddelik bir ölçektir. Ölçekte "Farkındalık", "Kabul Etmeme", "Dürtü ", "Amaçlar", "Açıklık" ve "Stratejiler" olmak üzere 6 alt test bulunmaktadır. Ölçek alt alanlarda yaşanılan duygu düzenleme güçlüklerini ve genel duygu düzenleme güçlüğünü değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmaları Rugancı ve Gençöz (2010) tarafından yapılmış ve 6 boyutlu yapı desteklenmiştir. Ölçeğin altı alt boyutu için Cronbach Alfa değerleri .75 ile .90 arasında değişiklik gösterirken; test tekrar-test güvenirliği genel güçlük için .83, alt ölçekler için ise .60 ile .85 arasında değiştiği belirtilmiştir. Ölçeğin çalışma örneklemi için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ise .91 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe ilişkin örnek maddeler Ek 4'te verilmiştir.

2.2.5. Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (PSÖ)

Ölçek, Connor ve Davidson (2003) tarafından geliştirilen ölçek Karaırmak tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek 25 maddeden oluşmakta ve her madde 0 (hiç doğru değil) ve 4 (her zaman doğru) puan arasında puanlanmaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar psikolojik sağlamlığın yüksek olduğuna işaret etmektedir. Karaırmak tarafından yapılan geçerlik güvenirlik çalışmasında ölçeğin, Cronbach alfa katsayısı .92; test tekrar test güvenirliliği katsayı ise .87 bulunmuştur (2010). Ölçeğin araştırma örneklemi için Cronbach Alfa katsayısı .92 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe ilişkin örnek maddeler Ek 5'te sunulmuştur.

2.2.6. Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği (PANAS)

Watson, Clark ve Tellegen tarafından geliştirilen ve Gençöz (2000) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği, 10 pozitif ve 10 negatif duygu olmak üzere 20 maddeden oluşmaktadır. 5'li likert tipi ölçekte her alt ölçekten katılımcının alabileceği puan 10 ile 50 arasında değişmektedir. Gençöz tarafından yapılan güvenirlik çalışması sonucunda Cronbach Alfa değeri Pozitif Duygular için .86; Negatif Duygular için ise .83 bulunmuştur (2010). Ölçeğin çalışma kapsamında pozitif duygular Cronbach Alfa değeri.82, negatif duygular için ise .85 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe ilişkin örnek maddeler Ek 6'da sunulmuştur.

2. 3. İşlem

Araştırma kapsamında veri toplama aşamasına geçilmeden önce, Ankara Üniversitesi Etik Kurul Daire Başkanlığı'na başvuru yapılmış ve Etik Kurul onayı

alınmıştır. Katılımcılara uygulamanın başında araştırma ile ilgili hem sözel hem de yazılı (Bilgilendirilmiş Onam Formu ile) bilgi verilmiştir. Katılımcılara Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği, Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği, Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği, Kişilik Değerlendirme Ölçeği ve Psikolojik Sağlamlık Ölçeği bir batarya halinde verilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Çalışmada, katılımcılar ÇÖYÖ toplam puanlarına göre istismar puanı yüksek ve istismar puanı düşük olarak iki gruba ayrılmıştır. Bu iki grubun diğer değişkenler bakımından anlamlı farklılık gösterip göstemediğini değerlendirmek amacıyla bağımsız gruplar için t-testi gerçekleştirilmiştir. Tüm değişkenler arasındaki ilişkilerin araştırılması için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi uygulanmıştır. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik sağlamlık arasında duygu düzenleme güçlüğü, psikolojik uyum ve negatif duyguların aracı rollerinin olup olmadığını belirlemek için PROCESS makrosu kullanılarak aracı model analizi gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın temel amaçları doğrultusunda gerçekleştirilen analiz sonuçlarına yer verilmektedir. Analiz aşamasına geçmeden önce veri girişleri kontrol edilmiş, ters kodlanan maddeler düzenlenmiş ve analize dâhil edilen katılımcıların kayıp verileri yerine, ilgili maddenin ortalama değerleri atanmıştır.

İlk olarak araştırma değişkenlerine ilişkin betimleyici istatistiklere yönelik bulgulara yer verilmiştir. Bunun ardından değişkenlerin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına ve istismar puanı yüksek ve düşük olan grupların diğer ölçek puanları bakımından karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar sunulmuştur. Daha sonra değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerine dair bulgular aktarılmıştır. Son olarak da, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğü, psikolojik uyum ve negatif duyguların aracı rolünü belirlemeye yönelik aracı değişken analizi bulguları paylaşılmıştır.

3.1. Araştırmadaki Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Örneklemin ölçek ve alt ölçeklerden aldığı ortalama puanlar; standart sapma, varyans ve ranj değerleri ile minimum ve maksimum puanlar Tablo 3.1'de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Betimleyici İstatistikler

Değişken	Ort.	SS	Varyans	Ranj	Min.	Maks.
Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları	63.52	17.04	290.245	109.00	44.00	153.00
Duygusal Kötüye Kullanım ve Duygusal İstismar	30.96	10.48	109.837	60.00	19.00	79.00
Fiziksel Kötüye Kullanım	26.95	7.34	53.933	50.00	19.00	69.00
Cinsel Kötüye Kullanım	5.72	2.13	4.536	17.00	5.00	22.00
Duygu Düzenleme Güçlüğü	82.15	20.97	439.725	119.00	40.00	159.00
Açıklık	11.68	3.32	11.020	20.00	5.00	25.00
Farkındalık	12.16	4.39	19.294	19.00	6.00	25.00
Dürtü Kontrolü	13.32	5.29	28.012	24.00	6.00	30.00
Kabul Etmeme	12.39	5.09	25.931	24.00	6.00	30.00
Amaçlar	7.09	2.61	6.816	14.00	5.00	19.00
Stratejiler	17.64	6.75	45.561	32.00	8.00	40.00
Pozitif Duygular	32.73	7.23	52.352	37.00	13.00	50.00
Negatif Duygular	20.63	7.35	54.038	40.00	10.00	50.00
Psikolojik Uyum	139.29	22.25	495.281	119.00	82.00	201.00
Düşmanlık/Saldırganlık	18.70	5.51	30.333	27.00	9.00	36.00
Bağımlılık	25.76	4.73	22.354	24.00	12.00	36.00
Öz Saygı	19.29	3.99	15.956	18.00	12.00	30.00
Öz Yeterlilik	17.17	5.30	28.147	27.00	9.00	36.00
Duygusal Duyarlılık	17.70	4.98	24.775	25.00	9.00	34.00
Duygusal Tutarsızlık	22.03	5.03	25.293	27.00	9.00	36.00
Dünya Görüşü	18.82	5.76	33.230	27.00	9.00	36.00
Psikolojik Sağlamlık	66.88	15.26	232.886	82.00	18.00	100.00

Ort. = Ortalama, SS = Standart Sapma, Min. = Minimum değer, Maks. = Maksimum değer (N=342); Yüksek Psikolojik Uyum puanları "sağlıksız" psikolojik uyuma işaret etmektedir.

Tablo 3.1'de görüldüğü gibi örneklemin duygusal kötüye kullanım ve duygusal istismar alt ölçeği ortalaması (*Ort.* = 30.96, *SS* = 10.48*)*, fiziksel (*Ort.* = 26.95, *SS* = 7.34*)* ve cinsel kötüye kullanım (*Ort.* = 5.72, *SS* = 2.13*)* alt ölçekleri ortalamalarından daha yüksektir. Katılımcıların pozitif duygular ortalama puanının (*Ort.* = 32.73, *SS* = 7.23*)* negatif duygular ortalama puanından (*Ort.* = 20.63, *SS* = 7.35*)* daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca örneklemin duygu düzenlemede güçlükler ölçeğinin alt ölçeklerinden "stratejiler" alt ölçeğinde en yüksek ortalamaya (*Ort.* = 17.64, *SS* = 6.75*)* sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Örneklemin psikolojik sağlamlık ölçeği ortalama puanı 66.88 olarak hesaplanmıştır.

3.2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının, Duygu Düzenleme Güçlüğünün, Psikolojik Uyumun, Pozitif Negatif Duyguların ve Psikolojik Sağlamlığın Cinsiyet Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

Katılımcıların çocukluk çağı örselenme yaşantıları, psikolojik uyum, duygu düzenleme güçlüğü, pozitif negatif duygular ve psikolojik sağlamlık değişkenlerinden aldıkları puanların cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine bağımsız gruplar için t-testi analizi yapılarak bakılmıştır.

Tablo 3.2. Katılımcıların ÇÖYÖ, DDGÖ, PANAS, PSÖ, KİDÖ Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

	Kadın (n = 177)		**Erkek (n = 165)**		
Değişken	**Ort.**	**SS**	**Ort.**	**SS**	**t**
ÇÖYÖ	62.31	16.91	64.82	17.13	-1.36
DDGÖ	82.23	21.52	82.08	20.42	.06
Pozitif Duygular	32.51	7.72	32.97	6.69	-.59
Negatif Duygular	21.47	7.86	19.73	6.67	**2.22***
KİDÖ	139.26	21.66	139.32	22.94	-.02
PSÖ	66.72	15.41	67.05	15.14	-.20

*p< .05; KİDO yüksek puanları "sağlıksız" psikolojik uyuma işaret etmektedir.

Tablo 3.2'den izleneceği gibi kadın ve erkek katılımcılar arasında sadece negatif duygular bakımından anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur (t = 2.22, p < .05). Kadınların negatif duygu puanı (*Ort.* = 21.47*; SS* = 7.86*)* erkeklerin puanına (*Ort.* = 19.73*; SS* = 6.67) göre anlamlı olarak daha yüksektir. Bunun dışında kadın ve erkeklerin örselenme yaşantıları, psikolojik uyum, psikolojik sağlamlık, pozitif duygular, duygu düzenleme güçlüğü bakımından farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmada çocukluk çağı örselenme yaşantı düzeylerinin diğer değişkenler açısından farklığa neden olup olmadığını değerlendirebilmek amacıyla katılımcılar, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ölçeğinden aldıkları toplam puanlara göre ortalamanın (*Ort.* = 63.52; *SS* = 17.04*)* bir standart sapma altı ve bir standart sapma üstü olmak üzere iki uç gruba ayrılmıştır. Ölçek ortalama puanının bir standart sapma altı 46.48 ve bir standart sapma üstü 80.56'dır. Bu doğrultuda örneklem, istismar puanı düşük (istismar puanı < 46.48; n = 23) ve istismar puanı yüksek (istismar puanı > 80.56; n = 38) olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Bu iki grubun değişkenler açısından karşılaştırılmasına yönelik bulgulara sonraki bölümde yer verilmiştir.

3.3. İstismar Puanı Yüksek ve İstismar Puanı Düşük Olan Grupların Diğer Değişkenler Açısından Karşılaştırılması

İstismar puanı yüksek ve istismar puanı düşük olan grupların, duygu düzenlemede güçlükler, pozitif ve negatif duygu, kişilik değerlendirme ve psikolojik sağlamlık ölçeklerinden ve varsa alt ölçeklerinden aldıkları puanlar bakımından karşılaştırılması için t-testi analizi yapılmıştır. Sonuçlar, Tablo 3.3'te gösterilmektedir. Tablo 3.3' te görüldüğü gibi, istismar puanı yüksek olan grup ile istismar puanı düşük olan grubun duygu düzenlemede güçlükler ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı

farklılık bulunmuştur (*t* = -5.01, *p* < .001). İstismar puanı yüksek olanların duygu düzenleme güçlüğü toplam puanı (*Ort.* = 97.03, *SS* = 24.26*)* istismar puanı düşük olan grubun puanından (*Ort.* = 67.70, *SS* = 18.11*)* anlamlı olarak daha yüksektir.

Duygu düzenlemede güçlükler alt ölçeklerine bakıldığında ise; istismar puanı yüksek ve düşük olan gruplar farkındalık alt ölçeğinden aldıkları puanlar bakımından karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılığın olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır *(t* = -1.30, *p* < .05). Ancak ölçeğin diğer alt testleri olan dürtü kontrolü, kabul etmeme, amaçlar, stratejiler ve açıklık alt testlerinden istismar puanı yüksek olan grubun ortalamaları (sırasıyla; *Ort.* = 16.50, *SS* = 6.32*; Ort.* = 15.50, *SS* = 6.98*; Ort.* = 11.97, *SS* = 3.03*; Ort.* = 22.31, *SS* = 8.10*; Ort.* = 13.08, *SS* = 3.16*)*, düşük olan grubun ortalamalarından (sırasıyla; *Ort.* = 10.09, *SS* = 3.96*; Ort.* = 9.91, *SS* = 4.09*; Ort.* = 5.04, *SS* = .21*; Ort.* = 14.39, *SS* = 5.45*; Ort.* = 9.87, *SS* = 3.14) anlamlı olarak daha yüksektir.

Tablo 3.3. İstismar puanı yüksek ve düşük grupların araştırma değişkenleri açısından karşılaştırılması

	İstismar Düzeyi Yüksek (N=38)		**İstismar Düzeyi Düşük (N=23)**		
	Ort.	***SS***	***Ort.***	***SS***	***t***
DDGÖ - Toplam Puan	97.03	24.26	67.70	18.11	**-5.01*** **
Dürtü Kontrolü	16.50	6.32	10.09	3.96	**-4.37*** **
Kabul Etmeme	15.50	6.98	9.91	4.09	**-3.49** **
Açıklık	13.08	3.16	9.87	3.14	**-3.85*** **
Farkındalık	11.74	5.01	10.17	3.64	-1.30
Amaçlar	11.97	3.03	5.04	.21	**-10.93*** **
Stratejiler	22.31	8.10	14.39	5.45	**-4.15*** **
Pozitif Duygular	31.84	7.56	35.04	7.85	1.58
Negatif Duygular	22.58	7.75	16.83	4.79	**-3.20** **
KİDÖ- Toplam Puan	149.36	22.35	127.61	27.19	**-3.39** **
Düşmanlık/Saldırganlık	20.50	4.92	17.61	5.47	**-2.13***
Bağımlılık	25.91	4.58	26.39	5.59	.36
Öz Saygı	20.82	3.77	16.96	3.81	**-3.86*** **
Öz Yeterlilik	19.16	5.60	14.56	6.37	**-2.95** **
Duygusal Duyarlılık	19.55	5.60	15.00	4.87	**-3.23** **
Duygusal Tutarlılık	23.13	5.06	21.00	6.40	-1.44
Dünya Görüşü	21.34	5.42	16.09	5.93	**-3.54** **
PSÖ- Toplam Puan	65.41	18.52	72.90	15.90	1.61

*p< .05, ** p< .01, ***p< .001; KİDO yüksek puanları "sağlıksız" psikolojik uyuma işaret etmektedir.

İstismar puanı düşük ve yüksek olan gruplar pozitif ve negatif duygular ölçeği bakımından karşılaştırıldıklarında; iki grup pozitif duygular alt ölçeği puanları bakımından farklılaşmamaktadır *(t* = 1.58, *p* > .05*).* Negatif duygular alt ölçek puanları açısından ise istismar puanı yüksek olan grubun ortalaması (*Ort.* = 22.58, *SS* = 7.75*)* istismar puanı düşük olan grubun ortalamasından (*Ort.* = 16.83, *SS* = 4.79*)* anlamlı olarak daha yüksektir *(t* = -3.20, *p* < .01*).* İki uç grup psikolojik sağlamlık ölçeği açısından karşılaştırıldığında; iki grup ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır *(t* = 1.61, *p* > *.05).*

İstismar puanı yüksek ve düşük olan gruplar kişilik değerlendirme ölçeğinden aldıkları puanlar bakımından karşılaştırıldıklarında, istismar puanı yüksek olan grubunun ortalamasının (*Ort.* = 149.36, *SS* = 22.35*),* düşük olan grubun ortalamasından (*Ort.* = 127.61, *SS* = 27.19*)* anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur *(t* = -3.39, *p* < .01*).* Kişilik değerlendirme ölçeğinin alt ölçekleri bakımından karşılaştırma yapıldığında, iki grup ortalamaları arasında bağımlılık ve duygusal tutarlık alt testlerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (sırasıyla; *t* = 0.36, *p* > .05*; t* = -1.44, *p* > .05*).* Ancak ölçeğin diğer alt testleri olan düşmanlık/saldırganlık, öz-saygı, öz-yeterlik, duygusal duyarlılık ve dünya görüşü alt testlerinden istismar puanı yüksek olan grubun ortalamaları (sırasıyla; *Ort.* = 20.50, *SS* = 4.92*; Ort.* = 20.82, *SS* = 3.77*; Ort.* = 19.16, *SS* = 5.60*; Ort.* = 19.55, *SS* = 5.60*; Ort.* = 21.34, *SS* = 5.42*),* düşük olan grubun ortalamalarından (sırasıyla*; Ort.* = 17.61, *SS* = 5.47*; Ort.* = 16.96, *SS* = 3.81*; Ort.* = 14.56, *SS* = 6.37*; Ort.* = 15.00, *SS* = 4.87*; Ort.* = 16.09, *SS* = 5.93*)* anlamlı olarak daha yüksektir.

3.4. Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar

Araştırmadaki değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Ölçek toplam puanları arasındaki korelasyon değerleri Tablo 3.4'te, tüm alt ölçekler arasındaki korelasyonlar ise Ek 7'de yer almaktadır.

Tablo 3.4. Ölçek Toplam Puanları Arasındaki Korelasyon Değerleri

Değişkenler	**(1)**	**(2)**	**(3)**	**(4)**	**(5)**	**(6)**
(1)ÇÖYÖ-Toplam Puan	1					
(2)DDGÖ-Toplam Puan	**.31*** **	1				
(3)Pozitif Duygular	-.08	**-.37*** **	1			
(4)Negatif Duygular	**.18** **	**.47*** **	**-.29*** **	1		
(5)KİDÖ-Toplam Puan	**.28*** **	**.66*** **	**-.45*** **	**.56*** **	1	
(6) PSÖ-Toplam Puan	**-.15** **	**-.35*** **	**.43*** **	**-.28*** **	**-.47*** **	1

** $p < .01$, *** $p < .001$; KİDO yüksek puanları "sağlıksız" psikolojik uyuma işaret etmektedir.

Yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre, çalışmada kullanılan ölçekler arasında beklenilen yönde anlamlı ilişkilerin olduğu gözlenmiştir. Bu analizler doğrultusunda, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile duygu düzenleme güçlüğü, negatif duygular, sağlıksız psikolojik uyum arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki (sırasıyla; $r = .31$, $p < .001$; $r = .18$, $p < .01$; $r = .28$, $p < .001$) bulunmuştur. Çocuk istismarı düzeyi ile psikolojik sağlamlık arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki ($r = -.15$, $p < .01$) saptanmıştır.

Duygu düzenleme güçlüğü ile pozitif duygular arasında negatif yönde ($r = -.37$, $p < .001$); negatif duygular arasında ise pozitif yönde ($r = .47$, $p < .001$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Duygu düzenleme güçlüğü puanı ve sağlıksız psikolojik uyum puanı

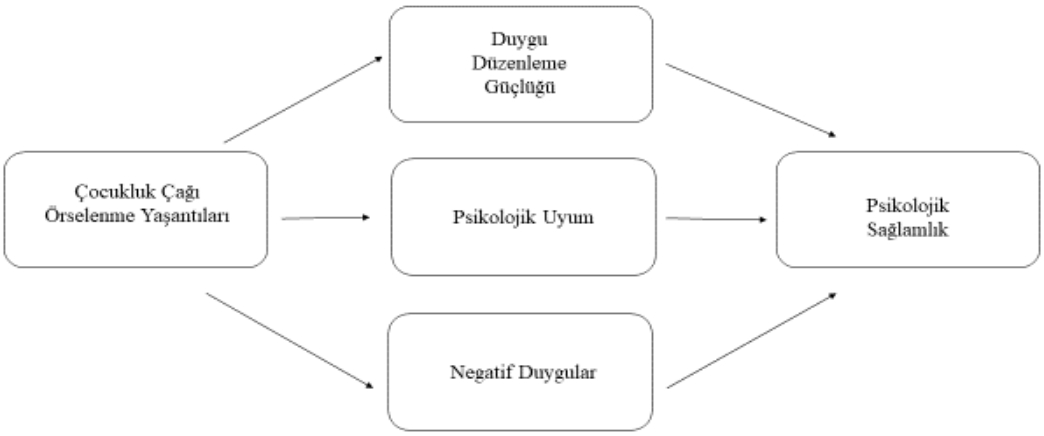
arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki (r = .66, p < .001) saptanmıştır. Duygu düzenleme güçlüğü ve psikolojik sağlamlık arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki (r = -.35, p < .001) bulunmuştur.

Negatif duygular ile KİDÖ toplam puanı arasında pozitif yönde anlamlı (r = .56, p < .001); PSÖ toplam puanı arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki (r = -.28, p < .001) bulunmuştur.

KİDÖ toplam puanı ve PSÖ toplam puanı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki (r = -.47, p < .001) saptanmıştır. Pozitif duygular ve psikolojik sağlamlık arasında pozitif yönde anlamlı (r = .43, p < .001), KİDÖ toplam puanı arasında ise negatif yönde anlamı (r = -.45, p < .001) bir ilişki bulunmuştur.

3.5. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkide Değişkenlerin Aracı Rolünün Değerlendirilmesi

Çalışmada çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide diğer değişkenlerin aracı rolünün belirlenmesi amacıyla PROCESS makrosu kullanılarak aracı model analizi (MODEL 4) gerçekleştirilmiştir (Hayes, 2017). Buna göre, test edilmek istenen aracı model için korelasyon analizleri gözden geçirilmiştir. (bkz. Tablo 3.4). Tablo 3.4'te görüldüğü üzere pozitif duygular ölçeği ile ÇÖYÖ-toplam puan arasındaki ilişki dışında diğer tüm temel değişkenlerin birbirleriyle anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu bağlamda, aracı değişken analizine pozitif duygular ölçeği dâhil edilmemiştir.

Şekil 3.1. Test edilen aracı model; Yüksek Psikolojik uyum puanı "sağlıksız psikolojik uyuma işaret etmektedir.

Doğrudan etkiler incelendiğinde, çocukluk çağı örselenme yaşantılarının, psikolojik sağlamlık üzerine doğrudan etkisi (B = -.01, t = -.17, p > .05) anlamlı değildir (Yol 1). Bununla birlikte, çocukluk çağı örselenme yaşantıları, aracı değişkenler olan duygu düzenleme güçlüğü (B = .39, t = 5.98, p < .001), psikolojik uyum (B = .22, t = 5.37, p < .001) ve negatif duygular (B = .29, t = 3.43, p < .001) üzerinde anlamlı pozitif etki göstermektedir (Yol 2). Aracı değişkenlerin psikolojik sağlamlık üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında, duygu düzenleme güçlüğünün (B = -07, t = -1.02, p > .05) ve negatif duyguların (B = -,01, t = -.15, p > .05) anlamlı bir etkisinin olmadığı; psikolojik uyum durumunun ise etkisinin negatif yönde anlamlı olduğu (B = -.74, t = -6.07, p < .001) bulunmuştur (Yol 3). Analiz sonuçlarına göre, tüm model anlamlı olup (F (4-337) = 24.70, p < .001); varyansın %23'ünü açıklamaktadır.

Aracı değişkenlerin aracılık etkisinin anlamlı olup olmadığı 2000 kişilik Bootstrap örneklemi üzerinde değerlendirilmiştir. Buna göre üç aracı değişkenin toplam dolaylı etkisi anlamlıdır [B = -.19, SH = .04, *%95 Güven Aralığı- GA* (-.2847, -.1191)]. Diğer bir deyişle, negatif duygular, psikolojik uyum ve duygu düzenleme güçlüğü çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiye aracılık etmektedir. Ancak her değişken ayrı ayrı ele alındığında sadece psikolojik uyum

durumunun [*B* = -.16 *SH* = .05, *%95 Güven Aralığı- GA* (-.2772, -.0812)] çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Giriş bölümünde aktarıldığı gibi araştırmanın temel amacı, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile duygu düzenleme güçlüğü, pozitif ve negatif duygular, psikolojik sağlamlık ve uyum arasındaki ilişkinin ve çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik sağlamlık arasındaki olası ilişkide diğer değişkenlerin aracı rollerinin olup olmadığının incelenmesidir. Araştırmanın bu bölümünde, çalışmanın amaçları doğrultusunda yapılan analizlerden elde edilen bulgular, ilgili yazın çerçevesinde tartışılmıştır.

4.1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları, Psikolojik Uyum, Duygu Düzenleme Güçlüğü, Pozitif Negatif Duygular ve Psikolojik Sağlamlık Değişkenlerinin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada çocukluk çağı örselenme yaşantılarında cinsiyettin anlamlı bir etkisi olmadığı bulunmuştur. Alan yazında örselenme yaşantısında cinsiyet farklılıklarına yönelik çelişkili bulgular dikkat çekmektedir. Bostancı ve ark. (2006) 17-33 yaş arası üniversite öğrencileri ile yürüttükleri çalışmalarında cinsiyetin istismar yaşantısı üzerinde anlamlı etkisi olmadığını aktarmışlardır. Söz konusu araştırma bulgusunu destekleyecek biçimde Benzer biçimde Şahin Demirkapı (2013), kadınların daha fazla cinsel ve duygusal istismara, erkeklerin ise daha fazla fiziksel istismara maruz kaldığını ancak aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını bildirmiştir. McGinn, Cukor ve Sanderson (2005) ve Çabuk (2015) da istismar düzeyinin cinsiyete göre

farklılaşmadığını bildirmişlerdir. Bunun yanı sıra ilgili yazında erkeklerin kadınlara göre daha fazla istismar yaşantısı bildirdiğine yönelik bulgulara da rastlanmaktadır (Bilim, 2012; Yiğit, 2013). Toplumdaki genel kanı ve TUİK verileri ise kız çocuklarının erkeklerden daha fazla istismara maruz kaldığı yönündedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, ilgili çalışmanın bulgusu cinsiyete göre örselenme yaşantılarında fark olmadığını gösteren araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir. İlgili araştırmanın bu bulgusu toplumda erkek çocuklarının istismar yaşantılarının daha az bildirilmesine rağmen kendini bildirim ölçeğinde erkeklerin istismar yaşantılarını daha rahat ifade ettikleri biçiminde yorumlanabilir.

Duygu düzenleme güçlüğünün cinsiyet açısından karşılaştırıldığı analiz sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu 2012 yılında Bilim tarafından yapılan araştırma sonucu ile tutarlılık göstermektedir. Ancak ilgili yazında erkeklerin kadınlardan daha fazla duygu düzenlemede güçlük yaşadığına yönelik araştırma bulgusu da bulunmaktadır (Middendorp, Geenen, Sorbi, Van Doornen ve Bijlsma, 2005). Toplumsal cinsiyet rolleri duygu boyutunda değerlendirildiğinde kadınlara daha fazla duygusal olma, erkeklere ise öfkelerini daha saldırgan biçimde ifade etme toleransı tanınmaktadır. Bu nedenle erkeklerin duygularını kabul etmede ve uygun biçimde ifade etmede zorlanabilecekleri düşünülmektedir. Ancak söz konusu çalışmanın örnekleminin üniversite öğrencilerinden oluşmasının bu toplumsal cinsiyet ayrımlarının etkisini azaltmış olabileceği düşünülmektedir.

Söz konusu çalışmada, psikolojik sağlamlık açısından cinsiyetler karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. İlgili yazında bu sonucu destekler biçimde bulgular yer almaktadır (örn. Aydın, 2010; Terzi, 2008). Ancak yazında cinsiyetin psikolojik sağlamlığı yordayan önemli bir değişken olduğuna ilişkin

bulgular da bulunmaktadır. Örneğin, Bahadır (2009) sağlık ile ilişkili fakültelerde eğitim gören üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmasında erkeklerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Daining ve DePanfilis (2007) ise çalışmalarında erkek psikolojik sağlamlık düzeylerinin kadınlara göre daha düşük olduğunu belirtmişlerdir. Bu doğrultuda araştırma bulgusu Aydın ve Terzi'nin bulguları ile tutarlı olmasına karşın, Bahadır, Daining ve DePanfilis'in bulguları ile çelişmektedir. Yazındaki bu farklı bulgular psikolojik sağlamlık konusunda cinsiyetin rolünün yeterince net olmadığını düşündürtmektedir. Bu çelişkili bulgular sebebiyle konu ile ilgili daha fazla araştırma yapılması yazına katkı sağlayacaktır.

Negatif duygular açısından kadın ve erkek katılımcılar karşılaştırıldığında, kadınların erkeklere oranla negatif duygular ölçeğinden anlamlı olarak daha yüksek puan aldıkları belirlenmiştir. Ulaşılan bulgu kadınlarda depresyonun daha fazla görülmesiyle ilişkili olabileceği gibi, toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında kadınlara biçilen rollerle de ilgili olabileceği düşülmektedir. Bu bağlamda genel toplumsal kanı kadınların daha duygusal oldukları ve olumsuz duygularını daha kolay ifade edebildikleri yönündedir. Bu analiz sonucu da, üniversite öğrencilerinin karşılaşabileceği benzer problemler karşısında kadın öğrencilerin duygusal olarak daha hassas oldukları ve erkeklere göre olumsuz duygularını daha kolay ifade ettikleri biçiminde yorumlanabilir. İlgili yazında kadınların erkeklere oranla daha fazla negatif duygu hissettiğini bildiren araştırmanın (Fujita, Diener ve Sandvik, 1991) bulunmasına karşın negatif duygu bakımından cinsiyet farklılığının bulunmadığını bildiren araştırmalar (Kuyumcu ve Kabasakaloğlu, 2018; Topal, 2011) da bulunmaktadır. Pozitif duygular ve psikolojik uyum düzeyleri bakımından ise cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

4.2. İstismar Puanı Yüksek ve Düşük Olan Grupların Diğer Ölçeklerden Aldıkları Puanlar Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırma kapsamında örneklem, istismar puanı yüksek ve düşük olmak üzere iki gruba ayrılmış ve bu iki grubun duygu düzenleme güçlüğü, psikolojik sağlamlık, psikolojik uyum ve pozitif-negatif duygular bakımından farklılaşıp farklılaşmadığının değerlendirilmesi için bağımsız gruplar t-test analizi yapılmıştır. Bu analizler sonucunda, istismar puanı yüksek olan grubun duygu düzenleme güçlüğü, psikolojik uyum durumu ve negatif duygular puanının istismar puanı düşük olan gruba göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra istismar puanı yüksek olan grubun DDGÖ'nin dürtü kontrolü, kabul etmeme, açıklık, amaçlar ve stratejiler alt testlerinden ve KİDÖ'nin düşmanlık/saldırganlık, öz yeterlilik, öz saygı, duygusal duyarlılık ve dünya görüşü alt testlerinden istismar puanı düşük olan gruba göre anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldığı gözlenmiştir.

Beklenildiği gibi istismar yaşantısı yüksek olan bireyler daha fazla duygu düzenleme güçlüğü belirtmişlerdir. Yani istismar yaşantısı arttıkça duygu düzenlemede yaşanılan güçlükler de artmaktadır. Bulgular duygu düzenleme güçlüğü alt boyutları temel alınarak değerlendirildiğinde; istismar puanı yüksek olan bireyler, kendi duygusal tepkilerini daha az anladıklarını (açıklık), duygusal tepkilerine yönelik kabullerinin daha az olduğunu (kabul etmeme), olumsuz duygularını yaşarken dürtü kontrolünde daha fazla güçlük yaşadıklarını (dürtü) ve olumsuz duygular hissederken amaç odaklı davranmakta zorlandıklarını, etkili duygu düzenleme stratejilerine daha az başvurduklarını (stratejiler) belirtmişlerdir. Bu bulgular alan yazındaki araştırma sonuçları ile tutarlık göstermektedir (Bilim, 2012; Burns ve ark., 2012; Burns, Jackson,

ve Harding, 2010; Karagöz, 2010; Shipman ve ark., 2007; Smith, Cross, Winkler, Jovanovic ve Bradley, 2014; Şahin Demirkapı, 2013;).

İstismar yaşantısı yüksek olan bireylerin düşük olan bireylerden daha fazla duygu düzenleme güçlüğü belirtmesine yönelik açıklamalar genellikle öğrenmeye vurgu yapmaktadır. Linehan' a göre çocukların işlevsel duygu düzenleme becerileri geliştirebilmeleri için anne babalarının onlara duygu ifade etme biçimleri konusunda rol model olmaları ve onların yaşadığı duyguları onaylamaları gerekmektedir (1993). Linehan (1993), özellikle duygusal istismara maruz kalan çocukların duygularının, aileleri tarafından görmezden gelindiğini ve duygu ifadeleri nedeniyle cezalandırıldıklarını; bunun da çocukların duygularını fark etme, adlandırma ve nedenlerini açıklama becerilerinde bozulmalara sebep olduğunu ifade etmektedir. Benzer bir açıklamaya göre çocukların duygusal deneyimleri, duygularını ifade edebilme ve duygularını düzenleme becerileri; anne babalarının duygusal uyaranları yorumlama ve ifade biçimlerinden etkilenmektedir. Bu doğrultuda, çocukların erken dönemlerde şiddete tanık olması veya maruz kalması, olumsuz duygu ifadeleri ile karşılaşması; onların duygularını etkin bir biçimde işlemesine ve düzenlemesine engel olmakta, onları uyum problemlerine ve psikolojik bozukluklara yatkın hale getirmektedir (Greenberg, Kusche ve Speltz, 1991). Burns ve arkadaşları (2010) ise, örselenme yaşantılarının çocukta yoğun duygulara sebep olduğunu ve çocuğun bu duygular ile baş edebilme becerilerinin yetersiz kalarak, duygu düzenlemede zorluk yaşadıklarını ifade etmektedirler. Kabul gören diğer bir görüş ise istismara maruz kalan çocukların duygularını yaşamanın ve ifade etmenin uygun olmadığını öğrenmeleridir. Bunun istismar karşısında çocuğu koruyucu bir işlevi olmasında karşın, normal sosyal çevrede uyum problemlerine yol açabileceği bildirilmiştir (Shipman ve ark, 2007). Bunlara ek olarak Kişilerarası Kabul Red Kuramı'nda ebeveyn reddi algılayan

bireylerin duygu durumlarında tutarsızlık yaşadıkları, duygularının öngörülemeyen bir biçimde değiştiği, olumsuz duygulara toleranslarının az olduğu ve stresli durumlardan sonra eski duygu durumlarına geçişte zorlandıkları aktarılmıştır (Karpat, 2010).

Bu çalışmada istismar puanı yüksek ve düşük iki grup psikolojik sağlamlık bakımından karşılaştırılmıştır. İstismar puanı yüksek olan grubun psikolojik sağlamlık puanının daha düşük olduğu görülmesine karşın, iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Beklenenin aksine bu farklılığın anlamsız olmasının bir sebebinin, istismar puanı yüksek ve düşük olan grupların örneklem sayılarının az ve birbirine yakın olması olduğu düşünülmektedir. İlgili yazın incelendiğinde istismar yaşantısı olan bireylerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin istismar yaşantısı olmayan bireylere göre daha düşük olduğu bulgusu ile karşılaşılmaktadır (örneğin, Cicchetti, Rogosch, Lynch ve Holt, 1993; Flores, Cicchetti ve Rogosch, 2005). Bu bulgular söz konusu araştırma bulgusu ile çelişmektedir. İstismar yaşantısının psikolojik sağlamlığa yönelik bir risk faktörü olarak kabul edilmesinin yanı sıra; bazı bireylerin bu olumsuz yaşantılarla baş edebildiği bilgisi dikkat çekmektedir (Aydın, 2010; Karaırmak, 2006). Travmatik yaşam deneyimleri bireylere yaşamlarını değerlendirme, ilişkilerini güçlendirme, önceliklerini belirleme ve kişisel güçlenme fırsatı tanımaktadır (Shakespeare-Finch, Smith, Gow, Embelton ve Baird, 2003). Tedeschi ve Calhoun (1996) örselenme yaşantıları ile baş etme sonucunda bireyde meydana gelen bu olumlu değişikliklere "travma sonrası büyüme" adını vermektedirler. İlgili araştırma bulgusu travma sonrası büyüme kavramı kapsamında değerlendirelebilir. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile mücadele eden bireyler yaşamlarındaki öncelikli olan kişileri ve durumları gözden geçirerek; güvenli yakın ilişkiler kurarak; bu yaşantı ile baş edebilmenin verdiği güç ile "her şeyin üstesinden gelebilirim" düşüncesi ile güçlenerek travma sonrası olumlu değişim göstermiş olabilecekleri ve bu nedenle de iki grup

arasında sağlamlık bakımından anlamlı bir farklılık görülmemiş olabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra zihinsel ve akademik beceriler (Mandleco ve Peery, 2000), zeka (Masten ve ark., 1999), sosyal destek algısı (Arslan, 2015b; Luthar, 1991) psikolojik sağlamlık bakımından koruyucu faktörler olarak görülmektedir. Araştırma örnekleminin üniversite öğrencilerinden oluşması sebebiyle istismar puanı yüksek katılımcıların, sosyal destek ağlarının, zihinsel kapasitelerinin koruyucu faktörler olarak rol almış olabileceği düşünülmektedir.

Analiz sonuçlarına göre, istismar puanı yüksek olan grubun psikolojik uyum puanları, istismar puanı düşük olan gruba göre anlamlı olarak daha yüksektir. Bu bulgu, istismar yaşantısı yüksek olan grubun psikolojik uyumunun "sağlıksız" olduğu biçiminde yorumlanabilir. Alan yazında psikolojik uyumun, psikopatolojik semptomlar (örneğin; Zinzow ve ark., 2010), olumlu sosyal davranışlar (örneğin; Bayraktar, Sayıl ve Kumru, 2009) ve travma sonrası belirtiler (örneğin; Browne ve Wilkenman, 2007) ölçümlenerek değerlendirildiği görülmektedir. Araştırma kapsamında ise psikolojik uyum kavramı Kişilerarası Kabul Red Kuramı'nın kişilik boyutu olarak ele alınmaktadır. Bu kurama göre psikolojik uyum, çocukluk döneminde algılanan kabulün ve reddin en fazla etkilediği yedi kişilik özelliğini içeren genel bir tablodur (Rohner, 1975). Kurama göre çocuklukta ebeveyn reddi algılayan bireyler daha fazla düşmanca davranmakta, daha bağımlı hale gelmekte ya da savunucu bir bağımsızlık geliştirmekte, düşük öz saygı ve öz yeterlik hissetmekte, olumsuz dünya görüşü benimsemekte, duygusal tutarsızlık ve tepkisizlik yaşamaktadırlar (Rohner, 1975). Yazında psikolojik uyumu değerlendirmek için kullanılan ölçekler ile KİDÖ karşılaştırıldığında KİDÖ'nün herhangi bir belirti ölçme amacı olmadığı, genel olarak kişinin kendisine (duygu ve davranışlarına), başkalarına ve dünyaya olan algısını değerlendirmeyi amaçladığı görülmüştür. İstismar kavramı ve söz konusu araştırma kapsamında ele alınan biçimi ile

psikolojik uyum kavramını birlikte ele alan Eryiğit (2004) lise öğrencileri ile yürüttüğü araştırmasında psikolojik ezim ve sağlıksız psikolojik uyum arasında güçlü bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Analiz sonuçları bu bilgi ile tutarlı görülmektedir.

Çocukluk çağı örselenme yaşantıları bireylerin psikolojik gelişimlerine, kişilik oluşumlarına etki etmektedir (Carpenter ve ark. 2009; Glaser, 2002). Araştırma bulgularına göre istismar puanı yüksek olan grup, düşük olan gruba göre düşmanlık/saldırganlık, dünya görüşü, öz saygı, öz yeterlik, duygusal duyarlık kişilik boyutlarında daha fazla olumsuz uçlarda yer almaktadır. Bu bulgulara göre istismar puanı yüksek olan grubun daha çok duygusal olarak yalıtılmış hissettiği ve sıcak, yakın ilişkiler kurmakta zorlandığı (duygusal duyarsızlık), daha fazla düşmanlık hissetme ve saldırgan olma eğilimi olduğu (düşmanlık/saldırganlık), kendisini diğerlerinden daha değersiz görmeye yatkın olduğu (olumsuz öz saygı), kendisini yetersiz hissetmeye daha fazla meyilli olduğu (olumsuz öz yeterlik), daha fazla olumsuz dünya algıları olduğu söylenebilir. İki grubun bağımlılık kişilik boyutu puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu sonuç ergenlik dönemi ile birlikte bireylerin bireyselleşme süreçlerini büyük ölçüde tamamlamaları ve ailelerinden kabul görme beklentilerinin azalması ve sosyal ağlarının genişlemesi ile açıklanabilir. Benzer biçimde Khaleque ve Rohner'in (2011) 18 ülkede yapılan ilgili araştırmaları kapsayan meta- analiz çalışmalarında yetişkinlik döneminde hatırlanan ebeveyn reddinin "bağımlılık" alt boyutu dışında diğer alt boyutlar ile ilişkisi anlamlı bulunmuştur. Araştırmacıların bu bulgusu çalışmanın bulgusunu destekler niteliktedir.

Mevcut çalışmanın analiz sonuçları tarafından desteklenen diğer bir öngörüsü de istismar puanı yüksek olan grubun anlamlı olarak daha fazla negatif duygu deneyimlediğini bildirmesidir. Bu bulgu farklı araştırma bulguları ile uyumlu

bulunmuştur (Dargis ve Koenigs, 2018; Jin ve ark., 2018). Yazında istismar yaşantısı ve negatif duyguların ilişkisine odaklanan kısıtlı sayıda araştırma bulunmasına karşın, istismar yaşantısı sıklıkla psikolojik sağlık ile ilişkilendirilmiştir. Dua'ya (1993) göre; negatif duygulanım kaygı düzeyini etkilemekte ve pozitif duygulanım ile birlikte ise depresyonu belirlemektedir. Bu bilgiler doğrultusunda çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik sağlık arasında kurulan ilişki, negatif duygular ile de kurulabileceği düşünülmektedir. Bir başka bakışaçısıyla şema kuramına göre; çocukluk çağı olumsuz yaşantılarının sonucunda hissedilen yoğun duygular "Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar"ın oluşmasına neden olmaktadır. Yetişkinlik döneminde bu olumsuz yaşantıları çağrıştıran bir durum ile karşılaşıldığında uyum bozucu şemalar aktif hale gelerek öfke, üzüntü, kaygı, acı gibi negatif duyguların deneyimlenmesine neden olmaktadır (Akt. Yiğit, 2013). İstismar yaşantısı ile negatif duygular arasındaki bağı açıklamada stres duyarlılığına vurgu yapılabileceği düşünülmektedir. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları bireylerin daha sonra karşılaşacağı daha güçsüz olumsuz bir uyarana karşı tetikte olmasına ve benzer tepkiler (korku, kaygı, üzüntü gibi) vermesine neden olmaktadır. Bu doğrultuda çocukluk çağı örselenme yaşantılarına maruz kalan bireylerin olumsuz yaşam olayları karşısında istismar yaşantısı olmayan bireylere göre daha fazla olumsuz duygular hissedebilecekleri düşünülmektedir. Kişilerarası nörobiyoloji yaklaşımında Siegel (2012), erken dönem yaşantıları ve anne baba-çocuk arasındaki ilişkinin beynin büyük bölümünü özellikle de korteksin gelişimini önemli boyutta etkilediğini ileri sürmektedir. Yani çocuğun bakım vereni ile kurduğu ilişkiler ve diğerleri ile ilişkileri fizyolojik bir değişime neden olmaktadır. İlişkisel deneyimlerimiz ile oluşan ya da değişimlenen sinir hücrelerinin birbirleriyle olan bağlantıları ve etkinlikleri duyguların oluşumuna aracılık etmektedir (Siegel, 2006). Özellikle olumsuz bakım veren ve çocuk arasındaki ilişkinin korku ve kaygı mekanizmalarını şekillendirdiği bildirilmiştir (Siegel, 2012). Olumsuz ebeveyn çocuk

ilişkisinin nöral devreleri tehlikeli ya da olumsuz olaylara karşı daha çok hassaslaştırdığı, bu nedenle bireyinde tehlike içermeyen stresörlere karşı da olumsuz duyguların daha hızlı aktive oldukları ifade edilmiştir (Siegel, 2012). Bu bağlamda geçmişte yaşanılan olumsuz yaşam deneyimlerinin geç ergenlik dönemindeki negatif duyguların yüksekliğine erken dönem kurulan sinaptik bağlantıların aracılık ettiği ileri sürülebilir.

Çocukluk çağı örselenme yaşantısı olan bireylerin, diğerleri ile ilgili "içsel çalışan modelleri" genellikle başkalarının reddedici ve tehdit edici olduğu yönündedir. Bu yüzden istismar yaşantısı olan bireyler çevreleri ile sıcak ve yakın ilişki kurmakta zorlanabilirler. İlişkilerde istediklerini elde etmek için güç kullanmaları gerektiğini düşünür ya da uyumlu ve boyun eğici olmayı tercih ederler. Bu yüzden istismar geçmişi olan bireyler sosyal ilişkilerde daha fazla rahatsızlık yaşamakta, olumsuz duyguları yaşama sıklıkları artmaktadır.

Çalışmanın normal örneklem ile yürütülmüş olması sebebiyle iki grup arasında pozitif duygu düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı düşünülmektedir.

4.3. Değişkenler Arası İlişkilere İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırma değişkenlerinin birbirleriyle olan ilişkilerine bakıldığında, ilk olarak çocukluk çağı örselenme yaşantıları duygu düzenleme güçlüğüyle, sağlıksız psikolojik uyumla ve negatif duygularla pozitif yönde; psikolojik sağlamlıkla ise negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Diğer bir deyişle, çocukluk çağı istismar düzeyi arttıkça yaşanılan duygu düzenleme güçlüğü artmakta, daha fazla negatif duygu deneyimlenmekte, sağlıksız psikolojik uyum görülmekte ve psikolojik sağlamlık azalmaktadır. Yazında

çalışmanın bulguları ile tutarlı olarak çocukluk örselenme yaşantılarının duygu düzenleme güçlüğü ile ilişkisini ortaya koyan araştırmalar yer almaktadır (Bilim, 2012; Burns ve ark., 2012; Karagöz, 2010) Bunun yanı sıra ilgili yazında psikolojik sağlamlık ve çocukluk çağı örselenme yaşantıları arasındaki ilişkiye yönelik araştırma bulgularını destekler nitelikte çalışmalar yer almaktadır (Arslan, 2015b; Aslan, 2018; Aydın,2018; Campbell-Sills, Forde, ve Stein, 2009; Kaya, 2015; Savi Çakır, 2017). Ayrıca psikolojik ezim ve psikolojik uyum konusunda yazında ulaşılan ve ergenler üzerine yapılan araştırma (Eryiğit, 2004) bulgusu ile çalışma bulgusu tutarlılık göstermektedir. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile negatif duygular arasındaki pozitif yönde anlamlı ilişki ilgili yazındaki bulgu ile uyumludur (Smith ve ark., 2014).

Araştırmada ele alınan diğer değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerine bakıldığında beklendik ilişkiler bulunmuştur. Duygu düzenleme güçlüğü ile sağlıksız psikolojik uyum ve negatif duygular arasında pozitif yönde; psikolojik sağlamlık arasında ise negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır.

Psikolojik sağlamlık ve pozitif duygular arasındaki anlamlı pozitif ilişki bulgusu yazındaki araştırma bulgularını destekler niteliktedir (Arslan, 2015; Tugade ve Fredrickson, 2004). Psikolojik sağlamlık ve negatif duygular arasındaki negatif yönde anlamlı ilişki ise Karaırmak ve Siviş-Çetinkaya'nın (2011) araştırma bulgusu ile tutarlıdır.

Psikolojik uyum puanı ve psikolojik sağlamlık puanı arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Diğer bir deyişle, "sağlıklı" psikolojik uyum artıkça psikolojik sağlamlık da artmaktadır. Bu bulgu bireyin kendisine, dünyaya ve diğerlerine yönelik olumlu algısının, stresli yaşam olaylarından sonra toparlanma gücüne yönelik

inancıyla ilişkili olduğu biçiminde yorumlanabilir. Sağlıksız psikolojik uyum puanı ve negatif duygular arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Söz konusu bulgu sağlıksız psikolojik uyumun artmasıyla negatif duyguların da artığına işaret etmektedir. Kişilerarası Kabul Red Kuramı kapsamında açıklanan psikolojik uyum değişkeni ile psikolojik sağlamlık ve negatif duygular arasındaki ilişkiye odaklanan araştırmaya rastlanmamıştır.

4.4. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkide Negatif Duygular, Psikolojik Uyum ve Duygu Düzenleme Güçlüğü Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Alan yazın ile desteklenen araştırma bulgularında aktarıldığı gibi, çocukluk çağı örselenme yaşantılarının olumsuz etkisi uzun dönem devam etmektedir. Çocukluk ve ergenlik döneminde maruz kalınan istismar yaşantılarının etkilerinin yetişkinlikte de görülüyor olması sebebiyle istismar ve uzun dönem etkileri arasında aracı değişkenlerin rolü araştırmalara konu olmuştur.

Araştırma soruları doğrultusunda, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğü, negatif duygular ve psikolojik uyum durumunun aracı rolüne yönelik bir model oluşturulmuştur (bkz. Şekil 3.1). Yapılan analizler sonucunda, çocukluk çağı örselenme yaşantısının psikolojik sağlamlık üzerinde doğrudan etkisinin olmadığı; aralarındaki ilişkide diğer değişkenlerin aracı rolü olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Aracı değişkenlerin ayrı ayrı ele alınması durumunda, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve psikolojik sağlamlık arasında psikolojik uyum durumunun aracı rolü olduğu saptanmıştır. Buna göre,

çocukluk çağı örselenme yaşantıları psikolojik uyum, duygu düzenleme güçlüğü ve negatif duygular aracılığıyla psikolojik sağlamlığı yordamaktadır.

Alan yazında, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik sağlık, psikolojik sağlamlık gibi değişkenlerin arasındaki ilişkide aracı değişkenlerin (şemalar, duygu düzenleme güçlüğü, kişilerarası tarz, pozitif duygular, sosyal ağ, otomatik düşünceler, uyumlu bilişsel duygu düzenleme ve aidiyet duygusu gibi) rolüne yönelik araştırmalar bulunmaktadır. Ancak araştırma kapsamında oluşturulan aracı değişken modeline yönelik bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırmada çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının psikolojik sağlamlık üzerinde doğrudan etkisinin olmadığı bulgusu Kaya'nın (2015) araştırma bulgusu ile tutarlıdır.

Rohner'in Kişilerarası Kabul-Red Kuramı'nda belirttiği gibi bağlanma figürlerinden red algılayan kişiler kendilerini güvensiz ve tedirgin hissederler. Bunun sonucunda bireyler kendilerine, diğerlerine ve dünyaya ilişkin olumsuz temsiller oluşturarak; sorunlarını düşmanlık ve saldırganlıkla çözmeye çalışır, diğerlerine bağımlı hale gelir ve duyguları tutarsızlaşır (Akt. Bilim, 2012). Bu doğrultuda, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolü; çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının bireyin kendisine, diğerlerine ve dünyaya yönelik olumsuz algı oluşturmasına neden olduğu bu doğrultuda da bireyin psikolojik sağlamlığının azaldığı biçiminde yorumlanabilir.

4.5. Araştırmanın Sonuçları

Bu çalışmada, geç ergenlik döneminde çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile duygu düzenleme güçlüğü, pozitif negatif duygular, psikolojik uyum ve psikolojik

sağlamlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre genel olarak çocukluk çağı örselenme yaşantılarına maruz kalan geç ergenlik dönemindeki bireylerin daha fazla negatif duygular hissettikleri, daha fazla duygu düzenleme güçlüğü bildirdikleri, psikolojik sağlamlıklarının daha düşük olduğu ve sağlıksız psikolojik uyum geliştirdikleri söylenebilir. Araştırma sorularına yönelik bulgular şunlardır:

1. İstismar puanı yüksek ve düşük olan grupların araştırma değişkenleri bakımından karşılaştırılması sonucunda, istismar puanı yüksek olan grubun düşük olan gruptan psikolojik sağlamlık ve pozitif duygular değişkenleri dışında diğer değişkenlerden anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür.
2. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile duygu düzenleme güçlüğü, psikolojik uyum, psikolojik sağlamlık ve negatif duygular arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.
3. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide negatif duyguların, duygu düzenleme güçlüğünün ve psikolojik uyumun aracı etkisi bulunmuştur. Değişkenler tek başına değerlendirildiğinde ise psikolojik uyumun aracı etkisi oldu gözlenmiştir. Bu bakımdan çocukluk örselenme yaşantıları sonucunda çocuğun oluşturduğu olumsuz uçlarda yer alan kişilik yapılarının, duygu düzenleme güçlüklerinin ve sıkıntı, mutsuzluk gibi olumsuz duyguların psikolojik sağlamlığın azalmasında önemli rol oynadığı ortaya konulmuştur.

4.6. Çalışmanın Klinik Doğurgaları

Yapılan çalışma çocukluk çağı örselenme yaşantılarının uzun dönem etkilerini ortaya koymuştur. Çocukluk çağında maruz kalınan istismar ve ihmal yaşantılarının duygu düzenleme güçlüğüne, negatif duygulara, sağlıksız psikolojik uyuma etkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu değişkenlerin örselenme yaşantıları ile sağlamlık arasındaki ilişkide aracılık etkilerinin olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda istismar öyküsü olan bireylerle çalışan klinisyenlerin, duygu düzenleme becerilerine; negatif duygulara yönelik hassasiyete; kişinin kendine, dünyaya ve diğerlerine yönelik algılarına da odaklanmalarının önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada çocukluk çağı örselenme yaşantılarının psikolojik sağlamlık üzerinde doğrudan etkisinin olmaması aracı değişkenlerin önemini göstermektedir. Buradan hareketle örselenme yaşantılarına maruz kalan kişilerin kişilik özelliklerine (psikolojik uyum), duygu düzenleme becerilerine ve duygulanımlarına yönelik yapılacak erken müdahaleler bireyin psikolojik sağlamlığını kuvvetlendirebilir. Ayrıca yetişkin dönemde yardım isteği olan istismar mağduru bireylerin örselenme yaşantıları sebebiyle geliştirdikleri sağlıksız uyum ve duygu düzenleme güçlüğü üzerine yapılacak çalışmalar bireyin işlevselliğini ve ilişki kalitesini arttıracağı düşünülmektedir.

4.7. Sınırlılıklar ve Öneriler

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının risk faktörleri ve bireye etkisi araştırmalara sıklıkla konu olmuştur. Hem kısa dönem etkilerinin hem de uzun dönem etkilerinin aydınlatılması bu köklü problemin doğasının ve sonuçlarının anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu araştırmalar ışığında etkin önleme ve müdahale programlarının

geliştirilmesi oldukça önemlidir. Söz konusu çalışma sonuçları, istismar yaşantılarının bireylerin duygusal durumlarında; kendilerine, diğerlerine ve dünyaya yönelik algılarında ve duygu düzenleme becerilerinde neden olduğu değişimi yansıtması bakımından önemli bulunmaktadır. Bu etkileri içeren erken müdahale programlarının gerekliliğine işaret etmekte olduğu değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlar birtakım sınırlılıklar içerisinde değerlendirilmelidir. Araştırmanın en önemli sınırlılığı, çocukluk çağı örselenme yaşantılarının geriye dönük kendini değerlendirme ölçeği ile ölçülmesidir. Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının anımsanmasına ilişkin farklı görüşler olduğu dikkat çekmektedir. Briere ve Runtz (1990) örselenme yaşantılarının uzun süre önce yaşanması ve bu anıların unutulması için çaba sarf edilmesi nedeniyle çarpıtılmış olabileceğini vurgularken; Brewin, Andrews ve Gotlib (1993) çocukluktaki istismar gibi belirli olayların doğru bir biçimde hatırlandığını belirtmişlerdir. Bu farklı görüşler nedeniyle çocukluk çağı örselenme yaşantılarının etkisi incelenirken bilgilerin tek kaynaktan elde edilmemesi önem teşkil etmektedir. Bunlara ek olarak, örselenme yaşantılarının çoğunlukla farklı risk faktörleri ile birlikte görülmesi sebebiyle neden sonuç ilişkisinin kurulması zorlaşmaktadır. Daha sağlıklı bir biçimde neden sonuç ilişkisinin kurulabilmesi için boylamsal çalışmaların varlığı artırılmalıdır.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı, normal örneklem ile çalışılmasıdır. Normal örneklem içerisinde araştırma kapsamında oluşturulan iki uç grubun (istismar puanı yüksek ve istismar puanı düşük) örneklem sayılarının az olduğu dikkat çekmektedir. Bu nedenle araştırma sorularının daha geniş bir örneklemde ya da istismar öyküsü bulunan bireyler ile test edilmesi sonuçları daha güvenilir kılacaktır.

ÖZET

Bu çalışmada çocukluk çağı örselenme yaşantılarının, pozitif negatif duygular, psikolojik uyum, duygu düzenleme güçlüğü ve psikolojik sağlamlık ile ilişkisi incelenmiştir. Aynı zamanda, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile geç ergenlik dönemindeki psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide negatif duyguların, duygu düzenleme güçlüğünün ve psikolojik uyumun aracı rolü araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemini, 18-20 yaş arası 342 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada katılımcıların çocukluk çağı örselenme yaşantıları, psikolojik sağlamlıkları, pozitif negatif duyguları, duygu düzenleme güçlükleri ve psikolojik uyumları değerlendirilmiştir. Bu amaçla, Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ), Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (PSÖ), Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ), Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği (PANAS), Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ) ve demografik bilgi formu kullanılmıştır. Araştırma soruları doğrultusunda yapılan analizler sonucunda, çocukluk çağı örselenme yaşantısı ile pozitif duygular hariç diğer tüm değişkenler arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. İstismar düzeyi yüksek ve düşük gruplarının karşılaştırıldığı analiz sonucunda, istismar düzeyi yüksek olan grubun daha fazla duygu düzenleme güçlüğü yaşadığı, daha çok negatif duygular deneyimlediği, sağlıksız psikolojik uyum geliştirdiği saptanmış; psikolojik sağlamlık ve pozitif duygu düzeyleri arasında ise iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğü, negatif duygular ve psikolojik uyumun aracı rolünün değerlendirildiği analizin sonuçları ise bu değişkenlerin aracı rolüne işaret etmektedir. Değişkenlerin ayrı ayrı değerlendirilmesi durumunda ise psikolojik uyumun aracı etkisi olduğu bulunmuştur. Bu araştırma, çocukluk istismar ve ihmal yaşantılarının uzun dönem etkilerini ve

örselenme yaşantıları ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolünü ortaya koyması bakımından önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Çocukluk çağı örselenme yaşantıları, duygu düzenleme güçlüğü, psikolojik sağlamlık, psikolojik uyum, pozitif negatif duygular

ABSTRACT

In this study, the relationship between childhood abuse history, positive negative emotions, psychological adjustment, emotion regulation difficulty and psychological resilience were investigated. At the same time, the relationship between childhood abuse history and psychological resilience during the late adolescence was investigated for the role of negative emotions, difficulties in emotion regulation and psychological adjustment. The sample of the study consisted of 342 university students aged between 18-20 years. In the research, childhood abuse history, psychological resilience, positive negative emotions, emotion regulation difficulties and psychological adjustment of the participants were evaluated. For this purpose, Childhood Trauma Questionnaire (CTQ), Connor Davidson Resilience Scale's (CD- RISC), Difficulties in Emotion Regulation Scale (DERS), Positive and Negative Emotion Scale (PANAS), Personality Assesment Questionnaire (PAQ) and demographic form were used. As a result of the analyzes conducted according to the research questions, a significant relationship was found between all the variables except childhood abuse history and positive emotions. As a result of the analysis comparing the high and low abortion groups, it was found that the group with high level of abuse experienced more emotion regulation, experienced more negative emotions, developed unhealthy psychological adjustment, and no significant difference was found between psychological resilience and positive emotion levels. The results of the analysis which evaluated the mediator role of emotion regulation, negative emotions and psychological adjustment in the relationship between childhood abuse history and psychological resilience, indicate the mediating role of these variables. Psychological adjustment was found to be mediating when the variables were evaluated separately. This research is important in terms of revealing the long-term effects of

childhood abuse and neglect experiences and the mediating role of psychological adjustment in the relationship between trauma and psychological resilience.

Keywords: Childhood abuse history, Difficulties in Emotion regulation, psychological resilience, psychological adjustment, positive negative emotions

KAYNAKÇA

Akgiray, A. (2007). *Çocuk İstismarı: 8-10 yaş çocuklarda istismarı önleme yöntemleri.* Yüksek lisans projesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Algood, C. L., Hong, J. S., Gourdine, R. M. ve Williams, A. B. (2011). Maltreatment of children with developmental disabilities: An ecological systems analysis. *Children and Youth Services Review, 33,* 1142-1148. doi: 10.1016/j.childyouth.2011.02.003

Altan, Ö. (2006). *The effects of maternal socialization and temperament on children's emotion regulation.* Unpublished master's thesis, Koç University Graduate School of Social Sciences.

Altunsu, B. (2004). *Çocuklara bakım veren hemşirelerin çocuk istismar ve ihmalini tanıyabilmeleri*. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Amstadter, A.B. (2008). Emotion regulation and anxiety disorders. *Journal of Anxiety Disord*ers; *22*(2), 211–221.

Arslan, G. (2015a). Ergenlerde psikolojik sağlamlık: bireysel koruyucu faktörlerin rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5(*44), 73-82.

Arslan, G. (2015b). Psikolojik istismar, psikolojik sağlamlık, sosyal bağlılık ve aidiyet duygusu arasındaki ilişki. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 36, 47-58

Aslan, E. (2018). *Üniversite öğrencilerinde psikolojik sağlamlık düzeyinin kişinin mizaç özellikleri, çocukluk dönemi travma durumları, ebeveyn tutumları ve demografik özelliklerine göre incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aslan, S. H. ve Alparslan, Z. N. (1999) Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nin Bir Üniversite Öğrencisi Örnekleminde Geçerlik, Güvenirlik ve Faktör Yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi, 10*, 275-85.

Ataman, E. (2011). *Stres veren yaşam olayları karşısında bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin depresyon ve kaygı düzeyini belirlemedeki rolü.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atamer, A. (2005). *Çocuk istismarı tarama anketi: Geliştirme, geçerlilik ve güvenirlilik çalışması.* Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.

Aydın, B. (2010). *Üniversite öğrencilerinin duygusal zeka ve umut düzeyleri ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, E. (2018). *Çocukluk çağı travmatik yaşantılarının psikolojik sağlamlık ve depresyon belirtileri üzerine etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, O. ve İşmen, A. E. (2003). 18-25 yaş grubu erkeklerde çocukluk çağı örselenme yaşantısının incelenmesi. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 18,* 7-20.

Bahar, G., Savaş, H. A. ve Bahar, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: bir gözden geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi,* 4(12), 51-65.

Bahadır, E. (2009). *Sağlıkla ilgili fakültelerde eğitime başlayan öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Bal, S. (2010). *Çocukluk örselenme yaşantıları, ana-baba ergen ilişki biçimleri ve sosyal destek algısının, kural dışı davranışlarla ilişkisi.* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayraktar, F., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2009). Liseli ergenler ve üniversiteli gençlerde benlik saygısı: ebeveyn ve akrana bağlanma, empati ve psikolojik uyum değişkenlerinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi,* 24 (63),48-63.

Bell, K. L. ve Calkins, S. D. (2000). Relationships as inputs and outputs of emotion regulation. *Psychological Inquiry,* 11(3), 160-163.

Belsky, J. (1980). Child maltreatment an ecological integration. *American Psychologist, 35*(4), 320-335.

Betts, J., Gullone, E. ve Allen, J. S. (2009). An examination of emotion regulation, temperament, and parenting style as potential predictors of adolescent depression risk status: A correlational study. *British Journal of Developmental Psychology, 27*, 473-485.

Bilim, G. (2012). *Çocukluk çağı örselenme yaşantıları: Duygu düzenleme, kişilerarası tarz ve genel psikolojik sağlık açısından bir inceleme.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Bostancı, N., Albayrak, B., Bakoğlu, İ. ve Çoban, Ş. (2006). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının depresif belirtileri üzerine etkisi. *New/Yeni Symposium Journal, 44*(4) 189-195.

Brewin, C., R., Andrews B. ve Gotlib I., H. (1993). Psychopathology and early experience: A reappraisal of retrospective reports. *Psychological Bulletin*, 113, 82-98.

Briere, J., ve Runtz, M. (1990). Differential adult symptomatology associated with three types of child abuse histories. *Child Abuse and Neglect,* 14, 357–364.

Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist, 32,* 513-531.

Brown, J., Cohen, P., Johnson, J. G., ve Salzinger, S. (1998). A longitudinal analysis of risk factors for child maltreatment: findings of a 17- year prospective study of officially recorded and self-reported child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect, 22* (11), 1065-1078.

Browne, A., ve Finkelhor, D. (1986). Impact of child sexual abuse: A review of the research. *Psychological Bulletin, 99*, 66–77.

Browne, C. ve Winkelman, C. (2007). The effect of childhood trauma on later psychological adjustment. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(6), 684-697.

Burgess, R. L., ve Conger, R. D. (1978). Family interaction in abusive, neglectful and normal families. *Child Development, 49*, 1163-1173.

Burns, E.E., Jackson, J.L. ve Harding, H.G. (2010). Child maltreatment, emotion regulation, and posttraumatic stress: the impact of emotional abuse. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19 (8), 801-819.

Burns, E. E., Fischer, S., Jackson, J. L. ve Harding, H. G. (2012). Deficits in emotions regulation mediate the relationship between childhood abuse and later eating disorder symptoms. *Child Abuse & Neglect, 36*, 32-39.

Calkins, S. D. ve Johnson, M. C. (1998). Toddler regulation of distress to frustrating events: Temperamental and maternal correlates. *Infant Behavior and Development*, 21, 379-395.

Campbell-Sills, L., Forde, D. R., ve Stein, M. B. (2009). Demographic and childhood environmental predictors of resilience in a community sample. *Journal of Psychiatric Research, 43*(12), 1007-1012.

Carpenter L.L., Tyrka A.R., Ross N.S., Khoury L., Anderson, G.M. ve Prınce L.H. (2009). "Effect of Childhood Emotional Abuse and Age on Cortisol Responsivity in Adulthood", *Biol Psychiatry*, 66, 69-75.

Chapman, D.P., Whitfield, C.L., Felitti, V.J, Dubea, S.R., Edwards, V.J. ve Anda, R.F. (2004). Adverse childhood experiences and the risk of depressive disorders in adulthood. *Journal of Affective Disorders, 82,* 217–225.

Charles, S. T., Reynolds, C. A., ve Gatz, M. (2001). Age-related differences and change in positive and negative affect over 23 years. *Journal of Personality and Social Psychology*, *80,* 136–151.

Cicchetti, D., Rogosch, F.A., Lynch, M., ve Holt, K.D. (1993) Resilience İn Maltreated Children: Processes Leading To Adaptive Outcome. *Development And Psychopathology* 5 (4), Pp 629-647

Cicchetti, D. ve Lynch, M. (1993). Toward an ecological/transactional model of community violence and child maltreatment: concequences for children's development. *Psychiatry*, 56, 96-118.

Culp, R. E., Culp, A. M., Soulis, J. ve Letts, D. (1989). Self-esteem and depression in abusive, neglecting, and nonmaltreating. *Infant Mental Health Journal, 10* (4), 243-251.

Çabuk, O. C. (2015). *The roles of childhood trauma, personality characteristics, and interpersonal problems on psychological well-being.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çengel Kültür, E., Çuhadaroğlu Çetin, F. ve Gökler, B. (2007). Demographic and clinical features of child abuse and neglect cases. *The Turkish Journal of Pediatrics, 49,* 256-262.

Daining, C. ve DePanfilis, D. (2007). Resilience of youth in transition from out-of-home care to adulthood. *Children and Youth Services Review,* 29, 1158-78.

Dargis, M. ve Koenigs, M. (2018). Two Subtypes of Psychopathic Criminals Differ in Negative Affect andHistory of Childhood Abuse. Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and PolicyAmerican Psychological Association,*10* (4), 444–451

Dedeler, M., Akün, E. ve Durak Batıgün, A. (2017). Yetişkin ebeveyn kabul-red Ölçeği – kısa form'un uyarlama çalışması. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 30(3), 181-193.

DePanfilis, D. (2006). *Child Neglect: A guide for prevention, assessment, and intervention.* 10.01.2019, https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/neglect.pdf.

Dönmez, Y. E., Soylu, N., Özcan, O. O., Yüksel, T., Demir, A.C., Bayhan, P. C., Miniksar, D. Y. (2014). *Cinsel istismar mağduru çocuk ve ergen olgularımızın sosyodemografik ve klinik özellikleri*. *J Turgut Ozal Med Cent 21*, 44-8 doi:10.7247/jtomc.2013.1170

Drake, B., ve Pandey, S. (1996). Understanding the relationship between neighborhood poverty and specific types of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect, 20*(11), 1003-1018.

Dua, J. K. (1993). The role of negative affect and positive affect in stress, depression, self-esteem, assertiveness, Type A behaviors, psychological health, and physical health. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs, 119*(4), 515-552.

Durmuşoğlu, N. ve Yıldırım-Doğru, S. S. (2006). Çocukluk örseleyici yaşantılarının ergenlikteki yakın ilişkilerde bireye etkisinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15,* 237-246.

Ertan Ü., İşiten N., Öner A., ve Yılmaz G. (2003). Bir çocuk istismarı vakası. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46(4), 295-298.

Eryiğit, S. (2004). Turkish adolescents' level of psychological adjustment in relation to adolescents' perception of parental psychological maltreatment & physical punishment. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fergusson, D. M., Boden, J. M. ve Horwood, L. J. (2008). Exposure to childhood sexual and physical abuse and adjustment in early adulthood. *Child Abuse & Neglect*, *32*, 607-619.

Flores, E., Cicchetti, D. ve Rogosch F. A. (2005). predictors of resilience in maltreated and nonmaltreated latino children. *Developmental Psychology, 41*(2), 338-351.

Fraser, M. W., Richman, J. M., ve Galinsky, M. J. (1999). Risk, protection, and resilience: Toward a conceptual framework for social practice. *Social Work Research, 23*, 129-208.

Fredrickson, B. L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention and Treatment, 3*(1), 1-25.

Frodi, A. M. ve Lamb, M. E. (1980). Child abusers' responses to infant smiles and cries. *Child Development, 51,* 238-241.

Fujita, F., Diener, E. ve Sandvik, E. (1991) Gender differences in negative affect and well-being: the case for emotional intensity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(3), 427-434.

Garbarino, J. ve Sherman, D. (1980). High-risk neighborhoods and high-risk families: the human ecology of child maltreatment. *Child Development, 51,* 188-198.

Garmezy, N. (1993). Children in poverty: Resilience despite risk. *Psychiatry, 56*, 127-136.

Garnefski, N. ve Kraaij, V. (2006). Relationships between cognitive emotion regulation strategies and depressive symptoms: A comparative study of five specific samples *Personality and Individual Differences, 40* (8), 1659-1669.

Gençöz, T. (2000). Pozitif ve negatif duygu ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi, 15*(46), 19-26.

Gizir, C. A. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(28), 113-126.

Glaser, D. (2002). "Emotional Abuse and Neglect (Psychological Maltreatment): A Conceptual Framework", *Child Abuse and Neglect,* 26, 697-714

Gökler, R. (2006). Eğitimde Çocuk İstismarı ve İhmaline Genel Bir Bakış. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10*(3), 47-76.

Gratz, K. L. ve Chapman, A.L. (2007). The role of emotional responding and childhood maltreatment in the development and maintenance of deliberate self- harm a mong male undergraduates. *Psychology of Men & Masculinity, 8*(1), 1- 14.

Gratz, K. L. ve Roemer, L. (2004) Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 36,* 41-54.

Gratz, K. L. ve Roemer, L. (2008). The relationship between emotion dysregulation and deliberate self-harm among female undergraduate students at an urban commuter university. *Cognitive Behavior Therapy, 37*(1), 14-25.

Greenberg, M. T., Kusche, C. A. ve Speltz, M. (1991). *Emotional regulation, self-control and psychopathology: The role of relationships in early childhood*. In D. Cicchetti & S. Toth (Eds.), Internalizing and externalizing expressions of

dysfunction. Rochester Symposium on developmental psychopathology (Vol. 2, pp. 21–55). New York: Cambridge University Press.

Gross, J. J. (2002). Emotion regulation: Affective, cognitive and social consequences. *Psychophysiology,* 39, 281–291.

Gross, J. J., Richards, J. M., ve John, O. P. (2006). Emotion regulation in everyday life. In D. K. Snyder, J. A. Simpson ve J. N. Hughes (Eds.), *Emotion regulation in couples and families: Pathways to dysfunction and health* (13–35). Washington, DC: American Psychological Association.

Gross, J. J., ve Thompson, R. A. (2007). Emotion Regulation: Conceptual Foundations. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (3-24). New York, NY, US: The Guilford Press.

Gruenewald, T. L., Mroczek, D. K., Ryff, C. D. ve Singer, B. H. (2008). Diverse Pathways to Positive and Negative Affect in Adulthood and Later Life: An Integrative Approach Using Recursive Partitioning. *Developmental Psychology, 44*(2), 330-343.

Hayes, A. F. (2017). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. Guilford Publications.

Herman, J. (2007) *Travma ve İyileşme*. (T. Tosun, Çev.). İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Herrenkohl, T. I. ve Herrenkohl, R.C. (2007). Examining the overlapand prediction of multipleforms of child maltreatment, stressors, and socioeconomic status: alongitudinal analysis of youth outcomes. *J Fam Viol, 22,* 553-562. doi: 10.1007/s10896-007-9107-x

Higgins, D. J. ve McCabe, M. P. (2003). Maltreatment and family dysfunction in childhood and subsequent adjustment of children and adults. *Journal of Family Violence, 18* (2), 107-120.

Hornor, G. (2010). Child sexual abuse: Consequences and implications. *Journal of Pediatric Health Care, 24*, 358-364.

Hildyard, K. L., ve Wolfe, D. A. (2002). Child neglect: Developmental issues and outcomes. *Child Abuse & Neglect, 26*, 679-695.

Jin, M. J., Jung, W., Hyun, M. H. ve Lee, S.H. (2018). Effect of behavioral inhibition system and childhood emotional neglect on serotonergic activity, negatice affect, and rejection sensitivity in non-clinical adults. *PLoSONE 13*(11). e0207746.https://doi.org/10.1371/journal.pone.0207746

Kaplan S. J., Pelcovitz D., ve Labruna V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: a review of the past 10 years. Part I: physical and emotional abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child and Adolesent Psychiatry*, 38, 1214-1222.

Karadeniz, S. (2008). *Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik doğum sırası arasındaki ilişki.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Karaırmak, Ö. (2006). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 3 (26), 129-142.

Karaırmak, Ö. (2010). Establishing the psychometric qualities of the Connor–Davidson Resilience Scale (CD-RISC) using exploratory and confirmatory factor analysis in a trauma survivor sample. *Psychiatry research, 179*(3), 350-356.

Karaırmak, Ö. ve Siviş-Çetinkaya, R. (2011). Benlik saygısının ve denetim odağının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi: duyguların aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4* (35), 30-43.

Karagöz, B. (2010). *Alkol veya madde bağımlısı bir grupta kendini yaralama davranışının incelenmesi: çocukluk dönemi istismarı ve ihmali ile duygu*

düzenleme güçlüğü faktörleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karpat, V. (2010). *Eşi alkol bağımlısı olan ve olmayan kadınların anne-baba kabul-reddi, psikolojik uyum, eş kabul-reddi ve eşler arası çatışma açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Kaya, F. (2010). *Çocukluk döneminde yaşanan istismarın kişilerarası ilişki tarzları üzerindeki etkisi: erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, İ. (2015). *Ergenlerin çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile davranış problemleri ve psikolojik sağlamlıkları arasında ilişkinin incelenmesinde otomatik düşünceler ve bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolü.* Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W., ve Silver, H. K. (1985). The Battered-Child Syndrome. *Child Abuse and Neglect*, *9*, 143-154.

Khaleque, A. (2001). *Parental-acceptance-rejection, psychological adjustment and ıntimate adult relationships.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Connecticut Üniversitesi, Connecticut.

Khaleque, A. ve Rohner, P.R. (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta-analysis of cross cultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and the Family, 64*, 54-64.

Khaleque, A. ve Rohner, R. P. (2011). Transnational relations between perceived parental acceptance and personality dispositions of children and adults: A meta-analytic review. Personality and Social Psychology Review, 20(10), 1 – 13.

Kim-Spoon, J., Cicchetti, D. ve Rogosch, F. A. (2013). A Longitudinal Study of Emotion Regulation, Emotion Lability-Negativity, and Internalizing Symptomatology in Maltreated and Nonmaltreated Children. *Child Development, 84*(2), 512-527.

Korkut, Ş. (2012). *Lise öğrencilerinde çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade biçimleri ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kuşgözoğlu, T. (2008). *"Erken Çocukluk Dönemi Travmalarının Erişkin Yaşamdaki Etkileri ve Kuşakaşkın İzlerinin Açığa Çıkarılması, İşlenmesi ve Onarılmasında Psikodramanın Yeri"*. Psikodrama Yeterlik Tezi, Dr. Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü.

Kuyumcu, B. (2013). Üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duygu durumlarının psikolojik iyi oluşlarını yordama gücü. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi,* 6(1), 62-76.

Kuyumcu, B. ve Kabasakaloğlu, A. (2018). Otantik olmanın duyuşsal iyi oluşu (pozitif-negatif duygu durumu) yordama gücü: Türk ve İngiliz üniversite öğrencileri arasında otantik olma ve pozitif-negatif duygu durumu. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 8(1), 184-193.

Lamont, A. (2010). *Effects of child abuse and neglect for children and adolescents.* 12.12.2018,https://www.theactgroup.com.au/documents/EffectsofChildAbuseandNeglectforChildrenandAdolescents.pdf.

Linehan, M. M. (1993). *Cognitive- behavioral treatment of borderline personality disorder.* New York: Guildford Press.

Luthar, S. (1991). Vulnerability and resilience: A study of high-risk adolescents. *Child Development,* 62, 600-616.

Luthar, S. S., Cicchetti, D. ve Becker, B. (2000). The construct of resilience: a critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543-562.

Lynch, M., ve Cicchetti, D. (1998). An ecological-transactional analysis of children and contexts: The longitudinal interplay among child maltreatment, community violence, and children's symptomatology. *Development and Psychopathology, 10,* 235-257.

Lynch, M., ve Cicchetti, D. (2002). Links between community violence and the family system: evidence from children's feelings of relatedness and perception of parent behavior. *Family Process, 41* (3), 519-532.

Lyubomirsky, S., King, L., ve Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success?. *Psychological Bulletin, 131*(6), 803.

Mammen, O. K., Kolko, D. J. ve Pilkonis, A. P. (2002). Negative affect and parental aggression in child physical abuse. *Child Abuse & Neglect, 26*, 407-424.

Mandleco, B. L. ve Peery, J. C. (2000). An organizational framework for conceptualizing resilience in children. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 13 (3), 99-111.

Masten, A., Best, K. M. ve Garmezy, N. (1990). Resilience and development: contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology, 2*(4), 425-444.

Masten, A. S., Hubbard, J. J., Gest, S. D., Tellegen, A., Garmezy, N. ve Ramirez, M. (1999). Competence in the context of adversity: Pathways to resilience and maladaptation from childhood to late adolescence. *Development and Psychopathology*, 11, 143-169.

Masten, A. S. ve Reed, M. J. (2002). Resilience in development. (Ed: C. R. Snyder ve S. J. Lo-pez) *The handbook of positive psychology*. Oxford University Press.

McCullough, G., Huebner, E., S., ve Laughlin, J. E. (2000). Life events, self-concept, and adolescents' positive subjective well-being. *Psychology in the Schools, 37*(3), 281-290.

McGinn, L. K., Cukor, D. ve Sanderson, W. C. (2005). The relationships between parenting style, cognitive style, and anxity and depression: Does increased early adversity influence symptom severity through the mediating role of cognitive style? *Cognitive Therapy and Research,* 29 (2), 219-242.

Mennin, D. (2006). Emotion regulation therapy: An integrative approach to treatment-resistant anxiety disorders. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 36(2), 95-105.

Middendorp, H.V., Geenen, R., Sorbi, M.J., Van Doornen, L. J. P. ve Bijlsma, J.W.J (2005). Gender differences in emotion regulation and relationships with perceived health in patients with rheumatoid arthritis. *Women Health,* 42(1), 75-97.

Molnar, E.,B., Buka, S.,L. ve Kessler, R.C. (2001). Child sexual abuse and subsequent psychopathology: results from the national comorbidity survey. *American Journal of Public Health May, 91* (5).

Ochsner ,K. N. ve Gross, J. J. (2005). The cognitive control of emotion. *Trends in Cognitive Sciences., 9* (5), 242-249.

Oktan, V. (2008). *Üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Önder, A. ve Gülay, H. (2008). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi,* 23, 192-197.

Öngider, N. (2006). *Evli ve boşanmış ailelerde ebeveyn kabul veya reddinin çocuğun psikolojik uyumu üzerindeki etkileri.* Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Örsel, S., Karadağ, H. ve Kahiloğulları, A. K. ve Aktaş, E. A. (2011). Psikiyatri hastalarında çocukluk çağı travmalarının sıklığı ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *12* (2), 130-136.

Özyavru, N. Ç. (2008). *İlköğretim ve lise öğrencilerinin ağabey veya ablalarıyla ilişkide algıladıkları kabul-reddin anne-baba kabul-reddi, psikolojik uyum, aile-içi çatışma ve eş kabul-reddi ile ilişkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Park, N. (2004). The role of subjective well-being in positive youth development. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 591*(1), 25-39.

Parmar, P., ve Rohner R.P. (2005). Relations Among Perceived Intimate Partner Acceptance, Perceived Parental Acceptance, and Psychological Adjustment Among Young Adults in India. *Ethos,* 33(3), 402-413.

Preacher, K. J. ve Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods. 40*(3), 879-891.

Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.

Polat, O. (2007). Çocuk İstismarında Risk ve Güvenlik Ölçümü. *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 2 Önleme ve Rehabilitasyon* (1. Baskı) içinde (291-310). Ankara: Seçkin Yayınları.

Paavilainen, E. ve Tarkka, M. T. (2003). Definition and identification of Child Abuse by finnish public health nurses. *Public Health Nursing, 20* (1), 49-55.

Read, J., Goodman, L., Morrison, A.P., Ross, C.A. ve Aderhold, V. (2004) Childhood trauma, loss and stress. In J. Read, L. Mosher, & R. Bentall (Ed.), *Model of madness* (223–252). Hove, England: Brunner-Routledge.

Rodriguez, C. M. ve Green, A. J. (1997). Parenting stress and anger expression as predictors of child abuse potential. *Child Abuse & Neglect, 21* (4), 367-377.

Rohner, R.P. (1975). *They Love Me, They Love Me Not: A Worldwide Study of the Effects of Parental Acceptance and Recetion*. New Haven, CT: HRAF Press.

Romano, E., ve De Luca, R.V. (2001). Male sexual abuse: Are view of effects, abuse characteristics, and links with later functioning. *Aggression and Violent Behavior, 6*,55–78. doi:10.1016/S1359-1789(99)00011-7

Rorty M., Yager, J. ve Rossotta E. (1994). Childhood sexual, physical, and psychological abuse and their relationship to comorbid psychopathology in bulimia nervosa. *International Journal of Eating Disorders, 16*(4), 317-334.

Rugancı, R.N. ve Gençöz, T. (2010) Psychometric properties of the Difficulty of Emotion Regulation Scale in a Turkish sample. *Journal of Clinical Psychology*, 66, 442-455.

Rumm, P. D., Cummings, P., Krauss, M. R., Bell, M. A. ve Rivara, F. P. (2000). Identified spouse abuse as a risk factor for child abuse. *Child Abuse & Neglect, 24* (11), 1375-1381.

Russell, J. A. (1980). A circumplex model of affect. *Journal Of Personality And Social Psychology 39*, 1161-1178.

Sarıtaş, D. ve Gençöz, T. (2011). Ergenlerin duygu düzenleme güçlüklerinin, annelerinin duygu düzenleme güçlükleri ve çocuk yetiştirme davranışları ile ilişkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 18 (2), 117-126.

Sarp, N. ve Tosun, A. (Mayıs, 2011). Duygu ve otobiyografik bellek. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 3(3), 446-465. 1 Aralık 2012, www.cappsy.org/archives/vol3/no3/cap_03_20.pdf.

Savi Çakır, F. (2018). The role of resilience and gender in the relationship between adults' childhood traumatic experiences and psychological symptoms. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 44*, 114-131.

Shakespeare-Finch, J.E., Smith, S.G., Gow, K.M., Embelton, G. ve Baird, L. (2003). The prevalence of post-traumatic growth in emergency ambulance personnel. *Traumatology*, 9 (1), 58-71.

Shipman KL, Schneider R, Fitzgerald MM, Sims C, Swisher L ve Edwards E. (2007). Maternal emotion socialization in maltreating and non-maltreating families: Implications for children's emotion regulation. Social Development, 16(2): 268-285.

Sidebotham, P. ve Golding, J. ve The ALSPAC Study Team. (2001). Child maltreatment in the "children of the nineties:" A longitudinal study of parental risk factors. *Child Abuse & Neglect, 25*, 1177-1200.

Sidebotham, P. ve Heron, J. (2003). Children maltreatment in the "children of the nineties:" the role of the child. *Child Abuse & Neglect, 27*, 337-352.

Siegel, D. J. (2006). An interpersonal neurobiology approach to psychotherapy. *Psychiatric Annals*, 36(4), 248.

Siegel, D. J. (2012). *The developing mind: How relationships and the brain interact to shape who we are.* (2. Baskı) New York: The Guilford Press

Sipahioğlu, Ö. (2008). *Farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Smith, A. L., Cross, D., Winkler, J., Jovanovic, T., ve Bradley, B. (2014). Emotional dysregulation and negative affect mediate the relationship between maternal history of child maltreatment and maternal child abuse potential. *J Farm Viol*, 29, 483-494.

Stith, S. M., Lui, T., Davies, C. L., Boykin, E. L., Alder, M. C., Harris, J. M., Som, A., McPherson, M. ve Dees, J. E. M. E. G. (2009). Risk factors in the child maltreatment: a meta-analytic review of the literature. *Aggression and Violent Behavior, 14*, 13-29.

Sofuoğlu, Z., Oral, R., Aydın, F., Cankardeş, S., Kandemirci, B., Koç, F., Halıcıoğlu, O. ve Akşit, S. (2014). Türkiye'nin üç ilinde olumsuz çocukluk çağı deneyimleri epidemiyolojik çalışması. *Türk Pediatri Arşivi, 49,* 47-56. doi: 10.5152/tpa.2014.838.

Spertus, I.L., Yehuda, R. Wong, C.M., Halligan, S. & Seremetis, S.V. (2003) Childhood emotional abuse and neglect as predictors of psychological and physical symptoms in women presenting to a primary care practice. *Child Abuse & Neglect, 27*, 1247–1258.

Sullivan, P. M. ve Knutson J. F. (2000). Maltreatment and disabilities: A population-based epidemiological study. *Child Abuse & Neglect, 24*(10), 1257-1273.

Şahin Demirkapı, E. (2013). *Çocukluk çağı travmalarının duygu düzenleme ve kimlik gelişimine etkisi ve bunların psikopatolojiler ile ilişkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Şimşek, S. (2010). *Ergenlerde davranış problemlerinin anne-babadan ve öğretmenlerden algılanan duygusal istismar açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istimarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi,* 35 (2), 82-86.

Tedeschi, R.G. ve Calhoun, L.G. (1996). The posttraumatic growth inventory: measuring the positive legacy of trauma. *J Trauma Stress,* 9,455-471.

Terzi, Ş. (2008). Üniversite Öğrencilerinde Kendini Toparlama Gücünün İçsel Koruyucu Faktörlerle İlişkisi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 35, 297-306.

Trickett, P. K., Aber, L. J., Carlson, V., ve Cicchetti, D. (1991). Relationship of socioeconomic status to etiology and developmental sequelae of physical child abuse. *Developmental Psychology, 27*(1), 148-158.

Topal, M. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Stresle Başa Çıkma Stilleri ile Pozitif Ve Negatif Duygu Arasındaki İlişki.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tugade, M. M., ve Fredrickson, B. L. (2004). Resilient individuals use positive emotions to bounce back from negative emotional experiences. *Journal of personality and social psychology, 86* (2), 320.

Tuna, S. (2010). *Aile içi çocuk istismarı: Annelerin bazı risk faktörleri açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türkoğlu, E., Kuğu, N., Akyüz, D. ve Doğan, O. (2000) Psikiyatri polikliniğine başvuran hastalarda çocukluk çağı kötüye kullanımının araştırılması. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 22* (3), 144-148.

Unicef. (2012). *Türkiye'de çocuk ve genç nüfusun durumunun analizi.* 12.11.2018, http://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/egitim/033.pdf

Ünal, F. (2008). Ailede çocuk istismarı ve ihmali. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 12 (1), 9-18.

Valentiner, D. P. ve Smith, S. A. (2008). Believing that intrusive thoughts can be immoral moderates the relationship between obsessions and compulsions for shame-prone individuals. *Cognitive Therapy and Research, 32,* 714-720.

Varan, A., Rohner, R.P. ve Eryüksel, G. (2008). Intimate Partner Acceptance, Parental Acceptance in Childhood, and Psychological Adjustment Among Turkish Adults in Ongoing Attachment Relationships. *Cross-Cultural Research. 42*(1):46-56

Verdugo, M. A., Bermejo, B. G. ve Fuertes, J. (1995). The maltreatment of intellectually handicapped children and adolescents. *Child Abuse & Neglect, 19*(2), 205-215.

Widom, C.S. (1999) Posttraumatic stress disorder in abused and neglected children grown up. *American Journal of Psychiatry, 156*, 1223–1229.

Wright, M. O'D., Crawford, E. ve Castillo, D. D. (2009). Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students: The mediating role of maladaptive schemas. *Child Abuse & Neglect, 33,* 59- 68.

Wolfe, D. A., & Mosk, M. D. (1983). Behavioral comparisons of children from abusive and distressed families. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 51*(5), 702-708.

Yılmaz, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: risk faktörleri ve çocukların psiko-sosyal gelişimi üzerindeki etkileri. *Civilacademy Sosyal Bilimler Dergisi,* 7 (1), 63-79.

Yılmaz G., İşiten N., Ertan Ü. ve Öner A., (2003). Bir çocuk istismarı vakası. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46 (4), 295-298.

Yılmaz Irmak, T. (2008). *Çocuk istismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve dayanıklılıkla ilişkili faktörler.* Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yiğit, İ. (2013). *Çocukluk çağı ruhsal travma yaşantılarının genç yetişkinlik döneminde görülen psikolojik belirtilerle ilişkisi: erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü.* Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yulaf, Y. ve Özer Gümüştaş, F. (2013). Çocuk ve ergenlerde cinsel istismarın psikiyatrik sonuçlarını etkileyen faktörler. *Klinik Psikiyatri,* 16; 197-205.

Watson, D., Clark, A. ve Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: the PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54 (6), 1063-1070.

Watson, D. ve Tellegen, A. (1985). Toward a concensual structure of mood. *Psychological Bulletin, 98* (2), 219-235.

Wolfe, D. A., Scott, K., Wekerle, C. ve Pittman, A. L. (2001). Child maltreatment: Risk of adjustment problems and dating violence in adolescence. *J. Am. Acad. Child Adolesc. Psychiatry*, 40(3), 282–289.

World Health Organization and International Society For Prevention Of Child Abuse and Neglect. (2006). *Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. 25 Şubat 2014,* http://whqlibdoc.who.int/publications/2006/9241594365_eng.pdf?ua=1

Zinzow, H., Seth, P., Jackson, J., Niehaus, A. ve Fitzgerald, M. (2010). Abuse and parental characteristics, attributions of blame, and psychological adjustment in adult survivors of child sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19, 79-98.

Zoroğlu, S.S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk M., Eröcal Kora, M. ve Alyanak, B. (2001). Çocukluk dönemi ihmal ve istismarın olası sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2 (2), 69-78.

EK 1. BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM VE KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

Bu araştırma, çocukluk döneminde yaşanan örseleyici yaşantıların etkilerini incelemeye yönelik tasarlanmıştır. Çalışma, Ankara Üniversitesi Uygulamalı Psikoloji Bölümü'nden bir öğretim üyesi ve bir yüksek lisans öğrencisi tarafından yürütülmektedir.

Araştırmaya katılım tamamen gönüllülüğe dayalıdır. Katılmayı reddetme ya da formu doldurmaya başlayıp daha sonra vazgeçme hakkınız vardır.

Araştırmaya katılmanız durumunda, size verilen formdaki soruları yanıtlamanız gerekmektedir. Bunun için en fazla 30 dakikanızı ayırmanız yeterli olacaktır.

Formda kimliğinize ilişkin herhangi bir bilgi sorulmamaktadır. Doldurduktan sonra geri vereceğiniz formun size ait olduğunu araştırmacılar da dahil olmak üzere kimse bilmeyecektir.

Çalışma sonrasında herhangi bir sorunuz ya da konu ile ilgili görüşme talebiniz olursa araştırmacıya e-posta adresinden ulaşabilirsiniz: tugcekucuk89@gmail.com

Yüksek Lisans Öğrencisi Psikolog Tuğçe KÜÇÜK

Prof. Dr. Gülsen ERDEN

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Psikoloji Bölümü

Katılımcının Beyanı

Ankara Üniversitesi Uygulamalı Psikoloji yüksek lisans öğrencisi Tuğçe Küçük tarafından çalışma hakkında yeterli düzeyde bilgilendirildim. Araştırmaya katılarak formdaki soruları yanıtlarsam, bana ait bilgilerin gizliliğine özen ve saygı ile yaklaşılacağı konusunda bana güvence verildi.

Çalışmaya katılmayı kabul ediyorum ( ) (Çalışmaya katılmayı kabul ediyorsanız, lütfen parantez içine bir işaret koyunuz. Katılmak istemiyorsanız formu iade ediniz.)

Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyet: □ Kadın □ Erkek **2. Yaş:**

3. Medeni Durum: □ Bekar □ Evli

4. En Çok Yaşadığınız Yer: □ Metropol (Ankara, İstanbul, İzmir vb.) □ Şehir □ Kasaba □ Köy

5. Şu an Nerede Yaşıyorsunuz: □ Aile ile birlikte □ Yurt □Öğrenci evi □ Tanıdıklarımızla birlikte

Ailenizden ayrı yaşıyorsanız ne kadar süredir ayrı yaşıyorsunuz? .....

6. Anne : □ Yaşıyor □ Vefat etti **7. Anne Yaş:** .....

8. Anne Eğitimi: □ Okur yazar değil □ İlkokul □ Ortaokul □ Lise □ Üniversite □ Yüksek lisans

9. Baba: □ Yaşıyor □ Vefat etti **10. Baba Yaş:** .....

11. Baba Eğitimi: □ Okur yazar değil □ İlkokul □ Ortaokul □ Lise □ Üniversite □ Yüksek lisans

12. Anne-Baba sağ ise : □ Birlikte yaşıyorlar □ Ayrı yaşıyorlar

13. Ailenizin Aylık Geliri: (.....TL) **14. Kaç Kardeşsiniz:** .....

15. Herhangi bir bedensel hastalığınız var mı? □ Evet □ Hayır Evet ise belirtiniz.....

EK 2: ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELENME YAŞANTILARI ÖLÇEĞİ (ÇÖYÖ) ÖRNEK MADDELERİ

Aşağıda, 18 yaşından önceki dönemde yaşanan bazı olaylar ve durumlar verilmiştir.

Lütfen her maddeyi dikkatle okuduktan sonra 18 yaşınızdan önceyi düşünerek, o maddede belirtilen olayın yahut durumun, başınıza **18 yaşınızdan önce** ne sıklıkta geldiğini yan taraftaki uygun yere (X) işaretini koyarak belirleyiniz. Hiçbir maddeyi atlamamaya özen gösteriniz. Teşekkür ederiz.

	Hiçbir Zaman	**Nadiren**	**Bazen**	**Sıklıkla**	**Çok sık**
1. Ben çocukken, ailemde birileri bana vurur ya da beni döverdi.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
4. Ben çocukken, ailemde benimle ilgilenen ve beni koruyan birinin olduğunu bilirdim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
7. Ben çocukken, gereksinimim olan sevgi ve ilgiyi gördüm.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
9. Ben çocukken, ailemde kendimi, dövüşerek, ona vurarak ya da ondan kaçarak korumak zorunda kaldığım biri vardı	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
12. Ben çocukken, sevildiğimi hissederdim	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
16. Ben çocukken, ailemdekiler beni bir yerlerim çürüyecek ya da iz kalacak denli döverdi.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
22. Ben çocukken, ailemde ki kişiler beni kötü etkilerden korumaya çalıştılar.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
26. Ben çocukken, ailemdeki kişiler beni okula devam etmem ve eğitimimi sürdürmem için yüreklendirdi.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
29. Ben çocukken, birisi bana cinsel amaçla dokunmaya ya da kendisine dokundurtmayı denedi.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
31. Ben çocukken, birisi kendisiyle cinsel ilişkim olmazsa beni incitmekle ve hakkımda yalanlar söylemekle tehdit etti.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
36. Ben çocukken, duygusal olarak istismar edildiğime (aşağılanma, eleştirilme, ihmal edilme vb.) inanıyorum	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
37. Ben çocukken, ailemdeki kişiler ne yaptığımla ilgilenir gibi gözükmezler ya da ne yaptığımı bilmezlerdi.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
40. Ben çocukken, ailem güç ve destek kaynağımdı.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

EK 3: KİŞİLİK DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (KİDÖ) ÖRNEK MADDELERİ

Bu test, sizin kendinizle ilgili düşünceleriniz hakkında. Lütfen, her cümleyi dikkatlice okuyun ve okuduğunuz cümlenin, **sizi, ne kadar iyi anlattığını düşünün.** Testi, olmak istediğiniz kişi gibi değil, **gerçekte olduğunuz kişi gibi doldurun**. **Lütfen her soruyu cevaplayın**.

01. İnsanlara karşı kızgınım.

03. Kendimden bıktım.

05. Yakın dostluklar kurmak ve bu dostlukları sürdürmekte zorlandığımı hissediyorum.

09. Hasta olduğum zaman, insanların benim için üzülmesi hoşuma gider.

11. İstediğim şeyler için başarılı bir şekilde mücadele edebilirim.

14. Benim için yaşam, yani evrenin doğası, genelde iyi, güvenli ve dostçadır.

16. Anlayış veya teselli aramaktansa, sorunlarımı kendime saklamayı tercih ederim.

19. İnsanlarla ilişkilerim doğal ve sıcaktır.

24. Kendimden oldukça memnunum.

25. Yaptığım işlerde başarılı olduğumu düşünüyorum

29. Alaycı olmak hoşuma gider.

33. Sevdiğim insanlara yakınlık ve sevgi göstermek benim için kolaydır.

40. Gerçek duygularımı göstermekte zorlanırım.

43. Biri bana hakaret ettiğinde veya duygularımı incittiğinde ondan intikam alırım.

48. Küçük aksilikler canımı çok sıkar.

50. İçimden bir şeye veya birisine vurmak geliyor.

54. Gerçekten hoşlandığım insanlara karşı sıcak ve sevecenimdir.

59. Kendime olan saygımın daha fazla olmasını isterdim.

EK 4: DUYGU DÜZENLEMEDE GÜÇLÜKLER ÖLÇEĞİ (DDGÖ) ÖRNEK MADDELERİ

Aşağıda insanların duygularını kontrol etmekte kullandıkları bazı yöntemler verilmiştir. Lütfen her durumu dikkatlice okuyunuz ve her birinin sizin için ne kadar doğru olduğunu içtenlikle yanıtlayınız. Yanıtınızı uygun cevap önündeki yuvarlak üzerine çarpı (X) koyarak işaretleyiniz.

1. Ne hissettiğim konusunda netimdir.
○ Hiçbir zaman net değilim ○Bazen netim ○ Yaklaşık Yarı yarıya ○ Çoğu zaman netim ○ Her zaman netim

3. Duygularım bana dayanılmaz ve kontrolsüz gelir.
○ Hiçbir zaman gelmez ○Bazen gelir ○ Yaklaşık Yarı yarıya ○ Çoğu zaman gelir ○Her zaman gelir

5. Duygularıma bir anlam vermekte zorlanırım.
○ Hiçbir zaman zorlanmam ○Bazen zorlanırım ○ Yaklaşık Yarı yarıya ○ Çoğu zaman zorlanırım ○ Her zaman zorlanırım

8. Ne hissettiğimi önemserim.
○ Hiçbir zaman önemsemem ○Bazen önemserim ○ Yaklaşık Yarı yarıya ○ Çoğu zaman önemserim ○ Her zaman önemserim

10. Kendimi kötü hissetmeyi kabullenebilirim.
○ Hiçbir zaman kabullenemem ○Bazen kabullenebilirim ○ Yaklaşık Yarı yarıya ○ Çoğu zaman kabullenebilirim ○ Her zaman kabullenebilirim

13. Kendimi kötü hissettiğimde işlerimi bitirmekte zorlanırım.
○ Hiçbir zaman zorlanmam ○Bazen zorlanırım ○ Yaklaşık Yarı yarıya ○ Çoğu zaman zorlanırım ○ Her zaman zorlanırım

15. Kendimi kötü hissettiğimde uzun süre böyle kalacağıma inanırım.
○ Hiçbir zaman ○Bazen ○ Yaklaşık Yarı yarıya ○ Çoğu zaman ○ Her zaman

19. Kendimi kötü hissederken kontrolden çıktığım duygusu yaşarım.
○ Hiçbir zaman ○Bazen ○ Yaklaşık Yarı yarıya ○ Çoğu zaman ○ Her zaman

22. Kendimi kötü hissettiğimde eninde sonunda kendimi daha iyi hissetmenin bir yolunu bulacağıma inanırım.
○ Hiçbir zaman ○Bazen ○ Yaklaşık Yarı yarıya ○ Çoğu zaman ○ Her zaman

26. Kendimi kötü hissettiğimde konsantre olmakta zorlanırım.
○ Hiçbir zaman ○Bazen ○ Yaklaşık Yarı yarıya ○ Çoğu zaman ○ Her zaman

EK 5: PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK ÖLÇEĞİ (PSÖ) ÖRNEK MADDELERİ

Lütfen aşağıdaki ifadelerin genel olarak size ne kadar uyduğunu gösteriniz.

	Hiç doğru değil	Nadiren doğru	Bazen doğru	Sıklıkla doğru	Her zaman doğru
1. Değişiklikler karşısında uyum sağlayabilirim.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
3. Sorunlarıma açık bir çözüm bulunmadığında bazen Tanrı ya da kader yardım edebilir.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
8. Hastalık, yaralanma ya da benzeri güçlüklerden sonra çabuk normale dönerim.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
12. Umutsuz durumlarda bile vazgeçmem.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
14. Stres altında dikkatim dağılmaz ve açık bir şekilde düşünebilirim.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
17. Yaşamdaki zorluklarla uğraşmada kendimi güçlü bir insan olarak görürüm.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
20. Yaşamdaki sorunlarla baş ederken, bazen olayların nedenini bilmeden, varsayımlar üzerine hareket etmek gerekir.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
23. Zoru severim.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
24. Önüme ne engel çıkarsa çıksın hedeflerime ulaşmaya çalışırım.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
25. Başarılarımla gurur duyarım.	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)

EK 6: POZİTİF VE NEGATİF DUYGU ÖLÇEĞİ (PANAS) ÖRNEK MADDELERİ

Bu ölçek farklı duyguları tanımlayan bir takım sözcükler içermektedir. Son iki hafta nasıl hissettiğinizi düşünüp her maddeyi okuyun. Uygun cevabı her maddenin yanında ayrılan yere (puanları daire içine alarak) işaretleyin. Cevaplarınızı verirken aşağıdaki puanları kullanın.

1. **Çok az veya hiç**
2. **Biraz**
3. **Ortalama**
4. **Oldukça**
5. **Çok fazla**

1. İlgili	1	2	3	4	5
3. Heyecanlı	1	2	3	4	5
6. Suçlu	1	2	3	4	5
9. Hevesli	1	2	3	4	5
14. İlhamlı	1	2	3	4	5
15. Sinirli	1	2	3	4	5
17. Dikkatli	1	2	3	4	5
19. Aktif	1	2	3	4	5

EK 7. Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyon Değerleri

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)	(19)	(20)	(21)	(22)
(1)	1																					
(2)	.96	**1**																				
(3)	**.92****	**.8****	**1**																			
(4)	**.44****	**.36****	**.28****	**1**																		
(5)	**.31****	**.28****	**.29****	**.22****	1																	
(6)	**.22****	**,2****	**.2****	**.17****	**.65****	**1**																
(7)	.07	.1	.02	.03	**.33****	**.29****	**1**															
(8)	**.29****	**.25****	**.28****	**.23****	**.8****	**.41****	.05	**1**														
(9)	**.24****	**.2****	**.23****	**.18****	**.79****	**.41****	.07	**.61****	**1**													
(10)	**.18****	**.14****	**.22****	**.11****	**.75****	**.45****	.06	.51	**.49****	**1**												
(11)	**.28****	**.26****	**.26****	**.19****	**.87****	**.40****	**.11****	**.67****	**.68****	**.62****	**1**											
(12)	**.28****	**.27****	**.24****	**.22****	**.66****	**.43****	**.27****	**.50****	**.47****	**.54****	**.58****	1										
(13)	**.21****	**.17****	**.23****	,09	**,43****	**.19****	.07	**.51****	**.29****	**.32****	**.37****	**.61****	1									
(14)	-.03	-.04	-.03	.03	**,13***	.03	.04	.11	**.12***	**.14***	**.14****	**23****	**.11***	1								
(15)	**.22****	**.2****	**.19****	**.2****	**,56****	**.45****	**.21****	**.35****	**.45****	**.46****	**.46****	**.75****	**.29****	-.07	**1**							
(16)	**.25****	**.24****	**.21****	**.22****	**,56****	**.42****	**.31****	**.33****	**.42****	**.45****	**.46****	**.8****	**.24****	.00	**.8****	**1**						
(17)	**.23****	**.24****	**.16****	**.22****	**,39****	**.31****	**.23****	**.22****	**.30****	**.30****	**.32****	**.64****	**.23****	**-.14****	**.50****	**.56****	**1**					
(18)	**.13***	**.12***	**.11***	**.07**	**,54****	**.38****	**.19****	**.40****	**.32****	**.48****	**.50****	**.77****	**.47****	**.23****	**.49****	**.51****	**.37****	**1**				
(19)	**.24****	**.24****	**.18****	**.16****	**,40****	**.19****	**.24****	**.31****	**.23****	**.31****	**.36****	**.71****	**.36****	**-05**	**.46****	**.52****	**.37****	**.44****	**1**			
(20)	**-.15****	**-.16****	-.93	**-.12***	**-.35****	**-.34****	**-.37****	-.10	**-.15****	**-.32****	**-.29****	**-.47****	-.05	.00	**-.43****	**-.54****	**-.42****	**-.40****	**-.33****	**1**		
(21)	-.08	-.1	**-.05**	-.03	**-.37****	**-.28****	**-.17****	**-.20****	**-.21****	**-.37****	**-.35****	**-.45****	**-.14***	-.01	**-.41****	**-.46****	**-.37****	**-.37****	**-.29****	**.43****	**1**	
(22)	**-18****	**.17****	**.16****	**.13***	**.47****	**.35****	.08	**.38****	**.32****	**.40****	**.44****	**.56****	**.39****	**-.15****	**.41****	**.41****	**.27****	**.49****	**.38****	**-.28****	**-.29****	**1**

*p<.05, ** p<.01

(1) ÇÖYÖ Toplam Puan. **(2)** Duygusal Kötüye kul. **(3)** Fiziksel Kötüye Kul. **(4)** Cinsel Kötüye Kul. **(5)** DDGÖ Toplam P. **(6)** Açıklık. **(7)** Farkındalık. **(8)** Dürtü Kontrolü. **(9)** Kabul Etmeme. **(10)** Amaçlar. **(11)** Stratejiler. **(12)** KİDÖ Toplam P. **(13)** Düşmanlık/Saldırganlık. **(14)** Bağımlılık. **(15)** Özsaygı. **(16)** Öz Yeterlilik. **(17)** Duygusal Duyarlılık. **(18)** Duygusal Tutarlılık. **(19)** Dünya Görüşü. **(20)** PSÖ Toplam Puan. **(21)** Pozitif Duygular. **(22)** Negatif Duygular